

๒๑
โศกนาฏคดี

ชยันต์ สมทวนิช

เกิดปี พ.ศ. ๒๔๘๗ ที่จังหวัดพระนคร เรียนหนังสือตั้งแต่ชั้น ประถมจนจบเตรียมอุดมศึกษาที่วชิราวุธวิทยาลัย เข้าศึกษาต่อที่คณะ รัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ขณะเรียนปี ๒ ได้ทุนโคลอมโบ ไปเรียนนิพนธ์รัฐศาสตร์ต่อที่ประเทศนิวซีแลนด์ ระหว่างศึกษาเป็น บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ของนักเรียนไทยในนิวซีแลนด์ เป็นนายกสมาคม นักเรียนไทย ประธานสโมสรนักศึกษานานาชาติ และรองประธานสมาคม การศึกษาทางเอเชียของมหาวิทยาลัยวิกตอเรีย เมื่อจบปริญญาตรีได้ ศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยวิสคอนซิน สำเร็จปริญญาโทและเอกทางรัฐ ศาสตร์ ปัจจุบันสอนอยู่คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒน บริหารศาสตร์ กรรมการร่างรัฐธรรมนูญ เลขาธิการคณะกรรมการ วิสามัญปรับปรุงสำนักงานเลขาธิการรัฐสภา เลขาธิการสมาคมสังคม ศาสตร์แห่งประเทศไทย มีผลงานทางวิชาการปรากฏอยู่ในสังคมศาสตร์ ปริทัศน์ วารสารสังคมศาสตร์ วารสารการบริหาร พัฒนบริหารศาสตร์ ฯลฯ

ผลงานที่พิมพ์เป็นเล่ม : แผนพัฒนาการเมืองฉบับแรกของไทย (๒๕๑๒) สัตว์การเมือง (บรรณาธิการร่วม ๒๕๑๔) ประวัติสมาชิก- รัฐสภาไทย (บรรณาธิการร่วม ๒๕๑๔) การพัฒนาองค์การนิติบัญญัติ (๒๕๑๕) พาราสาวัตถ์ (๒๕๑๖) อุดมการณ์ของการเมือง (๒๕๑๗) ความคิดอิสระ (๒๕๑๗) ปฏิรูปรัฐสภา (๒๕๑๗) และรวมเอกสารทาง การเมืองการปกครองไทย ๒๔๑๗ - ๒๔๗๗ (รวบรวมร่วมกับชาติติยา กรรณสูต โครงการตำราของสมาคมสังคมศาสตร์กำลังจัดพิมพ์)

โตท่านปรืด
ช้อยันต์ สมุทวณิช

สำนักพิมพ์พิมพ์มณฑล

ได้ท่านปรีดี

บทวิจารณ์ข้อสังเกตเกี่ยวกับการร่างรัฐธรรมนูญ ๒๕๑๗
ของ ท่านปรีดี พนมยงค์

โดย ชัยอนันต์ สมุทวณิช

พิมพ์ครั้งแรก กรกฎาคม ๒๕๑๗

องค์การนักศึกษาศาสนาบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
ร่วมกับ

สำนักพิมพ์พิชิต

จัดพิมพ์

พิมพ์ที่

โรงพิมพ์พิชิต

๕๕ - ๕๗ แพร่งสรรพศาสตร์ ถนนตะนาว กรุงเทพมหานคร

โทรศัพท์ ๒๒๒๘๕๐, ๒๒๕๓๖๕

นายขรรค์ชัย บุนปาน ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๕๑๗

อรุณ วัชระสวัสดิ์ : ปก

สารบาญ

ถ้อยแถลง	(๘)
คำนำของผู้เขียน	(๙)
ข้อสังเกตบางประการของนายปรีดี พนมยงค์ เกี่ยวกับการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๕๑๗	๑
บทวิจารณ์ข้อสังเกตของนายปรีดี พนมยงค์ ของนายชัยอนันต์ สมุทวณิช	๓๑
ความเป็นมาของการร่างรัฐธรรมนูญ ๒๕๑๗	๖๙
ร่างรัฐธรรมนูญ ๒๕๑๗ ที่คณะรัฐมนตรีเสนอต่อ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ	๗๕

ถ้อยแถลง

องค์การนักศึกษาศาสนาบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ได้จัดพิมพ์บทความเชิงทัศนะเปรียบเทียบเกี่ยวกับร่างรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. ๒๕๑๗ เสนอท่านผู้อ่านให้ช่วยกันขบคิดทัศนะในหนังสือเล่มนี้เป็นความคิดเห็นของบุคคลสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งในฐานะผู้วิจารณ์คือ ฯพณฯ ปรีดี พนมยงค์ อดีตนายกรัฐมนตรีของประเทศไทยผู้อาวุโสและปัจจุบันยังดำรงตำแหน่งรัฐบุรุษอาวุโส อีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้โต้แย้งคำวิจารณ์ในฐานะเป็นกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ คือ ดร. ชัยอนันต์ สมุทวณิช คนหนุ่มรุ่นใหม่

ทางฝ่ายผู้จัดพิมพ์มีความเห็นว่าความรู้ สึกนึกคิดและความต้องการของคนเรานั้นมักจะมีพัฒนาการมาจากภูมิหลังของตน คือ สังคมหรือสิ่งแวดล้อมที่บุคคลนั้นผูกพันอยู่ ผลงานที่ปรากฏออกมาจึงย่อมมีอิทธิพลมาจากความผูกพันทางความคิดที่ตนมี ดังนั้นทัศนะของบุคคลทั้งสองฝ่าย ผู้อ่านคงไม่ด่วนตัดสินใจว่าของใครผิดของใครถูก นอกจากจะมีความเห็นพ้องด้วยกับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมากกว่ากัน หรืออาจจะเกิดแนวความคิดของตนเองขึ้นมาก็ได้ ผู้จัดพิมพ์เสนอทัศนะเปรียบเทียบในหนังสือเล่มนี้ขึ้นมาอีกด้วยจุดประสงค์ให้เกิดความรู้ความเข้าใจและความคิดเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญฉบับล่าสุดแก่ท่านผู้อ่านเป็นสำคัญ

องค์การนักศึกษา
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

คำนำของผู้เขียน

เมื่อข้าพเจ้าอายุได้ ๑๒ ปี อาจารย์ผู้สอนวิชาภาษาอังกฤษประจำชั้นมัธยมปีที่ ๕ ของเรา คือ ม.จ. วิเศษศักดิ์ ชยางกูร คนส่วนมากที่รู้จักท่านวิเศษศักดิ์ พุดกันว่าท่าน “บ๊อง” แต่สำหรับเราลูกศิษย์ที่ใกล้ชิดท่าน ๒ - ๓ คน ท่านวิเศษศักดิ์เป็นกวี นักต่อสู้ ท่านเคยเล่าเรื่อง “กบฏบวรเดช” ให้เราฟังหลายครั้ง ในปี พ.ศ. ๒๔๗๗ ท่านถูกภัยการเมืองคุกคามจนถึงถูกส่งเนรเทศ

เมื่อข้าพเจ้าอายุได้ ๑๔ ปี ข้าพเจ้าได้อ่านหนังสือเล่มหนึ่งชื่อ ท่านปรีดีรัฐบุรุษอาวุโส โดย ดร. เตือน บุนนาค ข้าพเจ้าทั้งในชีวิตและงานของท่านปรีดี ท่านเป็นวีรบุรุษของข้าพเจ้า

ในปี พ.ศ. ๒๕๐๘ ข้าพเจ้าเรียนวิชาการศึกษาทางเอเชีย ซึ่งเป็นวิชาเลือกอย่างหนึ่งในหลักสูตรปริญญาตรีทางรัฐศาสตร์ นักเรียนทุกคนต้องเขียนเรียงความเรื่อง วีรชนเอเชีย ส่งอาจารย์ผู้สอน ข้าพเจ้าเขียนเรื่อง “Dr. Pridi Panomyong”

ท่านผู้อ่านคงเห็นแล้วว่า ข้าพเจ้าสนใจศึกษาชีวิต และงานของท่านปรีดีโดยความนิยมชมชอบ แต่ข้าพเจ้าต่าง กับบุคคลอื่นซึ่งอาจแบ่งได้เป็นสองพวก คือ สาธุศิษย์ที่นับถือ ท่านอาจารย์ปรีดีตจพระเจ้า เชื้อฟังความคิดของท่านโดยไม่คิด ไตร่ตรองหาเหตุผลของตนเอง อีกพวกหนึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่เป็นโรคกลัวท่านปรีดีจนสมอง (Pridiphobia) บุคคลพวกนี้ไม่เคยศึกษาผลงานของท่าน และชอบยกเรื่องส่วนตัวของท่าน มาพูดเพื่อวาดภาพท่านให้เป็นผู้ที่น่ากลัวสำหรับคนอื่น ๆ เสมอ

ข้าพเจ้ากล่าวแล้วว่า ข้าพเจ้าเป็นผู้ที่สนใจศึกษาประวัติ การเมืองไทย ดังนั้นข้าพเจ้าจึงพยายามดำรงตนเป็นกลาง และต่างกับบุคคลที่ข้าพเจ้าพูดถึงทั้งสองฝ่าย

การที่ข้าพเจ้าได้ท่านปรีดีในครั้งนั้นคงจะทำให้เกิดปฏิกิริยาจากบุคคลทั้งสองฝ่าย ฝ่ายแรกคงคิดว่าข้าพเจ้าเป็น "ปฏิกิริยา ตักตินานายทน" ฝ่ายหลังคงกระหึ่มทิ่มน้าววิชาการ ออกโรงโต้ผู้ที่เขาไม่ชอบอยู่แล้ว

ใครจะคิดอย่างไรก็ตาม ข้าพเจ้าถือว่าเป็นสิทธิของเขา ท่านปรีดีในสายตาของข้าพเจ้านั้นเป็นผู้ซื่อสัตย์ ไม่เคย คดโกง เป็นนักการศึกษาที่สร้างมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แต่ ท่านปรีดีในฐานะนักการเมืองนั้น ท่านเป็นนักการเมืองที่ ข้าพเจ้าไม่เลื่อมใสนัก

จริงอยู่เราต้องปรบมือให้ท่านที่นำการอภิวัฒน์ ๒๔๗๕ แต่ข้อพิพจน์ว่านักอภิวัฒน์ที่แท้จริงคืออย่างไรนั้น หาได้อยู่ที่ ความสำเร็จในการยึดอำนาจของรัฐแต่เพียงอย่างเดียวไม่ นัก อภิวัฒน์ที่แท้จริงย่อมดำรงความเป็นผู้ที่ปกป้องคุ้มครองเสรีภาพของผู้อื่นในเวลาที่ยึดอำนาจอย่างเต็มที่แล้วด้วย

เวลานี้เรากำลังได้ยินเสียงของมโนธรรมดังกึกก้อง
กังวาน ทุก ๆ คนพูดถึงประชาชน ข้าพเจ้าไม่เชื่อผู้มีอำนาจ
ทางการเมืองทั้งฝ่ายซ้ายและขวาว่า เมื่อยามเขาเสวยอำนาจ
สุดขีดนั้นเขาจะเห็นหัวพวกเราประชาชน รัฐบาลคอมมิวนิสต์
ฟาสซิสต์ สังคมนิยม ประชาธิปไตย หรือระบบใดก็ได้ที่ท่าน
พอจะนึกได้ในโลก มักมีขั้นตอนกรรมต่อผู้ที่แสดงความเห็นไม่
ตรงกับตนน้อยมาก

ในประเทศไทย กบฏบวรเดช การประหารชีวิตนัก
โทษการเมือง ๑๘ คน เมื่อปี ๒๔๘๒ การจับกุมคุมขังและยิง
ทิ้งนักคิดและนักการเมืองในสมัยต่อมา การคุกคามข่มขู่นัก
คิดนักศึกษาก่อน ๑๔ ตุลาคม ล้วนแล้วแต่กระทำโดยรัฐบาลที่
ประกอบด้วยผู้นำต่างบุคลิกภาพกัน บางเป็นพลเรือน บาง
เป็นทหาร แต่ชนชื่อนักการเมืองที่มีอำนาจแล้วมีลักษณะ
เหมือนกันอย่างหนึ่ง คือ การจำกัดเสรีภาพทางความคิดเห็น

ข้าพเจ้าเห็นว่า ข้อพิสูจน์ว่าในบ้านเมืองใดมีเสรีภาพ
แค่นั้นเพียงใดไม่ได้อยู่กับตัวหนังสือที่บรรจุไว้ในคำประกาศ
สิทธิเสรีภาพหรือในรัฐธรรมนูญเท่านั้น มันไม่มีประโยชน์
อันใดที่เราจะพูดสิ่งที่คนทั่วไปในสังคมเห็นคล้อยตามอยู่แล้ว
และจะเรียกว่าเรามีเสรีภาพ เมื่อใดที่คน ๑๐๐ คนพูดว่านี่คือสี
ขาว และมีคนหนึ่งพูดว่าไม่ใช่ต่างหาก มันเป็นสีดำ และคน ๆ
นั้นถูกประชดกัณฑ์หรือไม่มีใครคบหาสมาคมด้วย เราจะเรียก
ว่าสังคมนั้นเป็นสังคมที่กดขี่เสรีภาพไม่ได้

ข้าพเจ้าเคยพบมาด้วยตนเองแล้วว่า การพูดการเขียน
ในสิ่งที่คนทั่วไปไม่อยากกล่าวถึง ทั้ง ๆ ที่เขารู้สึกว่ามันไม่ถูก
ต่อนั้นมีรสชาติอย่างไร จากการศึกษาประวัติการเมืองไทย

ข้าพเจ้าเห็นใจผู้ที่เคยประสบเคราะห์กรรมจากความคิดของเขา
บุคคลผู้มีความคิดอิสระเหล่านั้นไม่ว่าจะอยู่ในยุคใดสมัยใด เขา
จะมีผู้ที่เกลียดชังเขาทางนั้น

ข้าพเจ้าไม่อยากจะหวังไว้มากมายนักสำหรับนัก
การเมืองในอดีตคดีของไทย นอกจากว่าขอให้ท่านจงระลึกถึง
คืนวันที่ตัวท่านเองต้องถูกกดขี่บ้าง เมื่อท่านมีอำนาจ ท่านจะ
ได้ไม่ทำในสิ่งที่ท่านเองเคยถูกกระทำมา

ท่านอาจารย์ปรีดีกลับมาจากฝรั่งเศส เป็นอาจารย์
สอนวิชากฎหมายไม่กี่ปีท่านก็ได้มีอำนาจ ระหว่างก่อนปฏิวัติ
จนถึง พ.ศ. ๒๔๗๕ ท่านไม่เคยถูกข่มขู่คุกคามเหมือนคน
หลายคน ดังนั้น ในปี พ.ศ. ๒๔๗๗ ท่านจึงเป็นผู้เซ็นคำสั่ง
เนรเทศผู้ที่มีความเห็นไม่ตรงกับท่านไปแม่ฮ่องสอนและตาก
ในสมัยนั้นคณะราษฎรรักษาเสรีภาพของประชาชนไทยอย่างไร
จึงมีพระราชบัญญัติจัดการป้องกันรักษารัฐธรรมนูญไว้ใช้เป็น
เครื่องมือขจัดผู้ที่มีความเห็นไม่ตรงกับตน มันไม่ต่างอะไรกับ
พระราชบัญญัติคอมมิวนิสต์ หรือข้ออ้างอันชินหูของคณะ
ปฏิวัติชุดต่าง ๆ ทั่วว่า “เพื่อรักษาความมั่นคงของชาติ . . .”
มันผิดแผกไปจากคำสั่งของคณะปฏิวัติที่ลงโทษอดีต ๓ ส.ส.
อย่างไร?

ในสมัยที่ ๓ ส.ส. ถูกจับ ข้าพเจ้าไปอภิปรายที่มหา
วิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีหลายคนว่าข้าพเจ้าบ้า แก่งัดค้นหา
เสียจน หรือ “อยากดัง” คนที่พูดและเขียนสิ่งทีรัฐบาลในสมัย
นั้นไม่อยากจะฟังอีกหลายคนก็ถูกเยาะหยันเช่นเดียวกับข้าพเจ้า

ชนรุ่นนี้จะรู้หรือไม่หนอว่า พระยาวิชัยสุนทร และ
ม.จ. วิเศษศักดิ์ ชยางกูร ที่ถูกท่านปรีดีเนรเทศในข้อหา

“ดำเนินการอันเป็นเหตุก่อให้เกิดการกระทำอันเป็นปฏิปักษ์ หรือเพื่อให้ประชาชนเสื่อมความนิยมหรือหวาดหวั่นต่อการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญ” นั้น เป็นผู้ที่เป็น “แกะดำ” ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ขอให้ชนรุ่นนี้ตรวจดูข้อเขียนของท่านทั้งสองในสมัยรัชกาลที่ ๖ ในสมัยนั้นยังไม่มีรัฐธรรมนูญ ไม่มีกฎหมายป้องกันรัฐธรรมนูญ ไม่มีกฎหมายคอมมิวนิสต์ แต่พระมหากษัตริย์จะตัดหัวใครก็ได้ ท่านยังรอดมา แต่มาถูกเนรเทศในสมัยประชาธิปไตย โดยท่านปรีดีเป็นผู้เนรเทศเอง

ด้วยเหตุนี้เองที่ข้าพเจ้าต้องได้ท่านปรีดี ได้ท่านเพราะในปัจจุบันท่านพรรณนาถึงเสรีภาพและประชาชน คนมีอำนาจนั้นยามมีผู้แวดล้อม มีอาญาสิทธิ์ มักมีประชาชน เมื่อสิ้นอำนาจวาสนาแล้วจึงคิดถึงเสรีภาพ

ท่านผู้อ่านคงจะสืบค้นเอกสารต่าง ๆ เอง และตัดสินใจด้วยตัวท่านเอง ก่อนที่จะกระโจนเข้าสู่ข้อสรุปใด ๆ ข้าพเจ้าไม่ประสงค์ที่จะให้ท่านคล้อยตามข้าพเจ้าเลย ท่านจะเป็นชายเป็นขวา เป็นกลาง ข้าพเจ้าไม่สนใจ แต่ขอวิงวอนให้ท่านใช้ความคิดอันเป็นอิสระเถิด

ชยันต์ สมทวนิช

ไต่ท่านปรัด

บทวิจารณ์ข้อสังเกตเกี่ยวกับการ

ร่างรัฐธรรมนูญ ๒๕๑๗

ของ ท่านปรัดดี พนมยงค์

โดย

ชัยอนันต์ สมุทวณิช

ข้อสังเกตบางประการของ
นายปรีดี พนมยงค์
เกี่ยวกับ
ร่างรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๕๑๗
๔ มีนาคม ๒๕๑๗

ด้วยผู้รักชาติประชาธิปไตยหลายท่านได้ขอให้ข้าพเจ้าวิจารณ์รายละเอียดแห่งร่างรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๕๑๗ ซึ่งคณะกรรมการร่าง ฯ ได้ร่างเสร็จแล้วเสนอรัฐบาล รัฐบาลได้แก้ไขแล้วเสนอต่อไปยังสภานิติบัญญัติ ข้าพเจ้าเห็นว่าโดยลำพังข้าพเจ้าผู้เดียวก็จะต้องใช้เวลานานมากในการวิจารณ์รายละเอียด จึงสมควรที่ท่านผู้รักชาติประชาธิปไตยจะได้ร่วมมือกันจัดตั้งกลุ่มศึกษา เช่นหลายกลุ่มช่วยกันพิจารณาว่า ร่างรัฐธรรมนูญนั้นเป็นหรือไม่เป็นประชาธิปไตย อัน

ที่จริงได้มีหลายท่านรวมทั้งข้าราชการฝ่ายตุลาการ ได้
แสดงความเห็นตรงไปยังนายกรัฐมนตรีบ้าง ผ่านทาง
หนังสือพิมพ์และวารสารบ้าง วิจารณ์ความไม่เป็น
ประชาธิปไตยและความไม่เหมาะสมของบทบัญญัติ
มากมายหลายมาตราแห่งร่างรัฐธรรมนูญนั้น จะเห็น
นอกจากที่ข้าพเจ้าได้แสดงความเห็นไว้ในบทความอื่นๆ
และในจดหมายถึงนายกั๋บรองนายกรัฐมนตรีแล้ว
ในขณะนี้ข้าพเจ้าจึงขอให้ข้อสังเกตเพียงบางประการ

๑. การเรียกร้องให้ประชาชนชาวไทย ได้ก่อกำเนิดสิทธิประชาธิปไตยสมบูรณ์นั้น เป็นการต่อสู้โดยชอบธรรม (Just Struggle)

สิทธิประชาธิปไตยเกิดขึ้นตามธรรมชาติพร้อมกับ
กับมีมนุษยชาติในโลกนี้ ประวัติศาสตร์แห่งมนุษยชาติ
ซึ่งเป็นประวัติของกฎหมายมหาชน (รัฐธรรมนูญเป็น
ส่วนหนึ่งของกฎหมายมหาชน) ด้วยนั้นปรากฏว่าในยุค
ดึกดำบรรพ์ กระบี่ (Anthropoid Ape) ซึ่งเป็นสัตว์
จำพวกลิงถึงลิงคนได้พัฒนาเป็นมนุษยชาติ นั้น มนุษย์

รวมกันอยู่เป็นหมู่คนซึ่งมีหัวหน้าปกครองปวงชนอย่าง
แม่พ่อปกครองลูกจึงไม่มีการเบียดเบียนลูก ชนในหมู่
คนนั้นจึงมีเสรีภาพและความเสมอภาคกัน และมีจิต
สำนึกในหน้าที่ว่าจะต้องใช้สิทธิให้เสียหายแก่คนอื่น
และแก่หมู่คน

ต่อมาสิทธิประชาธิปไตยของมนุษยชาติได้
ถูกขยี้แย่งไปโดยระบบทาสและระบบศักดินาคือผู้มี
อำนาจในระบบทาสถือเอามนุษย์ที่อยู่ใต้อำนาจของตน
ให้มีฐานะเหมือนสัตว์พาหนะของเจ้าทาส แล้วต่อมา
ผู้มีอำนาจในระบบศักดินาถือว่ามีฐานะเหมือน
กึ่งสัตว์พาหนะเป็นข้าไพร่ของเจ้าศักดินา

ในประเทศไทยนั้นปวงชนได้รับสิทธิประชาธิปไตย
ของตนคืนมาจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ
ตามรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรสยามชั่วคราว
๒๗ มิถุนายน ๒๔๗๕ ยืนยันโดยรัฐธรรมนูญ ๑๐
ธันวาคม ๒๔๗๕ และฉบับ ๙ พฤษภาคม ๒๔๘๕

ครั้นแล้วสิทธิประชาธิปไตยของปวงชนถูกขยี้
แย่งโดยรัฐประหาร ๙ พ.ย. ๒๔๙๐ ซึ่งได้ตรา
รัฐธรรมนูญฉบับ ๙ พ.ย. ๒๔๙๐ ที่มีฉายาว่า "รัฐ-

ธรรมนูญได้คุ้มครอง” อันเป็นแม่บทของฉบับ ๒๔๙๒

โดยความปรารถนาดีต่อรัฐบาลปัจจุบัน ข้าพเจ้าได้เสนอความเห็นในหลายบทความและในจดหมายถึงนายกรัฐมนตรีขอให้ร่างรัฐธรรมนูญตามเจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์ของวีรชน ๑๔ ตุลาคม ทั้งนี้ก็เพื่อรัฐบาลจะได้คืนสิทธิประชาธิปไตยให้แก่ปวงชนชาวไทยโดยการกระทำอันบริสุทธิ์ของรัฐบาลเอง แต่รัฐบาลได้เลือกเอาทางเป็นผู้รับมรดกสืบจากรัฐธรรมนูญ ๒๔๙๒ และมอบให้กรรมการร่างรัฐธรรมนูญถือเอาฉบับ ๒๔๙๒ นี้เป็นแบบฉบับแห่งการร่างรัฐธรรมนูญ ๒๕๑๗ ข้าพเจ้าจึงขอให้กลุ่มศึกษาพิจารณาว่าร่างรัฐธรรมนูญใหม่นี้ได้คืนสิทธิประชาธิปไตยให้แก่ปวงชนเพียงใด และสถาปนาระบบที่ไม่ใช่เป็นประชาธิปไตยขึ้นอย่างใดบ้าง

๒. ความจำเป็นต้องมี “หิริ - โอตตปัสสะ”

ในการร่างรัฐธรรมนูญ เพื่อประชาธิปไตยของปวงชน

การเบียดเบียน การฉ้อราษฎร์บังหลวง เกิดขึ้นเพราะผู้เบียดเบียน ผู้ฉ้อราษฎร์บังหลวงไม่มี “หิริ”

คือไม่มีความละเอียดใจ และ “โอดตักปะ” คือความไม่
เกรงกลัวบาป

รัฐธรรมนูญซึ่งเป็นแม่บทของระบบปกครอง
แผ่นดินที่ร่างขึ้นโดยปราศจากหิริโอดตักปะก็นำไปสู่
ระบบที่ปราศจากหิริโอดตักปะ ถ้าร่างขึ้นด้วยความ
ซื่อสัตย์สุจริตต่อปวงชนประกอบด้วยหิริโอดตักปะก็นำ
ไปสู่ระบบที่นำความสุขสมบูรณ์มาสู่ปวงชนและประเทศ
ชาติ

ข้าพเจ้าขออัญมณีกลุ่มศึกษาพิจารณาร่างรัฐธรรม-
นูญฉบับ ๒๕๑๗ ตั้งแต่คำปรารภเป็นต้นไป และถ้า
พบว่ามีข้อความใดปราศจากหิริโอดตักปะก็ขอให้เสนอ
สมาชิกสภานิติบัญญัติผู้ซื่อสัตย์ต่อปวงชนให้เรียกร้อง
แก้ไขร่างข้อความที่ไม่สมควรนั้นด้วย

(๑) ร่างคำปรารภมีความตอนหนึ่งว่า

“อุดมการณ์ของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ คือการปก-
ครองระบอบประชาธิปไตยอันจักยังผลให้เกิดความเป็น
ธรรมในสังคมและปกป้องรักษาสีทธิเสรีภาพสมบูรณ์และ
ประโยชน์ของปวงชนทั่วไป รัฐธรรมนูญนี้ยืนยันในเสรี
ภาพขั้นมูลฐานของประชาชนซึ่งได้มีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ

บุญฉบับอื่น ๆ ที่แล้วมา นอกจากนั้นยังได้ประกาศและ
ยืนยันในสิทธิเสรีภาพที่ไม่เคยปรากฏในรัฐธรรมนูญฉบับ
ก่อน ๆ ไว้อีกหลายอย่างต่างประการ จึงนับว่าเป็นรัฐ-
ธรรมนูญที่สมบูรณ์ในสิทธิเสรีภาพของประชาชนยิ่งกว่า
ที่เคยมีมาแล้ว”

ขอให้กลุ่มศึกษาพิจารณาว่าตัวบทมาตราในร่าง
รัฐธรรมนูญนั้นเป็นจริงไปตามที่กล่าวไว้ในคำปรารภ
หรือไม่ อาทิ การให้มีวุฒิสภาประกอบด้วยสมาชิกซึ่ง
สภาผู้แทนราษฎรจำเป็นต้องเลือกจากบัญชีชื่อลับซึ่งคณะ
องคมนตรีเป็นผู้จัดทำขึ้นจากบุคคลที่องคมนตรีเห็น
ว่ามีความรู้ความชำนาญโดยไม่จำกัดอายุชั้นต่ำและโดย
มีเอกสิทธิ์พิเศษไม่ต้องสังกัดพรรค (ส่วนผู้แทน
ราษฎรถูกบังคับให้สังกัดพรรค) นั้น เป็นวิธีการให้
เกิดความเป็นธรรมในสังคมตามที่ร่างคำปรารภอ้างไว้
กระนั้นหรือ

ขอให้กลุ่มศึกษาเอาตัวบทรัฐธรรมนูญฉบับ
ก่อนมาอ่านเทียบกับร่างรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๕๑๗ เรื่อง
สิทธิเสรีภาพ ท่านจะพบว่ารัฐธรรมนูญฉบับ ๑๐ ธ.ค.
๒๔๗๕ บัญญัติว่าบุคคลมีเสรีภาพสมบูรณ์ในการถือ

ศาสนาหรือลัทธิใด ๆ ฯลฯ และรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๘๙ ก็ยืนยันเสรีภาพสมบูรณ์ในการถือศาสนาหรือ ลัทธินิยมใด ๆ ส่วนรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๙๒ และ ร่างฉบับ ๒๕๑๗ มิได้มีบทมาตรายืนยันเสรีภาพบริบูรณ์ ในการถือลัทธินิยมใด ๆ ทั้งนี้ กลุ่มศึกษาจะเห็นว่า การร่างคำปรารภที่ว่า “รัฐธรรมนูญนี้ (ฉบับ ๒๕๑๗) ยืนยันในเสรีภาพขั้นมูลฐานของประชาชนซึ่งได้มีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับอื่น ๆ ที่แล้วมา” นั้น เป็นการร่างโดยมีหิริโอตตัมปะหรือไม

ขอให้กลุ่มศึกษาพิจารณารายละเอียดตามมาตราต่อไปอีกว่า ตามที่ร่างคำปรารภกล่าวว่า “นอกนั้น ยังได้ประกาศและยืนยันในสิทธิเสรีภาพที่ไม่เคยปรากฏ ในรัฐธรรมนูญฉบับก่อน ๆ ไว้อีกหลายอย่างต่างประการ จึงนับว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่สมบูรณ์ในสิทธิเสรีภาพของประชาชนยิ่งกว่าที่เคยมีมาแล้ว” นั้น มีความจริงตามที่กล่าวในร่างคำปรารภ หรือความจริงที่ว่า รัฐธรรมนูญฉบับ ๑๐ ธ.ค. ๒๔๗๕ และฉบับ ๒๔๘๙ ได้บัญญัติสิทธิของมนุษยชนเป็นหัวข้อใหญ่ไว้ครบถ้วนทุกประการ แต่ร่างฉบับ ๒๕๑๗ เอาหัวข้อของรัฐ

รัฐธรรมนูญ ๒๔๗๕ และ ๒๔๘๙ มาจำกัดขอยรายละเอียด
ให้เป็นหลายมาตรา แม้กระนั้นก็ยังขาดหัวข้อใหญ่
เรื่องเสรีภาพในการถือสัญชาตินิยม

ขอให้กลุ่มศึกษาพิจารณาด้วยว่าเป็นการสมควร
หรือไม่ที่ผู้ร่างคำปรารภจะกล่าวยกย่องร่างรัฐธรรมนูญ
ของตนว่าเป็นประชาธิปไตยที่สุดโดยไม่มี ความละเอียด
ใจเช่นนี้ถูกต้องต่อวัฒนธรรมไทยหรือไม่ กลุ่มศึกษา
เห็นควรหรือไม่ที่ตัดคำอวดอ้างในคำปรารภนั้นออกไป
โดยปล่อยให้ปวงชนและประวัติศาสตร์เป็นผู้วินิจฉัย
ว่าร่างรัฐธรรมนูญนั้นเป็นประชาธิปไตยหรือไม่

(๒) ขอให้กลุ่มศึกษาพิจารณามาตรานี้
แล้ววินิจฉัยว่า เป็นไปจริงตามอุดมการณ์ที่กล่าวไว้
หรือไม่

๓. จำต้องระมัดระวังร่างรัฐธรรมนูญ ที่พรางตาปวงชนให้หลงว่า เป็นประชาธิปไตย

เมื่อรัฐบาลและคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ
เลือกดำเนินตามทางมรดกซึ่งฉบับ ๒๔๘๒ ถ้ายทอดให้

ก็ควรมีความกล้าหาญพอที่จะเขียนรัฐธรรมนูญให้ชัด
แจ้งว่าจะคืนสิทธิประชาธิปไตยแก่ปวงชนเพียงเท่านั้น
และจะสงวนอำนาจไว้ให้แก่อภิสิทธิ์ชนเท่านั้น เรื่องใด
ที่ไม่ใช่ประชาธิปไตยก็ไม่ควรใช้วิธีการพรางตาปวงชน
ว่าเป็นประชาธิปไตย อาทิ

(๑) ร่างมาตรา ๑๐๕ บัญญัติว่า

“วุฒิสภาประกอบด้วยสมาชิกจำนวนหนึ่งร้อย
คนซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเลือกตั้งจากผู้ทรงคุณ-
วุฒิซึ่งมีความรู้ความชำนาญในวิชาหรือกิจการต่าง ๆ
อันจะยังประโยชน์ให้เกิดแก่การปกครองแผ่นดิน และ
มีสัญชาติไทยโดยกำเนิด ทั้งไม่เป็นบุคคลต้องห้าม
ตามมาตรา ๑๑๗ และมาตรา ๑๔๐

คณะองคมนตรีเป็นผู้จัดทำบัญชีรายชื่อผู้ทรง
คุณวุฒิตามวรรคหนึ่ง มีจำนวนสามร้อยคนเป็นบัญชี
ลับ เพื่อให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเลือกตั้ง

การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาให้ใช้วิธีออกเสียง
ลงคะแนนลับ หลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้งสมาชิก
วุฒิสภาให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมา-
ชิกวุฒิสภา

เมื่อได้มีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาแล้ว ให้ผู้
ทำหน้าที่เป็นประธานในการประชุมเลือกตั้งวุฒิสภานำ
ความกราบบังคมทูลเพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ
แต่งตั้งลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้ง
สมาชิกวุฒิสภา”

กลุ่มศึกษาและสามัญชนย่อมเห็นได้ว่า ความ
ในวรรคต้นแห่งมาตรา ๑๐๕ นั้น เป็นจากพรากที่
แสดงผิดเห็นว่า วุฒิสมาชิกเป็นผู้ที่สภาผู้แทนราษฎร
เลือกตั้ง แต่ในเนื้อแท้ที่ปรากฏในวรรคต่อมา นั้น สภา
ผู้แทนราษฎรถูกจำกัดสิทธิคือจะต้องเลือกจากบัญชีชื่อ
ลับที่องคมนตรีเป็นผู้ทำขึ้น

ขอให้กลุ่มศึกษาพิจารณาว่าเป็นการรังดงาม
หรือไม่ที่รัฐธรรมนูญของชาติไทยมีบทบัญญัติที่พราก
ตาปวงชนดังกล่าวแล้ว และท่านมองเห็นอนาคตของ
ชาติไทยจะเป็นไปอย่างไร เพราะเพียงแต่เริ่มร่าง
รัฐธรรมนูญก็มีการร่างที่ปราศจากหิริโอสทปปะและมี
การพรากตาปวงชน ถ้าระบบตามรัฐธรรมนูญชนิดนี้
ลงมือใช้แล้ว การปกครองบ้านเมืองจะเป็นเช่นใด

ไหน ๆ รัฐบาลและกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ

ก็ต้องการให้มีวุฒิสมาชิกซึ่งสภาผู้แทนราษฎรเลือกตั้ง
จากบัญชีชื่อบุคคลซึ่งองคมนตรีจัดทำขึ้นแล้ว เหตุไฉน
จึงไม่กล้าเผชิญหน้าปวงชนให้เห็นชัดๆ ในวาระคดีที่ว่า

“วุฒิสมาชิกประกอบด้วยสมาชิกจำนวนหนึ่ง
ร้อยละยี่สิบซึ่งสภาผู้แทนราษฎรเลือกตั้งจากบัญชี
ชื่อบุคคลจำนวนสามร้อยละยี่สิบซึ่งคณะองคมนตรีเป็นผู้จัด
ทำขึ้น”

เพื่อสามัญชนเข้าใจธาตุแท้ของวุฒิสมาชิกตั้ง
แต่เริ่มต้นอ่านวรรคต้นของมาตรา ๑๐๕

๔. ผู้ร่างรัฐธรรมนูญ

ต้องยกประโยชน์ส่วนรวมของปวงชน
เหนือกว่าประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้อง

ขอให้กลุ่มศึกษาพิจารณามาตราต่างๆ เกี่ยวกับ
วุฒิสมาชิกแล้วเทียบกับรัฐธรรมนูญฉบับก่อน ๆ ว่า
ร่างของฉบับใหม่มีผิดแผกกับฉบับก่อนๆ อันเป็นการ
แสดงความไม่จงงามที่เกอูกูลให้ความสะดวกแก่ชน
กลุ่มหนึ่งจะได้เข้ามาเป็นวุฒิสมาชิกอย่างใดบ้าง

ผู้ที่อ่านเพียงร่างฉบับ ๒๕๑๗ ก็อาจเห็นว่าเป็น

การเพียงพอแล้วที่คณะรัฐมนตรีได้ตัดความในมาตรา ๑๐๐ (๑) ทอนท้ายซึ่งเดิมกรรมการร่างฯ เขียนไว้ให้ สิทธิพิเศษแก่ผู้สอนในมหาวิทยาลัยและสถานศึกษาชั้น อุดมศึกษาที่คงดำรงตำแหน่งนั้นพร้อมกันกับการเป็น วุฒิสมาชิกหรือผู้แทนราษฎร เพราะมีผู้แสดงความ เห็นว่ากรรมการเขียนรัฐธรรมนูญเพื่อประโยชน์ของ ตัวเอง แต่กรรมการบางท่านก็ได้ชี้แจงว่าพวกท่านที่ เป็นอาจารย์ได้คัดค้านแล้ว แต่เสียงข้างมากต้องการ ให้อาจารย์มีสิทธิพิเศษยิ่งกว่าข้าราชการทั่วไป

ขอให้กลุ่มศึกษาเอารัฐธรรมนูญฉบับก่อน ๆ มาพิจารณาเทียบเคียงกับร่างฉบับใหม่จะพบว่า

(๑) รัฐธรรมนูญ ๒๔๘๙ และ ๒๔๙๒ ได้ กำหนดอายุขั้นต่ำของวุฒิสมาชิกหรือวุฒิสมาชิกไว้ ๔๐ ปี เพราะตามสากลนิยมถือว่าวุฒิสภาหรือวุฒิสภา นั้นสมาชิกต้องเป็นผู้มีอายุสูง แต่ร่างฉบับ ๒๕๑๗ ไม่ กำหนดอายุขั้นต่ำของวุฒิสมาชิก หมายความว่าแม้คน มีอายุน้อยก็อยู่ในข่ายที่องคมนตรีเลือกเข้าอยู่ในบัญชี ลับ เพื่อให้สภาผู้แทนราษฎรเลือกตั้งเป็นวุฒิสมาชิก ได้ ส่วนผู้แทนราษฎรนั้นร่างฉบับใหม่กำหนดอายุขั้นต่ำ

คำไว้ ๒๓ ปี

ขอให้กลุ่มศึกษาค้นคว้าเหตุที่ร่างฉบับ ๒๕๑๗ ไม่กำหนดอายุขั้นต่ำของวุฒิสมาชิกนั้น จะเนื่องจาก ปัญหาเมื่อครั้งตั้งบุคคลอายุต่ำกว่า ๓๕ ปีให้เป็นสมาชิก สมัชชาแห่งชาติหรือไม่

(๒) ผู้แทนราษฎรถูกบังคับให้สังกัดพรรคผู้ สนับสนุนความคิดเห็นอย่างเหตุนั้น เพื่อป้องกันผู้แทนชาย ทั่วและอ้างว่าในประเทศที่เล่นการเมืองแบบพรรค ต้องให้ผู้แทนสังกัดพรรค (ขอให้กลุ่มศึกษาถามผู้อ้าง นั้นว่าตำราของประเทศใด) แต่วุฒิสมาชิกไม่ต้อง สังกัดพรรคจึงทำให้วุฒิสมาชิกมีฐานะวิเศษกว่าผู้แทน ซึ่งราษฎรเป็นผู้เลือกตั้งโดยตรง ดังนั้นกลุ่มศึกษาเห็น ว่าเป็นรัฐธรรมนูญประชาธิปไตยหรือไม่

ขอให้กลุ่มศึกษาเอาเหตุที่อ้างกันว่าถ้าผู้แทน สังกัดพรรคแล้วก็จะไม่ขายตัวนั้นมาประยุกต์แก่วุฒิ สมาชิกที่ไม่ต้องสังกัดพรรค ท่านเหล่านี้ไม่อยู่ในข่าย ที่จะต้องถูกป้องกันการขายตัว ส่วนผู้แทนราษฎรซึ่ง เป็นผู้เลือกตั้งวุฒิสมาชิกตามบัญชีลับนั้นกลับเป็นผู้ ต้องถูกป้องกันการขายตัว และวุฒิสมาชิกมีเสรีที่ไม่

ต้องเล่นการเมืองแบบพรรค กลุ่มศึกษาเห็นว่าวิธี
การนี้เป็นธรรมระหว่างสมาชิกรัฐสภาด้วยกันหรือไม่

๕. ร่างรัฐธรรมนูญ ๒๕๑๗ ทำให้ สภาผู้แทนราษฎรไม่มีศักดิ์ศรีในสากลโลก

ขอให้กลุ่มศึกษาพิจารณารายละเอียดเกี่ยวกับ
ผู้แทนราษฎรก็จะเห็นได้ว่าการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ
๒๕๑๗ มุ่งหน้าบ่อนทำลายผู้แทนชายตัวโดยตรงตราให้ผู้
แทนราษฎรต้องอยู่ในวินัยหลายประการ จนทำให้เสีย
หลักการของระบบรัฐสภาและเป็นการทำลายศักดิ์ศรี
สภาผู้แทนราษฎรไทยในสากลโลก อาทิ

(๑) ร่างมาตรา ๑๐๒ ให้อำนาจวุฒิสมาชิก
หรือผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่า ๒๕ คนยื่นคำ
ร้องต่อสภาที่ตนสังกัดเพื่อส่งคำร้องไปยังคณะตุลาการ
รัฐธรรมนูญให้วินิจฉัยว่าสมาชิกผู้ใดมีความประพฤติ
นำมาซึ่งความเสื่อมเสียแก่สภา และให้สมาชิกภาพของ
ผู้นั้นสิ้นสุดลงหรือพูดอย่างง่ายๆ ว่าขอให้ขับไล่สมาชิก
ออกจากสภา

กลุ่มศึกษาย่อมรู้แล้วว่าคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ

บุญประกอบด้วยการ ๙ คน คือรัฐสภาเลือกตั้ง
๓ คน คณะรัฐมนตรีเลือกตั้ง ๓ คน คณะกรรมการ
ตุลาการเลือกตั้ง ๓ คน ผลแท้จริงคือฝ่ายรัฐบาลที่มี
เสียงข้างมากในรัฐสภาย่อมได้พวกของตนเป็นตุลาการ
รัฐธรรมนูญรวม ๖ คนเป็นเสียงข้างมากในคณะตุลา
การรัฐธรรมนูญ

จะเห็นเรื่องจึงเป็นว่ารัฐบาลเป็นผู้ควบคุมผู้
แทนราษฎรแทนที่สภาผู้แทนราษฎรซึ่งราษฎรเป็นผู้
เลือกตั้งสมาชิกจะเป็นผู้ควบคุมรัฐบาล

(๒) ตามร่างรัฐธรรมนูญและร่างกฎหมาย
พรรคการเมือง ผู้แทนราษฎรถูกตรึงตราขึ้นอยู่กับ
พรรคการเมืองซึ่งแม้ในประเทศที่มีพรรคการเมืองมา
หลายศตวรรษแล้วก็ได้กวัดขั้นสมาชิกพรรคถึงขนาด
ที่ร่างรัฐธรรมนูญและกฎหมายพรรคการเมืองกำหนด
ไว้ ขอให้กลุ่มศึกษาค้นคว้าหาหลักวิชาและตัวอย่าง
การปฏิบัติโดยกลุ่มศึกษาเองเถิด แทนที่จะหลงเชื่อผู้
อ้างว่าในเมืองนอกที่มีระบบพรรคการเมืองเขาต้อง
บังคับผู้แทนราษฎรให้สังกัดพรรคการเมือง กลุ่มศึกษา
จะพบตัวอย่างว่าในหลายกรณีสมาชิกพรรคอาศัยความ

บริสุทธิ์ใจของตนต่อปวงชนเป็นใหญ่ยิ่งกว่าเสียงข้างมากในพรรค เขาจึงไม่ยอมลงมติในสภาตามเสียงข้างมากของพรรค ถ้าเสียงข้างมากของพรรคไล่เขาออกจากพรรคเขาก็เป็นผู้แทนอิสระต่อไปได้ ส่วนผู้แทนราษฎรตามระบบที่กำลังร่างใหม่นั้นคือทาสของพรรคที่ตนสังกัดนั่นเอง เพราะถ้าไม่ลงมติตามเสียงข้างมากของพรรค ตนก็จะถูกไล่ออก และก็ยากที่จะสมัครเป็นสมาชิกพรรคอื่นได้ เมื่อตนถูกไล่ออกจากพรรค ตนก็ต้องถูกออกจากการเป็นผู้แทนราษฎร ดังนั้นแม้ตนมีความบริสุทธิ์ใจว่ามติของเสียงข้างมากในพรรคไม่สอดคล้องกับประโยชน์ของปวงชน แต่ตนก็มีทางเลือก ๒ ทางคือ ยอมถูกไล่ออก หรือยอมลงมติตามเสียงข้างมากในพรรคที่ขัดต่อความบริสุทธิ์ใจของตน

๖. ไม่ควรดูหมิ่นราษฎรและชาติไทย ในการไม่ให้ราษฎร มีเขตเลือกตั้งเสมอภาคกัน

กลุ่มศึกษาย่อมเห็นได้ตามร่างมาตรา ๑๑๒ ว่า ราษฎรในจังหวัดต่างๆ ไม่มีความเสมอภาคกันคือบางจังหวัดที่มีพลเมืองน้อย ราษฎรคนหนึ่งๆ ในจังหวัด

นั้นมีสถิติเลือกผู้แทนได้คนเดียว แต่ราษฎรคนหนึ่ง ๆ
ในจังหวัดที่มีพลเมืองมากมีสิทธิเลือกผู้แทนได้ ๒ หรือ
๓ คนโดยร่างรัฐธรรมนูญใหม่ไม่ยอมแบ่งเขตจังหวัด
ที่มีพลเมืองออกเป็นเขต ซึ่งแต่ละเขตมีผู้แทนได้คน
เดียวเพื่อให้ราษฎรทุก ๆ จังหวัดมีความเสมอภาคกัน

กลุ่มศึกษาคงได้ยิน ได้ฟังมาแล้วที่ภายในคณะ
กรรมการร่างรัฐธรรมนูญมีการโต้เถียงกันเรื่อง “รวม
เขตหรือแบ่งเขต” ฝ่ายรวมเขตต้องการว่าจังหวัดใด
มีพลเมืองมากก็ไม่ต้องแบ่งเขตคือให้ราษฎรคนหนึ่ง ๆ
ในจังหวัดนั้น เลือกผู้แทนได้หลายคนตามจำนวนที่
จังหวัดนั้นมีผู้แทนได้ ฝ่ายแบ่งเขตต้องการแบ่งเขต
จังหวัดที่มีพลเมืองมากออกเป็นหลายเขต ๆ หนึ่งมีผู้
แทนได้คนเดียว แต่ในที่สุดฝ่ายแบ่งเขตเอาหลักการ
ที่เป็นธรรมของตนไปยอมประนีประนอมกับฝ่ายรวม
เขต ได้ผลออกมาชนิดที่รวมเขตก็ไม่ใช่แบ่งเขตก็ไม่
เชิง คุประหนึ่งว่ากรรมการร่างรัฐธรรมนูญเอาสิทธิ
ประชาธิปไตยของปวงชนไปทำเล่นตามใจชอบซึ่งเป็น
การดูหมิ่นราษฎรและชาติไทย

กลุ่มศึกษาย่อมค้นคว้าได้เองว่าไม่มีเหตุผลทาง

หลักวิชารัฐธรรมนูญเลยที่กำหนดเขตเลือกตั้งแปลก
 ปรหลาดเช่นนั้น กลุ่มศึกษาคงได้ยืนยันว่ามีผู้อ้างเหตุ
 ว่าถ้ามีการแบ่งเขตจังหวัดพลเมืองมากออกเป็นเขต ๆ
 โดยเขตหนึ่ง ๆ มีผู้แทนคนเดียว เขาเกรงว่านักเลงจะ
 ได้รับเลือกตั้ง ข้าราชการจึงขอร้องกลุ่มศึกษาให้ช่วยชี้
 แจงแก่มวลราษฎรว่าผู้อ้างเหตุดังกล่าวนี้เป็นผู้คุ้มกัน
 ราษฎรและชาติไทยว่าไม่สามารถมีสติปัญญาพิจารณา
 ว่าใครเป็นนักเลงที่ไม่สมควรได้รับการเลือกตั้งเป็นผู้
 แทนราษฎร ขอให้กลุ่มศึกษาชี้แจงด้วยว่าถ้าถือเหตุ
 นั้นแล้ว ผู้แทนราษฎรของจังหวัดที่มีผู้แทนคนเดียว
 มิเป็นนักเลงหรือ

๗. ขอเสนอให้กลุ่มศึกษาอ่าน

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร
 ซึ่งสำนักงานสภานันทิมพชนเป็นเล่ม
 ตั้งแต่สมัยที่ ๑ พ.ศ. ๒๔๓๕ เป็นต้นมา

กลุ่มศึกษาก็จะพบสัจจะด้วยตนเองดีกว่านักวิชา
 การบางคนที่บิดเบือนสัจจะย่อประวัติรัฐธรรมนูญเอา
 ตามอุปาทานของตน

(๑) พระยามโนปกรณซ์ (ประธานคณะกรรมการ
การราษฎร ต่อมาคือนายกรัฐมนตรี) ประธานอนุ-
กรรมการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ ๑๐ ธ.ค. ๒๔๗๕ ได้
แถลงต่อสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน
พ.ศ. ๒๔๗๕ มีความตอนหนึ่งว่าดังนี้

“อนึ่งข้าพเจ้าขอเสนอด้วยว่า ในการร่างพระ
ธรรมนูญ (รัฐธรรมนูญ) นี้ อนุกรรมการได้ทำการติด
ต่อกับสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตลอดเวลา จนถึงอาจกล่าวได้
ว่าได้ร่วมมือกันทำข้อความตลอดในร่างที่เสนอมานี้ได้ทุล
เกล้า ๆ ถวายและทรงเห็นชอบด้วยทุกประการแล้ว และ
ที่กล่าวได้ว่าทรงเห็นชอบนั้น ไม่ใช่แต่เพียงทรงเห็นชอบ
ด้วยอย่างข้อความที่กราบบังคมทูลขึ้นไป ยิ่งกว่านั้นเป็น
ที่พอพระราชหฤทัยมาก”

ข้าพเจ้าจึงขอให้กลุ่มศึกษาพิจารณาว่ามีหมวด
มาตราใดในร่างรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๕๑๗ ที่ชื่อสัจย์
หรือละเมิดหลักการประชาธิปไตยซึ่งพระบาทสมเด็จพระ
ปกเกล้า ๆ ในฐานะแทนระบบสมบูรณาญาสิทธิ-
ราชย์ได้โอนคืนสิทธิประชาธิปไตยให้ปวงชนมีความ
เป็นอิสราธิปไตยสมบูรณ์

(๒) เรื่องการมีสภาเดียวหรือสองสภาก็เคยได้ขอพระราชทานพระราชดำริพระปกเกล้าฯ มาแล้วตั้งปรากฏในคำแถลงของพระยามโนปกรณต์ต่อสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๔๗๕ ดังต่อไปนี้

“ความเบื้องต้น อนุกรรมการได้ปรึกษารองยู่
หน้าหน้าคือรัฐธรรมนูญของเราควรจะบัญญัติให้มี ๒
สภา คือสภาผู้แทนราษฎรเป็นสภาล่างกับสภานอกสภา
หนึ่ง หรือควรมีสภาเดียว เมื่อได้ปรึกษารองโดยรอบ
คอบแล้วเห็นว่า เราจะตั้งรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่ไม่มีประ-
เพณีที่จะบังคับเรา การมีสภาเดียวนั้นกิจการดำเนินได้รวดเร็ว
การมีสองสภานั้นอาจต่างกัน ชักช้าโคงเตง และ
กล่าวว่า ที่ข้าพเจ้าได้สังเกตและได้พบได้ยินมาบางประ-
เทศที่มีสภา ๒ สภานั้น กิจการงานเดินช้านัก แต่ว่ามี
บางประเทศที่ต้องมี ๒ สภา เพราะเป็นประเพณีบังคับ
แต่ในรัฐธรรมนูญใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นสมัยเร็ว ๆ นี้ก็มักจะ
มีแต่สภาเดียว เมื่อตกลงใจดังนั้นจึงได้ดำเนินการในทางให้
มีสภาเดียว อันเป็นวิธีที่ใช้อยู่ในพระราชบัญญัติธรรมนูญ
ชั่วคราว”

ในการที่รัฐธรรมนูญ ๒๔๗๕ มีสองสภานั้น

มิได้ละเมิดหลักการสำคัญที่ให้ผู้แทนราษฎรและพหุ-
สมาชิกเป็นผู้ที่ราษฎรเลือกตั้งขึ้นมา มิใช่วุฒิสมาชิก
ที่รัฐบาลรับสนอง ฯ แต่งตั้งตามรัฐธรรมนูญฉบับที่ ๕
พ.ย. ๒๔๙๐ หรือประธานองคมนตรีรับสนอง ฯ แต่ง
ตั้งตามฉบับ ๒๔๙๒ หรือมิใช่วิธีที่คณะองคมนตรีทำ
บัญชีลับให้สภาผู้แทนราษฎรเลือกตั้งวุฒิสมาชิก

กลุ่มศึกษาย่อมมีสติปัญญาพอที่จะวินิจฉัยได้ว่า
ผู้ที่อ้างว่าจงรักภักดีในสถาบันพระมหากษัตริย์นั้น ได้
ละเมิดหลักการสำคัญแห่งประชาธิปไตยที่พระปกเกล้าฯ
ทรงพระราชทานให้เป็นสังคมสัญญากับปวงชนนั้นหรือไม่

บัดนี้ทางโน้มแห่งหลายราชอาณาจักรมีสภาผู้
แทนราษฎรสภาเดียว จึงสมควรที่รัฐธรรมนูญใหม่
ของไทยมีสภาผู้แทนราษฎรแต่สภาเดียว โดยตัดความ
ในร่างเกี่ยวกับวุฒิสภาออกเสียทั้งหมด

๘. รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายชนิดหนึ่ง ซึ่งต่างกับข้อบังคับทางธรรมจรรยา

(๑) ข้าพเจ้าไม่ทราบว่าจะสถานศึกษากฎหมาย
ในประเทศไทยปัจจุบันนี้ผู้สอนได้สอนว่ากฎหมายคือ

อะไรและต่างกับบัญญัติทางธรรมจรรยาอย่างไร

เมื่อครั้งข้าพเจ้าเป็นนักเรียนกฎหมายนั้น ข้าพเจ้าได้เรียนว่ากฎหมายคือ คำสั่งคำบังคับของผู้ที่มีอำนาจออกคำสั่งบังคับ (อำนาจนิติบัญญัติ) ที่บุคคลจำต้องปฏิบัติตาม ถ้าไม่ปฏิบัติตามก็ต้องถูกบังคับให้ปฏิบัติตามหรืออาจจะต้องมีโทษซึ่งอาจเป็นโทษทางอาญา ทางแพ่ง หรือในทางปกครอง คือกฎหมายต้องมี “การบังคับให้ปฏิบัติตาม” (Sanction) ซึ่งต่างกับบทบัญญัติทางธรรมจรรยาที่ใครจะทำตามหรือไม่ทำตามก็ได้ ฉะนั้นถ้ากลุ่มศึกษาเห็นพ้องกับข้าพเจ้าว่ากฎหมายมีลักษณะดังกล่าวแล้ว ก็ขอให้พิจารณาร่างรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๕๑๗ ว่ามีมาตราใดและหมวดใดมีลักษณะเป็นกฎหมาย และมาตราใดหมวดใดเขียนไว้โดยไม่มีการบังคับให้ปฏิบัติตาม เช่นความในหมวด ๕ ของรัฐธรรมนูญใหม่ที่ว่าด้วยแนวนโยบายแห่งรัฐนั้น มาตรา ๖๐ ของหมวดนั้นเองบัญญัติว่าความในหมวดนั้นมิใช่เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการตรากฎหมายและการบริหารราชการตามนโยบายดังกล่าวไว้ “และไม่ก่อให้เกิดสิทธิในการฟ้องร้องรัฐ” ข้าพเจ้าจึงขอให้กลุ่ม

ศึกษาพิจารณาว่าหมวดนี้มีลักษณะเป็นกฎหมายหรือ
เป็นข้อบังคับทางธรรมเนียมการเมือง

(๒) วิธีร่างรัฐธรรมนูญซึ่งพระปกเกล้า ฯ
ทรงเห็นชอบด้วยนั้นเป็นไปตามวิธีร่างกฎหมายที่ให้มี
ความกะทัดรัดบรรจุนิติประชาธิปไตยไว้สมบูรณ์โดย
ไม่เขียนฟุ่มเฟือย พระยามโนปกรณ ฯ ได้แถลงความ
ตอนหนึ่งในการอภิปรายเมื่อวันที่ ๒๕ พ.ย. ๒๔๗๕
ถึงความไม่จำเป็นของรายละเอียดบางประการที่ไม่จำ
เป็นต้องเขียนไว้ในรัฐธรรมนูญเพราะเป็นเรื่องที่รู้จักกัน
อยู่แล้วและเป็นประเพณีอยู่แล้ว และมีบันทึกในราย
งานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรซึ่งเป็นหลักใช้ตีความ
รัฐธรรมนูญได้ ข้าพเจ้าจึงขอคัดคำอภิปรายเมื่อ ๒๕
พ.ย. ๒๔๗๕ มาพิมพ์ไว้เพื่อเป็นตัวอย่างถึงความ
ไม่จำเป็นต้องเขียนไว้ในรัฐธรรมนูญ

นายหงวน ทองประเสริฐ กล่าวว่าใน
หมวดสภาผู้แทนราษฎรว่า ผู้แทนราษฎรต้อง
ปฎิญาณก่อนเข้ารับหน้าที่ อยากราบความ
ประสงค์ของท่านประธานอนุกรรมการว่า พระ
มหากษัตริย์ต้องทรงปฎิญาณใหม่

ประธานอนุกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ
(พระยามโนปกรณ) ตอบว่า ผู้ที่เป็นสมาชิก
สภา^๕ก่อนที่จะเข้ารับหน้าที่ ต้องปฏิญาณ
และตามประเพณีราชภิเษกก็มีการปฏิญาณอยู่
แล้ว

นายหงวน ทองประเสริฐ กล่าวว่า ควร
บัญญัติไว้

พระยาราชวังสัน กล่าวว่า ในประเทศ
เคนมาร์คถึงเป็นรัชทายาทก็ต้องปฏิญาณ
เหมือนกัน เพราะในโอกาสบางคราวต้องทำ
การเป็นผู้แทนพระเจ้าแผ่นดิน แต่ความคิด
ของเรานี้ก็เพื่อวางระเบียบ ว่าสิ่งใดที่เป็น
แบบธรรมเนียมอยู่แล้ว เราไม่อยากพูดมาก
นัก ตามความคิดเดิมในร่างรัฐธรรมนูญนี้
ประสงค์ไม่ให้ยาวเกินไป สิ่งใดที่มีการพิจารณา
แล้วเห็นว่าเหมือนกัน ฉะนั้นจึงไม่บัญญัติไว้
เพราะความคิดเช่นนั้นเราวางไว้ เห็นว่าไม่
เป็นอะไรทั้งเห็นความสะดวกกว่าการบัญญัติ
เช่นนั้นจะดีกว่า

นายหงวน ทองประเสริฐ ตอบว่า ความจริงเห็นด้วย แต่ธรรมเนียมนั้นไม่ใช่บทบังคับ อีกประการหนึ่งสิ่งนี้เป็นคราวแรกไม่เคยใช้มา

พระยามนธาทูราช กล่าวว่า ประเทศอื่น ๆ ที่จะผลัดเปลี่ยนพระเจ้าแผ่นดินเขามีในรัฐธรรมนูญ

พระยาราชวังสันตอบว่า ในธรรมนูญบางฉบับได้บัญญัติคำไว้ว่า จะปฏิญาณอย่างนั้นของเราทราบว่า พระเจ้าแผ่นดินต้องทรงปฏิญาณต่อหน้าเทวดาทิ้งหลาย และพระพุทธรูปเป็นต้น เราอยากจะทำเสีย

นายหงวน ทองประเสริฐ กล่าวว่า ขอเรียนถามว่าควรจะทำอย่างไรหรือไม่

ประธานอนุกรรมการร่างรัฐธรรมนูญตอบว่า ไม่เห็นจำเป็นเพราะไม่ทำให้ดีขึ้นหรือเลวลง มีอยู่แล้วจะไปล้างเสียทำไม ถ้าแม้ว่าความซื่อสัตย์หรือเพิ่มสิทธิก็ควรอยู่ การที่บัญญัติไว้เช่นนั้นเพื่อเขียนไว้ให้หุ ๆ ถึงไม่

เขียนก็เรียบร้อยแล้ว

นายหงวน ทองประเสริฐ กล่าวว่า เพื่อความเข้าใจของราษฎรทั้งหลาย ให้ลงมติว่าสมควรหรือไม่

หลวงประดิษฐ์มนูธรรม กล่าวว่า ข้าพเจ้าขอแถลงให้ที่ประชุมทราบ เท่าที่นายหงวนทองประเสริฐ ได้ร้องให้เคิมว่าพระมหากษัตริย์ต้องทรงปฏิญาณนั้น การที่ไม่เขียนไว้ก็ดี ก็ให้ถือว่าเวลาขึ้นเสวยราชย์ต้องทรงกระทำตามพระราชประเพณี การที่ไม่เขียนไว้นี้ไม่ใช่เป็นการยกเว้นที่พระองค์จะไม่ต้องทรงปฏิญาณ ขอให้จับบันทึกข้อความสำคัญนี้ไว้ในรายงาน

ประธานอนุกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ กล่าวว่า เนื่องจากหลวงประดิษฐ์มนูธรรมได้กล่าวแล้ว ข้าพเจ้าขอแถลงว่าได้เคยเฝ้าและทรงรับสั่งว่าพระองค์เองได้ทรงปฏิญาณเวลาเสวยราชสมบัติและเวลาขึ้นรับเป็นรัชทายาทก็ต้องปฏิญาณขึ้นหนึ่งก่อน ความข้อนี้เมื่อ

พระองค์เองทรงรับสั่งเช่นนี้ เพราะฉะนั้น
รับรองได้อย่างหลวงประดิษฐมนูธรรมว่าเป็น
พระราชประเพณีที่เดียว

นายจรรยา สืบแสง กล่าวว่า เป็นที่เข้าใจ
ว่า พระเจ้าอยู่หัวต้องทรงปฏิญาณตามนี้ แต่
นี่เป็นรัฐธรรมนูญสำคัญอย่างยิ่ง เท่าที่ได้จด
บันทึกรายงานยังน้อยไป ถ้าอย่างไรให้มีไว้ใน
ธรรมนูญจะดียิ่ง

หลวงประดิษฐมนูธรรม ตอบว่า สภาผู้
แทนราษฎรต้องเห็นชอบในการอัญเชิญพระ-
มหากษัตริย์ขึ้นเสวยราชย์หรือ ในการสมมติ
รัชทายาท ถ้าองค์ใดไม่ปฏิญาณเราคงไม่ลง
มติให้

นายจรรยา สืบแสง กล่าวว่า องค์ต่อ ๆ ไป
อาจไม่ปฏิญาณ

พระยาราชวังสัน ตอบว่า ตามหลักการ
ในที่ประชุมต่างๆ ถ้ามีคำจกในรายงานแล้ว
เขาถือเป็นหลักการเหมือนกัน

ประธานอนุกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ

แถลงให้สมาชิกลงมติมาตรา ๙ ว่า การสืบ
ราชสมบัติท่านว่าให้เป็นไปตามที่บัญญัติไว้ใน
กฎมณเฑียรบาลหรือให้เติมคำว่า “ จะต้อง
ปฏิบัติ ”

ประธานสภาฯ กล่าวว่า บัดนี้มีความเห็น
๒ ทาง คือทางหนึ่งเห็นว่า ควรคงตามร่าง
เดิม อีกทางหนึ่งว่า ควรเติมความให้ชัดยิ่งขึ้น

ที่ประชุมลงมติตามร่างเดิม ๔๘ คะแนน
ที่เห็นว่าให้เติมความให้ชัดขึ้นมี ๗ คะแนน
เป็นอันตกลงว่าไม่ต้องเติมความอีก

(๓) ผู้สนใจในวิชาการร่างกฎหมายย่อม
สังเกตได้ว่ารัฐธรรมนูญ ๑๐ ธ.ค. ๒๔๗๕ มีความ
๖๘ มาตรา รัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๘๙ ที่กำหนดให้
มี ๒ สถานันก็ต้องมีข้อความเพิ่มขึ้นกว่าฉบับเดิมจึงมี
ความ ๙๖ มาตรา

รัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๙๒ มีความ ๑๘๘ มาตรา
ร่างรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๕๑๗ มีความ ๒๒๔-
๒๒๕ มาตรา

ฉะนั้นจึงควรเปรียบเทียบรัฐธรรมนูญทุก ๆ

ฉบับ ว่าแม้บางฉบับมีน้อยมาตราแต่ให้สิทธิประชา-
ธิปไตยเช่นฉบับ ๑๐ ธ.ค. ๒๔๗๕ มาตรา ๑๓ บัญญัติ
ว่าบุคคลมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนาหรือลัทธิ
ใด ๆ ฯลฯ และฉบับ ๒๔๘๙ มาตรา ๑๓ ก็ยืนยัน
เสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนาหรือลัทธินิยมใด ๆ
ส่วนฉบับ ๒๔๙๒ มาตรา ๒๘ และร่างรัฐธรรมนูญ
ฉบับ ๒๕๑๗ ได้พรรณนาเสรีภาพในการนับถือศาสนา
และนิกายศาสนาอย่างละเอียดถี่ถ้วนและห้ามมิให้ใคร
รอนสิทธิซึ่งเรารู้กันอยู่แล้วว่าตั้งแต่โบราณกาลมาไม่
มีใครรอนสิทธิผู้ถือนิกายศาสนาต่างๆเลย คุณประหนึ่ง
ว่าราษฎรไทยได้สิทธิเพิ่มเติมขึ้น ส่วนเสรีภาพในการ
ถือลัทธินิยมใด ๆ ทางเศรษฐกิจและการเมืองนั้นฉบับ
๒๔๙๒ และฉบับร่าง ๒๕๑๗ ไม่ยอมกล่าวถึงแม้แต่
คำเดียว คุณประหนึ่งว่าได้เขียนให้สิทธิและความคุ้ม
ครองในการถือศาสนาและนิกายศาสนาไว้อย่างละเอียด
แล้วเป็นการชัดเจนที่ไม่ให้เสรีภาพในการนับถือลัทธิ
เศรษฐกิจและการเมือง

รัฐธรรมนูญ ๑๐ ธ.ค. ๒๔๗๕ มาตรา ๑๖ เอา
หน้าที่หลายชนิดของพลเมืองมารวมกล่าวไว้ในมาตรา

เดียวกันว่า “บุคคลมีหน้าที่เคารพต่อกฎหมายและมีหน้าที่ป้องกันประเทศ ช่วยเหลือราชการโดยทางเสียภาษีและอื่นๆ ภายในเงื่อนไขและโดยวิธีการที่กฎหมายบัญญัติไว้”

รัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๙๒ ได้กระจายความรับผิดชอบออกเป็นหลายมาตรา และฉบับร่าง ๒๕๑๗ ได้กระจายความที่ตรงกันนี้ออกได้เป็น ๕ มาตราคือ

มาตรา ๕๓ “บุคคลมีหน้าที่ป้องกันประเทศ”

มาตรา ๕๔ “บุคคลมีหน้าที่รับราชการทหารตามที่กฎหมายบัญญัติ”

มาตรา ๕๕ “บุคคลมีหน้าที่เคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย”

มาตรา ๕๗ “บุคคลมีหน้าที่เสียภาษีอากรตามที่กฎหมายบัญญัติ”

มาตรา ๕๘ “บุคคลมีหน้าที่ช่วยเหลือราชการตามที่กฎหมายบัญญัติ”

ข้าพเจ้าจึงขอให้กลุ่มศึกษาพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญไทยทั่วไปพอใจวิธีร่างรัฐธรรมนูญอย่างกะทัดรัดหรือวิธีร่างให้มีหลายๆ มาตราโดยสรุปในคำปรารภว่าเป็นประชาธิปไตยที่สุด

บทวิจารณ์
ข้อสังเกตบางประการของ
นายปรีดี พนมยงค์
เกี่ยวกับร่างรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๕๑๗

อารัมภบท

ท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ อดีตผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ อดีตนายกรัฐมนตรีนครและรัฐบุรุษอาวุโส เป็นนักการเมืองรุ่น ๒๔๗๕ ระดับหัวหน้าคณิสถ์ท้ายที่มีชีวิตอยู่ในเวลานี้ ท่านเป็นผู้ที่เสี่ยงชีวิตและอนาคตความก้าวหน้าทางราชการ นำการปฏิวัติ (หรือที่ท่านชอบที่จะเรียกว่า อภิวัฒน์) ในปี พ.ศ.

๒๔๗๕ เพื่อมุ่งสถาปนาระบอบประชาธิปไตยในสยาม
ประเทศ

ความรัก เสียสละ และหวังดีต่อประเทศชาติ
ของท่านอาจารย์ปรีดีมีอยู่อย่างไหนนั้นไม่จำเป็นที่จะต้อง
ยกมากล่าว ณ ที่นี้ เพราะท่านได้แสดงให้เห็นมาแล้ว
และแม้ในเวลา^{นี้}ท่านจะไม่ได้อยู่ในเมืองไทยก็ตาม
ความห่วงใยของท่านที่จะช่วยให้เรามีประชาธิปไตย
โดยสมบูรณ์ยังมีอยู่ตลอดมา โดยพิเคราะห์ได้จากการ
เขียนบทความเสนอความเห็นและวิจารณ์การเมือง -
รัฐธรรมนูญไทยอยู่เนือง ๆ

ข้าพเจ้าเป็นผู้หนึ่งที่สนใจศึกษาความเป็นไป
ของการเมืองไทยและติดตามผลงานข้อเขียนของท่าน
อาจารย์ปรีดีมาโดยตลอด ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้ข้างต้น
แล้วว่า ข้าพเจ้านิยมเลื่อมใสท่าน แต่ข้าพเจ้าต่างกับ
บุคคลหลายคนที่มีบุคลลาธิษฐาน ผู้ซึ่งยอมรับความ
เห็นของท่านรัฐบุรุษอาวุโส-มันสมองของคณะราษฎร
โดยไม่ตั้งข้อสงสัย หรือวิจารณ์ความคิดของท่าน

ในปี ๒๕๑๒ ข้าพเจ้าวิจารณ์เค้าโครงการ
เศรษฐกิจของท่านอาจารย์ปรีดี ในปีต่อมาข้าพเจ้า

หยิบยกเรื่อง สภากรรมการองคมนตรีในสมัยรัชกาลที่ ๗ มาพิจารณาศึกษา และในหลายโอกาสข้าพเจ้าได้ วิจารณ์การปฏิวัติ ๒๔๗๕ ในสายตาของคนรุ่นใหม่ที่เกิดไม่ทันการอภิวัฒน์อันยิ่งใหญ่นั้น

ท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ไม่เคยสอนข้าพเจ้า แต่ข้าพเจ้าขอพิจารณาตัวเป็นศิษย์ของท่านผู้หนึ่ง ข้าพเจ้าอ่านตำรากฎหมายของท่าน อ่านเค้าโครงการ เศรษฐกิจ อ่านบทความและปาฐกถาต่าง ๆ ของท่าน อยู่เสมอมา ท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ในสายตา ของข้าพเจ้ามิใช่นักการเมืองผู้ยิ่งใหญ่ที่ประสบความสำเร็จ แต่ท่านเป็นนักการศึกษาที่ยิ่งใหญ่ที่สุดคนหนึ่งของไทย อนุสรณ์ที่ท่านทิ้งไว้ให้กับชนรุ่นข้าพเจ้า หาใช่ประชาธิปไตยไม่ เพราะท่านล้มเหลวในการ พยายามที่จะสถาปนาระบบการปกครองเช่นว่านี้ ตาม ความเห็นของข้าพเจ้า ท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ใน ฐานะผู้ริเริ่มและสร้างสรรค์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นวีรบุรุษทางการศึกษา

ข้าพเจ้าไม่มีโชคที่เข้าไปศึกษาในมหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ และโชคร้ายที่ไม่มีโอกาสเป็นอาจารย์

ในมหาวิทยาลัยแห่งนั้น แต่ข้าพเจ้านิยมยกย่องสถาบัน
แห่งนี้ ศิษย์ของท่านอาจารย์ปรีดีที่มีจิตใจเป็นประ-
ชาธิปไตย ควรมีความเป็นอิสระในทางความคิดเห็น
และพร้อมที่จะวิจารณ์ความคิดของปรมาจารย์ของเขา
ทั้งหลาย

ด้วยเหตุนี้เองที่ผลักดันให้ข้าพเจ้าศึกษาบท
ความของท่านอาจารย์ปรีดี ในระยะหลังๆ ท่านได้
สนใจในกิจการบ้านเมือง และพยายามช่วยเหลือบ้าน
เมืองในทางที่ท่านสามารถจะทำได้ อย่างไรก็ตามมี
บุคคลหลายฝ่ายที่ยึดคำพูดและความคิดข้อเขียนของ
ท่านเป็นสรณะโดยไม่ศึกษาไตร่ตรองให้รอบคอบ งาน
เขียนของท่านอาจารย์ จึงกลายเป็นเสมือนกัมภีร์อัน
ศักดิ์สิทธิ์ ที่คนอ่านคล้อยตามเมื่อเห็นแต่เพียงชื่อผู้
เขียน ข้าพเจ้าคิดว่าสภาพการเช่นนี้ไม่น่าพึงปรารถนา
ไม่เฉพาะแต่ในหมู่บุคคลที่นิยมในตัวท่านอาจารย์ แต่
สำหรับท่านอาจารย์เองด้วย

ภายหลังวันมหาวิปโยค ได้มีนักศึกษาหลาย
กลุ่มขอให้ท่านอาจารย์เขียนบทความให้ ข้อเขียนชั้น
ล่าสุดของท่านคือ ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับการ

ร่างรัฐธรรมนูญ ๒๕๑๗ ซึ่งท่านได้กรุณาให้ความเห็น
มา ๒๕ ข้อด้วยกัน

ข้าพเจ้าเห็นว่า ข้อสังเกตเหล่านั้นหลายข้อเป็น
ประโยชน์อย่างยิ่ง แต่มีบางข้อที่ท่านเขียนโดยปราศ-
จากข้อมูลที่ถูกต้อง ความห่างไกลจากบ้านเมือง ทำ
ให้ท่านได้ยินได้ฟังและได้อ่านสิ่งที่ผิดพลาดจากความ
เป็นจริง ข้าพเจ้าไม่โทษท่าน แต่ข้าพเจ้าเห็นเป็น
เรื่องสำคัญที่จะต้องบันทึกความเห็นแย้งไว้ ^๕ ทั้งนี้เพื่อ
ประโยชน์ของชนรุ่นต่อไป

ท่านอาจารย์ปรีดี กำลังตกอยู่ในห้วงแห่งอคติ
และอยู่ในสภาพเดียวกันกับที่ ท่านเคยวิจารณ์ ผู้คัดค้าน
ความคิดของท่านเมื่อ ๕๐ ปีมาแล้ว ในเรื่องแก้
โครงการเศรษฐกิจ ท่านมองการร่างรัฐธรรมนูญ
๒๕๑๗ ว่า เป็นไปโดยมีผลประโยชน์ส่วนตัวแอบแฝง
อยู่ ข้าพเจ้าสนับสนุนท่านเต็มที่ในการแย้งร่างรัฐธรรมนูญ
โดยอาศัยหลักวิชาและประสบการณ์ แต่ไม่เป็นที่
การยุติธรรมเลย ถ้าท่านจะพยายามบิดเบือนข้อเท็จจริง
บางประการ ซึ่งข้าพเจ้าจะได้กล่าวต่อไป

ท่านอาจารย์ปรีดี เริ่มต้นด้วยการแนะนำให้ผู้

รักชาติรักประชาธิปไตยทั้งหลายร่วมมือกันจัดตั้งกลุ่ม
ศึกษาชั้นหลาย ๆ กลุ่มเพื่อช่วยกันพิจารณาร่างรัฐ-
ธรรมนูญ ว่าเป็นหรือไม่เป็นประชาธิปไตย ข้าพเจ้า
เห็นด้วยกับข้อเสนอแนะอันมีประโยชน์นี้ แต่กลุ่มศึกษา
จะต้องมีข้อมูลที่ถูกต้องต่อความเป็นจริงด้วย จึงจะ
สามารถพิจารณาทบทวนยุติต่าง ๆ ได้โดยละเอียดและ
เป็นประโยชน์

ข้าพเจ้าได้เขียนและพูดในที่ต่าง ๆ กันตลอด
เวลาว่า ควรที่จะมีการนำแบบบันทึกการประชุมออก
เผยแพร่ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้สนใจศึกษารัฐธรรมนูญได้รับ
รู้ถึงความคิดเห็น ข้อโต้แย้งระหว่างกรรมการร่างรัฐ
ธรรมนูญ การอ่านแต่ร่างรัฐธรรมนูญหรืออ่านข้อวิ-
จารณ์ทางหน้าหนังสือพิมพ์หรือเล่ากันต่อ ๆ มา อาจ
ทำให้เกิดภาพพจน์ หรือความเข้าใจผิด ดังที่ท่าน
อาจารย์ปรีดีเข้าใจผิดในสาระสำคัญบางประการมาแล้ว

๑. การเรียกร้องให้ปวงชนชาวไทย
ได้คืนสิทธิประชาธิปไตยสมบูรณ์
เป็นการต่อสู้โดยชอบธรรม

ในชั้นแรก ท่านอาจารย์ปรีดีกล่าวถึงการที่

ปวงชนได้รับสิทธิประชาธิปไตยของตนคืนมาจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ตามรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรสยามชั่วคราว ๒๗ มิถุนายน ๒๔๗๕ ยืนยันโดยรัฐธรรมนูญ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ และฉบับ ๙ พฤษภาคม ๒๔๘๙ ท่านอาจารย์เขียนว่า สิทธินี้ได้ถูกยื้อแย่งไปโดยรัฐประหาร ๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐

ข้าพเจ้าขอกล่าวกันว่า แท้ที่จริง สิทธิประชาธิปไตยของปวงชนไม่เคยมีมาเลยต่างหาก และถูกยื้อแย่งไปตั้งแต่ภายหลังการปฏิวัติ ๒๔๗๕ รัฐธรรมนูญของคณะราษฎร ที่มีสมาชิกสภาสองประเภท ประเภทหนึ่งต่างตั้งจากพรรคพวกของคณะราษฎรเอง และไม่มอบสิทธิ์ประชาธิปไตยให้แก่ปวงชน ดังที่สัญญาไว้ทันที หากมีบทเฉพาะกาลว่า ให้ประชาชนฉลาดขึ้นกว่าเก่า หรือรอให้ครบสิบปี จะพูดได้อย่างไรว่าเป็นประชาธิปไตย

ท่านอาจารย์ปรีดี อ่างพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ อยู่เสมอว่า พระองค์ท่านให้อิสระชาติไทยแก่ปวงชนชาวไทย แต่บุคคลใดเล่าที่ไม่ปฏิบัติให้เป็นไปตามพระราชประสงค์ ก่อนที่เราจะพิจารณาข้อเขียน

ของท่านอาจารย์ ขอให้ย้อนระลึกถึงเหตุการณ์ก่อนที่
พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ จะทรงสละราชสมบัติ
ขอให้อ่านพระราชปรารภ และพระราชดำรัสในการ
สละราชสมบัติประกอบไปด้วยเราจะได้มีใจเป็นกลาง
อย่างแท้จริง

๒. ว่าด้วย “ หิริ - โอตตปป์ปะ ”

ในการร่างรัฐธรรมนูญ

ในข้อ ๒ ว่าด้วย หิริ - โอตตปป์ปะ ท่านอาจารย์
ปรารถนาขอให้พิจารณาการมีวุฒิสภาพตามร่างรัฐธรรมนูญว่า
ก่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม ตามร่างคำปรารภ
อ้างไว้หรือไม่

ข้าพเจ้าจะไม่ขอทักท้วงอะไรมาก เพราะได้
เขียนเรื่องวุฒิสภาพตามร่างรัฐธรรมนูญ ๒๕๑๗ ไว้แล้ว
ว่าเจตนารมณ์เป็นอย่างไร แต่ข้าพเจ้ากล้ายืนยันได้ว่า
เจตนารมณ์ต่างกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่ท่าน
อาจารย์เองได้เป็นผู้ร่างขึ้นแน่นอน ในข้อที่ว่า การ
เสนอชื่อและการเลือกสมาชิกวุฒิสภานั้น มิได้ใช้วิธี
การหลอกลวงแบบเก่า คือ ในสมัยคณะราษฎรนั้น

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงเข้าใจไปว่า คณะ
ราษฎรจะให้พระองค์ทรงเลือก (select) และทรง
แต่งตั้ง (appoint) สมาชิกประเภทสองที่คณะราษฎร
อ้างว่าจำเป็นต้องมี เพราะบ้านเมืองยังไม่เหมาะสมที่
จะเป็นประชาธิปไตย และจะได้ช่วยประคับประคอง
ผู้แทนที่ราษฎรเลือกตั้งขึ้นด้วย พระบาทสมเด็จพระ
ปกเกล้าฯ ได้แต่เพียงแต่งตั้ง (appoint) เท่านั้นหาได้
ทรงมีส่วนร่วมในการเลือก (select) บุคคลที่จะมา
เป็นสมาชิกประเภทที่ไม่ได้รับเลือกตั้งโดยตรงตั้งที่คณะ
ราษฎรได้ทำกล່วงให้พระองค์ทรงหลงเชื่อไม่ ความ
จริงข้อนี้ ท่านอาจารย์ปรีดียังคงไม่ลืม

ในประการต่อมา วุฒิสภาตามร่างรัฐธรรมนูญ
๒๕๑๗ มิได้มีเจตนารมณ์เพื่อกุมเสียงในสภาดังที่เป็น
อยู่ตามรัฐธรรมนูญ ๒๔๘๙ รัฐธรรมนูญ ๒๔๘๙
นั้นระบุว่า วุฒิสภามาจากการเลือกตั้งโดยตรงจากประ-
ชาชน แต่ยังมีบทเฉพาะกาลให้สภาในเวลานั้น ซึ่ง
ประกอบด้วยพรรคพวกของท่านอาจารย์ปรีดีเอง เป็น
ผู้เลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาไปก่อน นี้หรือประชาธิปไตย!

๓. ว่าด้วยการระมัดระวัง ร่างรัฐธรรมนูญที่พรางตาปวงชน ให้หลงว่าเป็นประชาธิปไตย

ในส่วนที่เกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของประชาชน นั้น ร่างรัฐธรรมนูญ ๒๕๑๗ ต้องการป้องกันการใช้อำนาจทางการเมืองข่มเหงประชาชน หรือฝ่ายค้านดังที่เคยมีปรากฏมาในอดีต ข้าพเจ้ายังจำภาพประวัติศาสตร์ทางการเมืองในสมัยท่านอาจารย์ปรีดีมีอำนาจได้ว่า ท่านอาจารย์เองเป็นผู้เซ็นคำสั่งให้เนรเทศบุคคลที่มีความคิดเห็นตรงข้ามรวม ๙ คน ไปแม่ฮ่องสอน หรือไซบีเรียของสยาม ๖ คน คือ พระยาวิชัยสุนทร ทร. โชติ คุ่มพันธ์ ม.จ. ทวีผล ชยางกูร นายสมถวิล โห้ประพัฒน์ นายธรรมนูญ เทียนเงิน และนายทินกร เทพหัสดินทร์ ณ อยุธยา ทั้งยังได้โทรเลขกำชับไปยังนายแพทย์ผู้หนึ่งที่โรงพยาบาลจังหวัดเชียงใหม่ด้วยว่า เมื่อผู้ถูกเนรเทศถึงเชียงใหม่ให้ส่งตัวไปแม่ฮ่องสอนเลยโดยไม่ต้องตรวจร่างกาย อีก ๓ คนเนรเทศไปจังหวัดตาก คือ ม.จ. วิเศษศักดิ์ ชยางกูร นายสติชิน ประยูร มินประพาพ และ พ.จ.อ. ข้า ธวัชเสน

ขอให้กลุ่มศึกษาฟังตั้งข้อสังเกตไว้ด้วยว่าท่าน
อาจารย์ปรีดีเองเมื่อมีอำนาจได้พิทักษ์สิทธิของประชา-
ชนหรือไม่ แน่แน่นอนท่านอาจพิทักษ์สิทธิของประชาชน
ที่ไม่มีเสียง แต่ประชาชนที่วิพากษ์วิจารณ์กักค้ำนแนว
คิดของท่าน ท่านพิทักษ์สิทธิขั้นมูลฐานของประชา-
ธิปไตยของพวกเขาหรือไม่?

ก่อนที่จะตั้งข้อวิจารณ์อะไร ผู้วิจารณ์จะต้อง
วิจารณ์ตนเอง (self-criticism) ก่อน จึงจะได้
ชื่อว่าเป็นผู้มีใจเป็นธรรมอย่างแท้จริง ส่วนข้อโต้แย้ง
ของท่านอาจารย์เรื่องวุฒิสภานั้นข้าพเจ้าได้เคยเขียน
บันทึกเกี่ยวกับเจตนารมณ์ของคณะกรรมการร่างรัฐ-
ธรรมนูญที่มีวุฒิสภาดังนี้

ปัญหาที่การถกเถียงกันมาเป็นเวลานาน
เกี่ยวกับอำนาจนิติบัญญัติ เห็นจะเป็นเรื่องของรูป
ของสภา กล่าวคือคำถามที่ว่าควรมีสภาเดียวหรือ
สองสภา

ผู้สนใจศึกษากฎหมายรัฐธรรมนูญอาจให้
เหตุผลของการมีสภาเดียวหรือสองสภา รวมทั้งความ
สัมพันธ์ระหว่างสภาทั้งสองนี้ได้มากมาย และสามารถ
ชี้ให้เห็นถึงข้อดี - ข้อเสียของการเลือกเอารูปแบบของ

รัฐสภาอย่างหนึ่งอย่างใด^๕ได้อย่างดี

แต่ทฤษฎีและความเป็นจริงทางการเมืองมักจะ
ขัดแย้งกันอยู่เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระบบการเมือง
ของประเทศอย่างประเทศไทยที่ตลอดระยะเวลา ๔๐
กว่าปีมานี้หากติกาการเมืองอันแน่นอนมิได้เลย

ผู้ร่างรัฐธรรมนูญ^๖ที่ให้มีวุฒิสภามักจะกล่าวอ้าง
ว่า วุฒิสภาทำหน้าที่พิทักษ์หรือคอยยับยั้งให้เหตุผล
ถ่วงถ่วงให้กฎหมายที่ผ่านสภาเป็นไปอย่างถูกต้องมี
เหตุผล

อย่างไรก็ดี ข้อเท็จจริงทางการเมือง^๗ให้เห็น
อย่างชัดเจนว่า วุฒิสภาเท่าที่เคยมีมาเป็นเครื่องมือ
ของฝ่ายบริหารที่จะใช้แจกผลประโยชน์ในระหว่าง
พรรคพวก และใช้เป็นวิธีการที่จะกำจัดเสถียรภาพ
และรักษาอำนาจของฝ่ายบริหารมากกว่าอย่างอื่น

ดังนั้น ภาพพจน์ของวุฒิสภาเมืองไทยจึงเป็น
ภาพพจน์ที่ไม่ดีมาตลอด จึงไม่เป็นที่น่าสงสัยเลยว่า
เหตุใดจึงมีผู้วิจารณ์ร่างรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันมาก
ที่เลือกกระบวนสองสภาแทนที่จะเป็นสภาเดียว

เหตุผลของผู้วิจารณ์ที่ยกขึ้นมาคัดค้านการมี
วุฒิสภา^๘นั้น ล้วนแล้วแต่หน้าฟังและถูกต้องทั้งสิ้น ถ้าใช้

ความเป็นมาทางการเมืองในอดีตเป็นพื้นฐาน

เช่น เราควรเป็นประชาธิปไตยเต็มที่เสียที่สภาควรประกอบไปด้วยผู้แทนปวงชนที่ได้รับเลือกตั้งโดยตรงเท่านั้น

และการให้องคมนตรีเป็นผู้เสนอรายชื่อวุฒิสมาชิกเท่ากับเป็นการนำการเมืองไปเกี่ยวข้องกัสถาบันพระมหากษัตริย์

เหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะในร่างรัฐธรรมนูญนั้นระบุไว้เพียงแต่ว่า ให้วุฒิสภาประกอบด้วยสมาชิกจำนวนหนึ่งร้อยคน ซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเลือกตั้งจากผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งมีความรู้ความชำนาญในวิชาหรือกิจการต่าง ๆ อันจะยังประโยชน์ให้เกิดแก่การปกครองแผ่นดิน และมีสัญชาติไทยโดยกำเนิด

คณะองคมนตรีเป็นผู้จัดทำบัญชีรายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตามวรรคหนึ่ง มีจำนวนสามร้อยคน เป็นบัญชีลับเพื่อให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเลือกตั้ง

การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาให้ใช้วิธีออกเสียงลงคะแนนลับ หลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา

เราลองพิจารณาข้อโต้แย้งของผู้วิจารณ์ดูกัน
ก่อนคือ

๑. วุฒิสภาเป็นเครื่องกำจุนเสถียรภาพของ
รัฐบาล

๒. การเสนอบัญชีรายชื่อวุฒิสภาให้สภาผู้แทน
เลือกโดยองคมนตรี เป็นการนำพระมหากษัตริย์มายุ่ง
เกี่ยวกับการเมือง ซึ่งข้อ^๕ นายสุรินทร์ มาศดิตถ์
สมาชิกสภานิติบัญญัติปัจจุบัน อดีต ส.ส. พรรค
ประชาธิปัตย์ ได้กล่าวว่า วุฒิสภาตามร่างรัฐธรรมนูญ
ฉบับ^{๕๕๕}นี้คือ พรรคการเมืองของกษัตริย์นั่นเอง

และก่อนที่จะคัดค้านความเห็นทั้งสองประการ
เราลองพิจารณามาตรา ๑๐๕ คว้า

๑. เหตุใดวุฒิสภาตามร่างรัฐธรรมนูญฉบับ^๕
นี้มีเพียง ๑๐๐ คน เมื่อเทียบกับสภาผู้แทนราษฎร
ซึ่งจะมีจำนวน ๒๔๐ - ๓๐๐ คน

๒. เหตุใดจึงให้คณะองคมนตรีเป็นเพียงผู้
เสนอบัญชีรายชื่อ แทนที่จะให้นายกรัฐมนตรีเสนอ
ชื่อตามแบบเก่า

๓. เหตุใดจึงให้คณะองคมนตรีเสนอชื่อไป ๓๐๐

ชื่อ และให้สมาชิกสภาซึ่งเป็นตัวแทนของปวงชน
เลือกเอา ๑๐๐ ชื่อ

๔. เหตุใดจึงมีการกำหนดหลักเกณฑ์และวิธี
การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาว่าให้เป็นไปตามกฎหมาย
พิเศษที่ว่าด้วยการเลือกตั้งวุฒิสภา เหตุใดจึงไม่ให้
คณะองคมนตรีมีตุลพิณิจ ทำไมจึงต้องให้คณะองค-
มนตรีดำเนินการคัดเลือกบุคคลตามกฎหมาย และ
กฎหมายนี้จะต้องผ่านสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (ใน
กรณีที่สามารถับหลักการเรื่องวุฒิสภา)

๕. เหตุใดจึงไม่มีการกำหนดคุณสมบัติ หรือ
คุณสมบัติอื่น ๆ ของสมาชิกวุฒิสภา

๖. เหตุใดจึงห้ามสมาชิกวุฒิสภาเป็นข้าราชการ
ประจำในมาตรา ๙๘

๗. เหตุใดในมาตรา ๑๐๐ จึงห้ามสมาชิก
วุฒิสภารับตำแหน่งหน้าที่จากหน่วยราชการ หรือรัฐ
วิสาหกิจ ห้ามเป็นผู้จัดการ กรรมการ ที่ปรึกษา
ตัวแทนหรือลูกจ้างของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทที่หน่วย
ราชการหรือหน่วยงานของรัฐและหรือรัฐวิสาหกิจเป็น
ผู้ลงทุน หรือถือหุ้นมากกว่าร้อยละห้าสิบของทุนหรือ

จำนวนหุ้น^{๕๕} ห้ามรับสัมปทานจากรัฐ หรือเป็น
คู่สัญญากับรัฐ ห้ามรับเงินหรือประโยชน์ใดๆ จาก
หน่วยราชการ

เมื่อเราเทียบเหตุผลข้ออ้างของผู้วิจารณ์และ
คัดค้านการมีวุฒิสภา ๒ ประการ กับคำถาม ๗ ข้อ
ข้างต้น^{๕๖} แล้ว ก็จะเห็นภาพรวมหรือเจตนารมณ์ของ
ผู้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ว่า ไม่ต้องการให้วุฒิสภา
เป็นเพียงผู้ค้ำจุนบัลลังก์ของฝ่ายบริหาร และไม่ต้อง
การให้วุฒิสภามีบทบาทเช่นเดียวกับวุฒิสภาตามรัฐ
ธรรมนูญสมัยก่อนๆ

^{๕๕}
ทรงนเพราะ :-

๑. ถ้าประสงค์จะให้วุฒิสภาประกันเสถียรภาพ
ร่างรัฐธรรมนูญก็ควรเพิ่มจำนวนสมาชิกวุฒิสภาให้
มากกว่า^{๕๗} เช่นจำนวนสมาชิกวุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญ
ปี ๒๕๑๑

๒. ถ้าประสงค์จะใช้วุฒิสภาเป็นบำเหน็จแก่
พรรคพวก ก็จะไม่ห้ามสมาชิกว่าจะเป็นการ
ประจำมิได้ และจะไม่มีข้อห้ามไม่ให้ประกอบกิจการ
ต่าง ๆ ตามมาตรา ๑๐๐

๓. ถ้าจะให้ฝ่ายบริหารแต่งตั้งทั้งหมด^{๕๘} ร่าง

รัฐธรรมนูญก็จะไม่ให้สภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้เลือก
จากบัญชีรายชื่อ ๓๐๐ คน

๔. ถ้าจะให้วุฒิสภาไปเกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ ก็จะไม่ต้องมีกฎหมายพิเศษกำหนดหลักเกณฑ์
และวิธีการคัดเลือกรายชื่อสมาชิกวุฒิสภาจะส่งต่อให้
สภาร่างเลือกอีกต่อหนึ่ง

คำถามต่อไปก็คือ ถ้าเช่นนั้นวุฒิสภาไว้ทำไม
เหตุใดถ้าต้องการมีวุฒิสภาจึงไม่ใช่วิธีเลือกตั้งโดยตรง
โดยให้จังหวัดแต่ละจังหวัดเลือกจังหวัดละหนึ่งหรือ
สองคน แต่กำหนดคุณสมบัติ คุณสมบัติของสภาสูง
ให้มากกว่าสภาล่าง

ข้าพเจ้าไม่ต้องการชักจูงให้ท่านผู้ใดเห็นว่าควร
มีวุฒิสภาหรือไม่ แต่ขอชี้แจงเจตนาของผู้ร่าง และตั้ง
ข้อสังเกตบางประการ เพราะอาจช่วยให้สมาชิกสภานิติ
บัญญัติ และประชาชนเห็นภาพที่ชัดเจนของวุฒิสภา
ตามร่างรัฐธรรมนูญสมัยนี้ปัจจุบันยิ่งขึ้นคือ

๑. พิจารณาตามสถิติการเลือกตั้ง ผู้ที่ได้เป็น
สมาชิกสภาจะต้องมีทุนทรัพย์พอสมควร ถ้าไม่มีก็จะ
ต้องพยายามกู้เงินมาสมัครผู้แทน

๒. ตามสถิติการเลือกตั้ง ผู้ที่ได้เป็นสมาชิก สภามักจะมีอาชีพทางธุรกิจ ทนายความ กำลังเป็น หรือเคยเป็นนายกเทศมนตรีหรือเทศมนตรีมาก่อน

๓. ตามข้อเท็จจริง ผู้เสียเปรียบทางสังคม แต่เป็นคนกลุ่มใหญ่ของประเทศคือ ชาวนา กรรมกร ไม่เคยมีโอกาสดำเนินการเลือกตั้งเลย อาจเป็นเพราะเหตุผล ตามข้อ ๑ และ ๒

๔. ผู้ที่ได้เป็น ส.ส. สัญญาว่าจะเป็นตัวแทน ของปวงชนซึ่งหมายความว่าชาวไร่ชาวนา แต่ประชาชนบ่นกันมากกว่ามี ส.ส. น้อยคนเหลือเกินที่รักษา คำมั่นสัญญานี้ไว้

๕. เมื่อเป็นตามข้อ ๑-๒-๓-๔ ชน ส่วนใหญ่ในประเทศจึงไม่มีส่วนร่วมในการปกครอง อย่างแท้จริง ผลประโยชน์ของชาวนาถูกละเลย

เหตุใดจึงไม่กำหนดความรู้และคุณสมบัติของ วุฒิสภาให้สูงมาก ๆ เช่นจบปริญญาตรี หรือเคยเป็น หรือเป็นข้าราชการชั้นเอก หรือเทียบเท่าอย่างรัฐ- ธรรมนูญฉบับเก่า ๆ เหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะ

๑. การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา ผู้เสียเปรียบ

ทางสังคม คนค้อยความรู้แต่เป็นกำลังของชาติจะขาด
คุณสมบัติ ผู้สมัครจะเป็นข้าราชการหรือนักธุรกิจ
หรือนายทุนเป็นส่วนใหญ่ และวุฒิสภาที่มีคนมีความรู้
มาก ๆ ไม่อาจประกันได้ว่าจะทำหน้าที่แทนประชาชน
จริง ๆ

๒. คนในเมืองจะมีโอกาสเป็นวุฒิสภา คือคน
ในเขตเมืองของต่างจังหวัด ผู้ที่จะมีคุณสมบัติตาม
เกณฑ์จะมีน้อย ผลประโยชน์ในวุฒิสภาจะเป็นของ
คนในเมือง

หลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้งวุฒิสภาตามร่าง
รัฐธรรมนูญปัจจุบันมีอย่างไร? ก่อนที่จะกล่าวถึง
หลักเกณฑ์ที่ว่านี้ ควรกล่าวถึงสิ่งที่ร่างรัฐธรรมนูญ
ต้องการเสียก่อนคือ

๑. ทำอย่างไรจึงจะให้กลุ่มต่าง ๆ ในสังคมมี
ส่วนร่วมในการปกครองประเทศ

๒. ทำอย่างไรจึงจะก่อให้เกิดความสมดุลย์
ระหว่างความเป็นสภาที่มีกลุ่มชนผู้เสียเปรียบทางสังคม
กับความรู้และประสบการณ์

หลักเกณฑ์และวิธีการเสนอบัญชีรายชื่อสมาชิก

วุฒิสภา^๕จะต้องตราเป็นกฎหมาย มิใช่ว่าองคมนตรี
จะเลือกใครก็ได้ตามชอบใจ

๑. บุคคล ๓๐๐ คน ที่คณะองคมนตรีจะ
พิจารณาเลือกจะต้องมาจากกลุ่มอาชีพต่าง ๆ เช่น
ชาวนา กรรมกร ข้าราชการ (ทหาร พลเรือน)
ข้าราชการตุลาการ ครู ฯลฯ

๒. คณะองคมนตรี จะเสนอชื่อบุคคลจาก
กลุ่มต่าง ๆ ที่สมาชิกของกลุ่มได้เลือกมาขึ้นหนึ่งแล้ว
เช่นสหพันธ์กรรมกรจะต้องมีการเลือกผู้แทนกรรมกร
อยู่แล้ว

ครู ครูสภา หรือสหภาพครูจะเลือกกรรมการ
ของตนเอง

อาจารย์ เลือกโดยสภาคณาจารย์

ชาวนา กลุ่มชาวนาต่าง ๆ เป็นผู้เลือก

ผู้พิพากษา มีคณะกรรมการตุลาการเป็นผู้เลือก

๓. การเสนอรายชื่อบุคคลต้องเป็นไปตาม
สัดส่วน ไม่ใช่เสนอชื่อข้าราชการประจำเสีย ๒๕๐ คน
อีก ๕๐ คนเป็นชาวนา กรรมกร

๔. การเลือกบุคคล ๓๐๐ คนโดยสภาผู้แทน ฯ

จะต้องไปตามสัดส่วน

ตามหลักเกณฑ์เช่นว่านี้ เราจะได้วุฒิสภาที่มี
ตัวแทนของกลุ่มต่าง ๆ และมีทั้งกลุ่มผู้เสียเปรียบทาง
สังคม และผู้มีประสบการณ์และความรู้ทางสาขาต่าง ๆ
เราจะมีวุฒิสภาที่ประกอบด้วยชาวนา กรรมกร ผู้
พิพากษา อาจารย์และครู ข้าราชการทหาร ตำรวจ
พลเรือน

แต่ผู้ที่เป็นข้าราชการประจำต้องลาออกตาม
มาตรา ๙๙ วุฒิสภาทามร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้แตกต่าง
ไปจากวุฒิสภาทามรัฐธรรมนูญสมัยก่อน ๆ ด้วย
เหตุดังกล่าวนั้น

ข้าพเจ้าเพียงแต่ชี้แจงและตั้งข้อสังเกต เพื่อ
ขอให้ท่านสมาชิกสภานิติบัญญัติเป็นผู้วินิจฉัยพิจารณา
ข้าพเจ้าคิดว่า เหตุผล และ เจตนารมณ์ ของ ผู้ร่างรัฐ-
ธรรมนูญอาจผิดพลาด หรือไม่ได้มองปัญหาให้ถ่อง
แท้ก็เป็นได้

ข้าพเจ้าขอตั้งข้อสังเกตประการสุดท้ายไว้ว่า
ความเป็นกลางนั้น ไม่ว่าจะ เป็นกลางทางการเมือง

หรือทางใด มิได้หมายความถึงการอยู่นิ่งเฉย แต่
หมายถึงการปฏิบัติการใด ๆ ก็ดีที่เป็นไปโดยคำนึง
ตรวจสอบถึงเหตุและผล ทางดี ทางเสีย และทัศน
ปัญหาด้วยใจเป็นธรรม ไม่ฝักใฝ่กับบุคคลหรือฝ่าย
หนึ่งฝ่ายใด แต่มิได้หมายความว่า การกระทำเช่นนั้น
จะเป็นการยุ่งเกี่ยวกับการเมืองในทางลบเสมอไป

ข้าพเจ้าขอถามท่านสมาชิกสมานิติบัญญัติว่า
สถาบันใดเล่าที่สามารถดำรงความเป็นกลางที่เรียกว่า
Dynamic Neutrality ได้ จะเป็นสถาบันใดก็ตาม
ข้าพเจ้าอยากให้เป็นสถาบันที่ทำหน้าที่เสนอบัญญัติรายชื่อ
วุฒิสภา

ข้าพเจ้าได้ชี้แจงเหตุผลของร่างรัฐธรรมนูญ
ฉบับนี้ที่เกี่ยวกับวุฒิสภาก็เพื่อประสงค์ที่จะให้ท่าน
สมาชิกได้พิจารณาบทบัญญัตินี้ให้ถูกต้อง กล่าวคือ
วุฒิสภาควรประกอบด้วยกลุ่มอาชีพตามวิธีการเลือกตั้ง
ถึงรายละเอียดที่ผู้เขียนชี้แจงไว้หรือไม่ ถ้าท่าน
สมาชิก ๆ เห็นว่าไม่มีเหตุผล และไม่เหมาะสมอย่างใด
ก็ขอให้พิจารณาความเหมาะสมตามเจตนาที่แท้จริงเถิด

๔. ว่าด้วย

การยกประโยชน์ส่วนรวมของปวงชน เหนือกว่าประโยชน์ส่วนตัว และพวกพ้อง

ในข้อ ๔ ท่านอาจารย์ปรีดี กล่าวว่า ผู้ร่างรัฐธรรมนูญต้องการยกประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม และได้ยกมาตรา ๑๐๐ (๑) ซึ่งท่านอาจารย์ได้เข้าใจผิดว่า เดิมกรรมการร่างฯ เขียนไว้ให้สิทธิพิเศษแก่ผู้สอนในมหาวิทยาลัยที่คงดำรงตำแหน่งนั้นพร้อมกันกับการเป็นวุฒิสภาหรือผู้แทนราษฎร และได้กล่าวด้วยความเข้าใจผิดด้วยว่า กรรมการร่างบางคนได้ชี้แจงว่าได้คัดค้าน แต่เสียงข้างมากต้องการให้อาจารย์มีสิทธิพิเศษยิ่งกว่าข้าราชการทั่วไป

ท่านอาจารย์เองก็เคยเป็นกรรมการร่างกฎหมายและเป็นเอตคัททักกะในเชิงรัฐธรรมนูญ เหตุใดจึงไม่อ่านกฎหมายรัฐธรรมนูญให้ละเอียดและถี่ถ้วน มาตรา ๘๘ นั้นได้ห้ามสมาชิกไม่ว่าสภาใดเป็นข้าราชการประจำอยู่แล้ว อาจารย์มหาวิทยาลัยเป็นข้าราชการประจำก็ต้องออกไป ถ้าจะสมัครผู้แทนหรือเป็นสมาชิกวุฒิสภา ถ้าจะมีช้อยกเว้น ช้อยกเว้นนั้นจะต้องอยู่

ในมาตรา ๙๙ แต่มาตรา ๙๙ ก็มีได้ยกเว้นหรือให้
สิทธิพิเศษอันใดแก่อาจารย์มหาวิทยาลัย

มาตรา ๑๐๐ (๑) นั้น ยกมาจากรัฐธรรมนูญ
๒๔๙๒ ซึ่งเป็นมาตราที่กำหนดข้อห้ามการรับตำแหน่ง
ภายหลังที่บุคคลเข้ามาเป็นผู้แทนราษฎรหรือวุฒิสมา-
ชิกแล้ว มิใช่เป็นข้อยกเว้นของมาตรา ๙๙ ข้าพเจ้า
เสียใจที่ผู้ร่างกฎหมายหลายท่านไม่เฉพาะแต่ท่านอาจารย์
ปรีดีเองที่ได้อ่านร่างรัฐธรรมนูญอย่างลวก ๆ และเข้า
ใจผิดในสาระสำคัญง่าย ๆ ข้อนั้นไป

ข้าพเจ้าเองที่เป็นผู้หยิบยกมาตรา ๑๐๐ (๑)
มากล่าวในที่ประชุมกรรมการร่างรัฐธรรมนูญว่า
ข้อนี้จะทำให้ผู้แทนหรือวุฒิสมาชิกไปรับตำแหน่งผู้
สอนแบบลูกจ้างประจำ ดังที่มีข้าราชการที่ปลดเกษียณ
แล้วหลายคนกระทำอยู่ในมหาวิทยาลัยหรือไม่ ถ้าเป็น
เช่นนั้นข้าพเจ้าคิดว่า เราควรห้ามไม่ให้ไปรับตำแหน่ง
(ในรัฐธรรมนูญ ๒๔๙๒ มีคำว่าตำแหน่งผู้สอน) เสีย
เลย แต่ด้วยความเข้าใจกันเบื้องต้นแล้วว่า บุคคลผู้นั้น
แม้ว่าจะเคยเป็นอาจารย์มาก่อนแต่ก็ขาดจากการเป็น
ข้าราชการประจำแล้ว เพราะเมื่อสมัครรับเลือกตั้งก็

จะต้องลาออกจากการเป็นอาจารย์ซึ่งเป็นข้าราชการประจำทันที หรือเมื่อได้รับเลือกเป็นวุฒิสมาชิกแล้ว ก็ต้องขาดจากการเป็นข้าราชการประจำ (อาจารย์) ทันทีเช่นกัน

การที่มีข้อความว่า ให้ผู้แทนราษฎรและวุฒิสมาชิกสภาเป็นผู้สอนในมหาวิทยาลัยได้นั้น หมายความว่า มหาวิทยาลัยอาจเชิญผู้แทนหรือวุฒิสมาชิกไปสอนพิเศษเป็นเทอมหรือรายชั่วโมงได้ มิฉะนั้นแล้ว คณะนิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ บริหารธุรกิจ เศรษฐศาสตร์ ฯลฯ ก็จะไม่สามารถเชิญผู้แทนราษฎร หรือวุฒิสมาชิกมาสอนพิเศษได้ เพราะรัฐธรรมนูญได้ห้ามไว้ สมมติว่า ท่านอาจารย์เองกลับมาเมืองไทยและได้เป็นผู้แทนราษฎรจังหวัดอยุธยา ท่านจะเข้าไปสอนในมหาวิทยาลัยไม่ได้เลย และระบบมหาวิทยาลัยซึ่งขึ้นอยู่กับราชการอาจต้องการก็ดักันบุคคลที่เป็นผู้แทน ซึ่งมีความคิดเห็นก้าวหน้าไม่ให้นำเข้าไปสอนในมหาวิทยาลัยก็เป็นได้

ข้าพเจ้าขอกราบเรียนความข้อนี้อมายังท่านอาจารย์ปรีดีด้วยความเคารพว่า ท่านรีบร้อนสรุปมาก

เกินไป จึงทำให้ท่านไม่ได้ไตร่ตรองหรือศึกษาหาข้อเท็จจริงก่อน

นอกจากนี้ ท่านอาจารย์ยังได้ชี้ชวนให้กลุ่มศึกษาเข้าใจว่า ตัวข้าพเจ้าเองเป็นผู้สนใจในผลประโยชน์ส่วนตัวที่จะไม่ให้มีการกำหนดอายุของวุฒิสมาชิกไว้ในร่างรัฐธรรมนูญ ๒๕๑๗ ท่านเขียนว่า “ขอให้กลุ่มศึกษาค้นคว้าเหตุที่ร่างฉบับ ๒๕๑๗ ไม่กำหนดอายุขั้นต่ำของวุฒิสมาชิกนั้นจะเนื่องจากปัญหาเมื่อครั้งตั้งบุคคลอายุต่ำกว่า ๓๕ ปี ให้เป็นสมาชิกสมัชชาแห่งชาติหรือไม่”

ดูท่านอาจารย์จะเข้าใจข้าพเจ้าผิดไปอย่างมากเป็นที่ทราบกันดีว่า ข้าพเจ้านั้นได้ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ประชาธิปไตยตั้งแต่ยังไม่รู้ผลการเลือกตั้งสมาชิกสภานิติบัญญัติจากสมัชชาแห่งชาติว่า แม้ข้าพเจ้าจะเกิดได้รับเลือก ข้าพเจ้าก็จะลาออก เนื่องจากข้าพเจ้าไม่ต้องการเข้าไปพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญที่ข้าพเจ้ามีส่วนร่าง ข้าพเจ้าถือว่า ข้าพเจ้าเป็นคณะทำงานของฝ่ายบริหาร สมาชิกสภานิติบัญญัติควรพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญนี้ เพราะเป็นฝ่ายนิติบัญญัติ และเมื่อ

ข้าพเจ้าได้รับเลือกเป็นลำดับที่สูงสุดพอสมควร ข้าพเจ้า
ก็ได้กล่าวตามที่ปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์แล้วว่า
ข้าพเจ้าไม่ปรารถนาที่จะเป็นสมาชิกสภาฯ แม้ว่าจะมี
ผู้เสนอให้มีการแก้ไขธรรมนูญการปกครองโดยลดอายุ
ลงมาก็ตาม ข้าพเจ้าก็ไม่ฟังปรารถนา แล้วเหตุใดเล่า
ข้าพเจ้าจึงจะร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้เพื่อลดอายุลงมา
เพื่อก้าวข้าพเจ้าเอง

ข้าพเจ้าได้ตั้งปณิธานไว้แล้วว่า ถ้าจะเข้าไป
อยู่ในสภาก็จะสมัครรับเลือกตั้ง และจะไม่เข้าไปโดย
ทางอื่นเลย ข้าพเจ้าไม่มีความทะเยอทะยานทางการเมือง
เมือง ข้าพเจ้าเป็นครู และต้องการเป็นครูผู้สนใจ
การเมือง ในอนาคตข้าพเจ้าอาจสมัครผู้แทนราษฎร
แต่ข้าพเจ้าจะต้องพิสูจน์ตนเองกับประชาชน มิใช่เป็น
นักการเมืองเยี่ยงนักการเมืองในอดีตหลายคน

เหตุผลที่ไม่กำหนดอายุวุฒิสมาชิกไว้ก็เนื่อง
จากองคมนตรีและสภาผู้แทนราษฎรเองจะเป็นผู้กลั่น
กรองอยู่แล้ว ถ้าจะมีการเสนอชื่อบุคคลอายุเพียง ๒๑
ปีเข้าไป แต่เขาได้ทำการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยมายัง

กว่าบุคคลอายุ ๖๑ ปี และสภาผู้แทนราษฎรเลือกเขาก็คือยอมเป็นสิทธิของสภาฯ อย่างไรก็ตาม ผู้ที่เป็นอนุรักษนิยมที่สูงอายุ ยังคงคัดค้านการไม่กำหนดอายุไว้ เนื่องจากท่านเห็นว่าคนสูงอายุเท่านั้นที่จะมีความคิดที่ดี ข้าพเจ้าไม่เห็นด้วยเลย ท่านอาจารย์ปรีดีอ้างว่า หลักสากลถือว่าวุฒิสภานั้น สมาชิกต้องเป็นผู้มีอายุสูง ข้าพเจ้าขอค้านเพราะในสหรัฐอเมริกา^๕ ก็ได้กำหนดอายุของวุฒิสมาชิกให้สูงเกินไปนัก คือ กำหนดอายุไว้เพียง ๓๐ ปี ท่านอาจารย์ลองทวนกลับไปคิดว่าเมื่อท่านทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้น ท่านอายุถึง ๔๐ ปี หรือไม่ จอมพลแปลกและผู้อื่นอายุเท่าใด ท่านยังคงเป็นอนุรักษนิยมอยู่หรือที่จะนำอายุมาเป็นเครื่องตัดสินความสามารถของบุคคล การที่มีผู้กล่าวว่าถ้าเช่นนั้นถ้าจะเอาเด็กอายุ ๘ ขวบมาเป็นวุฒิสมาชิกเล่า ข้าพเจ้าคิดว่า การพูดเช่นนั้นคงมาจากผู้ใหญ่ที่แก่จนคิดอะไรไม่เข้าร่องเข้ารอยแล้วเป็นแน่ เพราะเป็นการพูดแบบประชดประชันและไร้เหตุผลมากกว่าอย่างอื่น

๕. ว่าด้วยการร่างรัฐธรรมนูญ ๒๕๑๗
ทำให้สภาผู้แทนราษฎร
ไม่มีศักดิ์ศรีในสากลโลก

ข้อที่ท่านอาจารย์แย้งว่า ไม่ควรบังคับให้ ส.ส.
ต้องสังกัดพรรคคนนั้น ข้าพเจ้าเห็นด้วยและได้เคยเขียน
บทความลงหนังสือพิมพ์ประชาธิปไตย ฉบับวันศุกร์
ที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๑๖ และได้เคยอภิปรายคัดค้านมา
แล้วโดยตลอดจึงไม่ขอวิจารณ์ นอกจากจะสนับสนุน
ข้อเสนอของท่านในเรื่องนี้

๖. ว่าด้วยการคุ้มครองราษฎรและชาติไทย
ในการร่างรัฐธรรมนูญ
ไม่ให้ราษฎรมีเขตเลือกตั้งเสมอภาคกัน

ข้อเสนอของท่านอาจารย์ที่ว่า ควรมีการแบ่ง
เขตการเลือกตั้ง ข้าพเจ้าเห็นด้วยและได้เสนอในการ
ร่างรัฐธรรมนูญให้มีการแบ่งเขต จึงขอสนับสนุน
ความคิดข้อนี้ของท่านอาจารย์ แต่ใคร่ขอเรียนชี้แจง
เพิ่มเติมดังนี้ บทบัญญัติในร่างรัฐธรรมนูญหลาย
มาตรามีข้อบกพร่อง แต่ข้าพเจ้าขอยืนยันว่า การที่

เป็นไปเช่นนั้น มิได้เกิดจากเจตนาที่จะดูหมิ่นราษฎร และชาติไทยดังที่ท่านกล่าวไว้ในเรื่องการจัดเขตเลือกตั้ง ข้าพเจ้าเป็นผู้หนึ่งที่สนับสนุนให้มีการเลือกตั้งแบบแบ่งเขต เพราะเป็นวิธีการเดียวที่ทำให้ราษฎรทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในจังหวัดใหญ่หรือเล็กมีคะแนนเสียงเดียวเท่านั้น การที่ฝ่ายสนับสนุนให้แบ่งเขตไม่ประสบความสำเร็จในการร่างรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับเรื่องนี้ นั้นมิใช่เป็นการประนีประนอม แต่เป็นการแพ้คะแนนเสียงในการลงมติ การที่ท่านอาจารย์กล่าวว่า “ดูประหนึ่งว่า กรรมการร่างรัฐธรรมนูญเอาสิทธิประชาธิปไตยของปวงชนไปทำเล่นตามชอบใจ ซึ่งเป็นการดูหมิ่นราษฎรและชาติไทย” จึงเป็นคำกล่าวที่ปราศจากความเป็นธรรมและบิดเบือนมากจนเกินไป

ถ้าอ่านภาษาอันเผ็ดร้อนของท่านอาจารย์ผ่านไปเฉิน ๆ แล้ว ผู้อ่านอาจเห็นคล้ายตามท่านว่า กรรมการร่างรัฐธรรมนูญเอาสิทธิของราษฎรไปทำปู้ปี้เล่นตามชอบใจ แต่ถ้อยคำเช่นนั้นเป็นวิธีการเขียนโฆษณาชวนเชื่ออย่างหนึ่งเท่านั้นเอง

ผู้มีใจเป็นธรรมย่อมจะระลึกถึงความจริงว่า

กรรมการร่างรัฐธรรมนูญ เพียงแต่ ร่าง รัฐธรรมนูญ
 หารากกฎหมายรัฐธรรมนูญให้เสร็จเด็ดขาดลงไปไม่
 และเรื่องการรวมเขตแบ่งเขตนี้ ได้มีผู้โต้เถียงถึงข้อดี
 - ข้อเสีย ของทั้งสองวิธีการมาก และสถานิติบัญญัติ
 จะได้เป็นผู้ชี้ขาด ถ้าจะให้ดีถ้าเรามีประชามติ ราษฎร
 เองก็สามารถชี้ขาดได้ ข้าพเจ้าเห็นว่า คณะกรรมการ
 ร่างรัฐธรรมนูญตกลงกันด้วยการลงคะแนนเสียงว่าวิธี
 ใดจะดีที่สุด และเมื่อออกมาเป็นแบบผสมกึ่งรวมกึ่ง
 แบ่งเขตเช่นนี้ ก็เป็นหน้าที่ของท่านผู้รู้และสมาชิก
 สถานิติบัญญัติที่จะพิจารณาชี้ขาดอีกชั้นหนึ่ง ข้าพเจ้า
 เคยถามผู้แทนราษฎร ๑๐ คน ๔ คนเห็นว่าแบ่งเขตดี
 กว่า ๔ คนบอกว่ารวมเขตดีกว่า อีก ๒ คนบอกว่าไม่
 รังเกียจ จะรวมหรือจะแบ่งก็ได้ ทุก ๆ คนต่างก็มี
 ความเห็นไปเป็นของตน และฟังดูก็เห็นทั้งข้อดี - ข้อ
 เสีย แต่เรื่องการรวมเขต-แบ่งเขตนี้ เป็นผลประโยชน์
 โดยตรงในการสมัครรับเลือกตั้ง ตามผู้แทนมากกว่า
 ๑๐ คน ข้าพเจ้าทายว่า ท่านจะได้รับคำตอบไม่เด็ดขาด
 ลงไปว่าแบ่งเขตดีหรือรวมเขตดี เพราะเป็นเรื่อง
 ของคะแนนเสียงของผู้แทนแต่ละคนว่าจะรวมอยู่ใน

อำเภอดุสิต หรือกระจายออกไปทั่วจังหวัด

ข้าพเจ้าไปร่วมร่างรัฐธรรมนูญโดยปราศจากผลประโยชน์และมีใจเป็นกลาง และข้าพเจ้าก็ไม่คิดว่าการตกลงใจในเรื่องต่างๆ ด้วยความบริสุทธิ์ใจ ด้วยข้อจำกัดทางความรู้ ประสบการณ์ และเวลา จะทำให้เป็นการ “คดโกงราษฎรและชาติไทย” ข้าพเจ้าอาจมีบาปและกรรมกร่างรัฐธรรมนูญท่านอื่นๆก็อาจมีบาป แต่เป็นเรื่องของความบกพร่อง ถ้าจะมี แต่หาได้มีเจตนาดังที่ท่านอาจารย์ พยายามโฆษณาชวนเชื่อให้เข้าใจผิดไม่

ถ้าข้าพเจ้าจะเอาอย่างอาจารย์ และใช้วิธีการเช่นเดียวกัน ข้าพเจ้าสามารถทำให้คนเชื่อได้ยิ่งกว่าที่ท่านทำเสียอีก เพราะข้าพเจ้ามีหลักฐาน เช่น รัฐธรรมนูญฉบับแรกที่ท่านอาจารย์ร่างเองภายหลังการปกครองนั้น การให้สิทธิประชาชนในทางการเมือง สมบูรณ์ดังที่คณะราษฎรอ้างไว้หรือไม่ ข้าพเจ้าขอให้กลุ่มศึกษาไปคิดเปรียบเทียบดูเอง ข้าพเจ้าเพื่อที่จะฟังคำกล่าวอ้างถึงพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ขอให้กลุ่มศึกษาไปอ่านบันทึกรายละเอียดในการสละ

ราชสมบัติและรายงานการประชุมสภาฯ (ส่วนอื่นๆ ที่
ท่านอาจารย์ไม่ได้ยกมาอ้างไว้) เอาเอง และสรุปความ
เห็นอย่างเป็นอิสระเถิด

๓. ว่าด้วยวุฒิสภา

ไม่เคยมีอำนาจมากกว่าสภาผู้แทนราษฎร

ข้อที่ท่านอาจารย์เสนอว่าสมาชิกวุฒิสภามีอำนาจ
ทัดเทียมผู้แทนนั้น ไม่ถูกต้อง ข้าพเจ้าเห็นด้วยและ
ขอสนับสนุนให้มีการลดอำนาจวุฒิสภาในการพิจารณา
ร่างรัฐธรรมนูญ ของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ

๔. ว่าด้วยข้อคัดค้านเรื่อง

ร่าง พ.ร.บ. พรรคการเมือง

ข้อคัดค้านเรื่องกฎหมายพรรคการเมืองนั้น
ข้าพเจ้าเห็นด้วยและเห็นว่ากฎหมายพรรคการเมืองไม่
เป็นธรรม ข้าพเจ้าไม่คัดค้านในที่ประชุมกรรมการ
ร่างกฎหมายพรรคการเมืองซึ่งทางฝ่ายกระทรวงมหาด
ไทยได้ทำการร่างมาเสร็จแล้ว และได้เชิญข้าพเจ้าไป
ร่วมพิจารณาในชั้นสุดท้าย เมื่อข้าพเจ้าเห็นว่า ข้อคัดค้าน
ของข้าพเจ้าไร้ประโยชน์ ข้าพเจ้าก็ถอนตัวออกโดย

ไม่ไปร่วมประชุมอีกเลย และได้ทำการคัดค้านกฎหมายฉบับนี้อยู่ในเวลานี้

๕. ว่าด้วยความยาวของ

ร่างรัฐธรรมนูญ ๒๕๑๗

รัฐธรรมนูญจะดีหรือเลวอย่างไรนั้น ไม่ได้อยู่ที่ความสั้นความยาว เป็นเรื่องที่น่ารำคาญที่เราจะวัดความสมบูรณ์ หรือความเป็นประชาธิปไตยของรัฐธรรมนูญด้วยจำนวนมาตรา ดังที่ท่านอาจารย์ปรีดีกระทำข้าพเจ้าเห็นด้วยกับร่างรัฐธรรมนูญให้สั้นและกะทัดรัด แต่นั้นหมายความว่า กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของประชาชน จะต้องมีความเป็นรากฐานรองรับตัวรัฐธรรมนูญที่สั้นนั้น รัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาไม่ก็มาตรา เพราะนอกจากเขาจะมีกฎหมายอื่น ๆ ประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนแล้ว ก็ยังมีประเพณีของการเคารพสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยรัฐบาล และมีสถาบันทางการเมืองต่าง ๆ ที่คอยทำหน้าที่หล่อเลี้ยงสิทธิเสรีภาพดังกล่าวนี้ไว้ด้วย สำหรับอังกฤษนั้นไม่มีรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรเลย แต่ขอให้เราสังเกตว่าเขามีธรรมเนียมปฏิบัติ กฎหมาย

ต่าง ๆ ศาล พรรคการเมือง และรัฐสภา ที่มีวิวัฒนาการอันยาวนาน

ความยาวของร่างรัฐธรรมนูญ ๒๕๑๗ จึงไม่ได้อยู่ที่ผู้ร่างต้องการให้มีมาตราหลายๆ เพื่อแสดงภูมิ หรือแสดงความเป็นประชาธิปไตย หรือเพื่อหลอกลวงประชาชน ดังที่มีผู้กล่าวหา แต่อยู่ที่สภาพการณ์ทางการเมืองของไทยเอง และวิวัฒนาการทางการเมืองที่ทำให้ผู้ร่างต้องเพิ่มเติมบทบัญญัติต่างๆ ในการประกันสิทธิเสรีภาพไว้ รัฐธรรมนูญของประเทศที่กำลังพัฒนามักยืดยาว เพราะประเทศเหล่านั้นขาดรากฐานทางการเมือง ขาดธรรมเนียมปฏิบัติที่ทุก ๆ ฝ่ายยอมรับ ขาดกติกาการเมือง ถ้าเรามีธรรมเนียมและการยอมรับสิทธิเสรีภาพของปวงชนอย่างเต็มที่แล้ว ข้าพเจ้าคิดว่าไม่เป็นปัญหาเลยที่เราจะมีรัฐธรรมนูญเหมือนอย่างอเมริกา หรือจะไม่มีรัฐธรรมนูญเลยอย่างอังกฤษก็ได้

ข้าพเจ้าขอให้ท่านทั้งหลายพิจารณาถึงข้อเท็จจริงนี้ให้ดีก่อนที่จะด่วนสรุปอย่างท่านอาจารย์ปรีดี

ปรากฏการณ์ทุกอย่างในโลกต้องมีเหตุ และ

ท่านจะเข้าใจผลของสิ่งหนึ่ง ๆ ได้ก็โดยการสืบสาเหตุ
ที่มาของมันด้วยใจกว้างและปราศจากอคติ หรือตั้งใจ
ไว้ก่อนว่ามันต้องเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ โดยใช้อุปาทาน
หรือจินตนาการของท่านแต่เพียงอย่างเดียว ข้าพเจ้า
คิดว่า หากท่านอาจารย์ปรีดีมีโยนิโสมนสิการทำการ
พิจารณาสืบค้นถึงต้นเค้าและใช้ความคิดสืบสาวเรื่อง
ราวให้ตลอดและละเอียดรอบคอบมีระเบียบกว่านี้
ข้อสังเกตเรื่องรัฐธรรมนูญของท่านจะต้องมีประโยชน์
มากขึ้นอย่างแน่นอน

๑๐. สรุป

ทั้งหมดนี้เป็นข้อวิจารณ์การวิจารณ์ร่างรัฐธรรมนูญ
ของท่านอาจารย์ปรีดี ข้าพเจ้าเห็นว่าร่างรัฐธรรมนูญ
๒๕๑๗ มีข้อบกพร่องอยู่บ้าง เนื่องจากร่างโดย
คนเพียง ๑๘ คน และต้องใช้เวลาอันรวดเร็ว เพื่อ
สนองต่อคำสัญญาที่รัฐบาลให้ไว้แก่ประชาชน และ
บัดนี้ทางสถานีบัญญัติแห่งชาติได้กำลังพิจารณาอยู่
อย่างละเอียดแล้ว จึงคงจะช่วยให้รัฐธรรมนูญที่จะ
ออกมาเป็นประชาธิปไตยสมกับเจตนารมณ์ของประชา
ชนที่ได้ต่อสู้เสียสละมา

ที่ข้าพเจ้าเขียนอย่างยืดยาวนักเพื่อชี้แจงให้บุคคลทุก ๆ ฝ่ายได้ทราบว่าคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ อาจร่างรัฐธรรมนูญในบางหมวดบางมาตราไม่สมบูรณ์นัก ด้วยเหตุผลดังกล่าว แต่มิได้มีเจตนาร้ายในการรักษาผลประโยชน์ส่วนตัว หรือของกลุ่มบุคคลกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดเลย ท่านอาจารย์ปรีดีมองภาพผิดไป อาจเป็นเพราะท่านอยู่ห่างไกลจนเกินไป และคงจะได้ข่าวสารที่ผิดจากความเป็นจริง ดังเช่นเรื่องของมาตรา ๑๐๐ (๑) เป็นต้น

ข้าพเจ้าเห็นด้วยและขอสนับสนุนข้อเสนอของท่านอาจารย์ปรีดีที่เรียกร้องให้มีกลุ่มศึกษารัฐธรรมนูญหลาย ๆ กลุ่ม และข้าพเจ้าเห็นว่ากลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้ย่อมมีสิทธิที่จะเสนอเรียกร้องให้คณะกรรมการวิสามัญพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญของสภา ฯ พิจารณาความคิดเห็นของกลุ่มได้ โดยขอเข้าไปชี้แจงต่อคณะกรรมการ ฯ หรือส่งความเห็นไปยังสมาชิกสภา ฯ ต่าง ๆ รวมตลอดไปถึงการจัดอภิปรายเพื่อขอมติจากประชาชนในเรื่องแต่ละเรื่องด้วย

นักศึกษาไทยในต่างประเทศ เช่น สมาคมนัก

เรียนไทยในฝรั่งเศสก็ได้ ส่งข้อเสนอเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญมาลงหนังสือพิมพ์ในเมืองไทยแล้ว ข้าพเจ้าหวังเป็นอย่างมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ จะให้ความสนใจในทำนองเดียวกัน เพราะยิ่งเราให้ความสนใจและร่วมกันเรียกร้องให้ร่างรัฐธรรมนูญเป็นประชาธิปไตยมากเท่าใด ย่อมหมายความว่า หนทางที่จะทำให้เจตนารมณ์ของวิรชนที่ใต้สละชีวิตไปเมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ จะกว้างขวาง และนำไปสู่ความสำเร็จอันปลายทางได้เร็วเข้าเท่านั้น

ความเป็นมาของ

การร่างรัฐธรรมนูญ ๒๕๑๗

ในวันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ นายสัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรี มีคำสั่งแต่งตั้งกรรมการร่างรัฐธรรมนูญจำนวน ๑๘ คน มีนายประกอบ หุตะสิงห์ เป็นประธาน นายกมลวรรณประภา เป็นรองประธาน นายไพศาล กุมาลย์วิสัย เป็นเลขานุการ นายอัศราทร จุฬารัตน์ เป็นผู้ช่วยเลขานุการ และกรรมการอื่น ๆ อีก ๑๔ คน ดังนี้

นายไอศถ โกสิน

พลเอก สุรกิจ มัยลาภ

นายสมภพ โหตระกิตย์

ม.ร.ว. กึกฤทธิ ปราโมช

นายจิตติ ติงศภักดิ์

นายสรรเสริญ ไกรจิตติ

นายมนูญ บริสุทฐ

นายเอนก สิทธิประศาสน์
นายเสวต เปี่ยมพงศ์สานต์
นายอมร จันทรสมบูรณ์
นายปราโมทย์ นาคทรรรพ
นายพงศ์เพ็ญ สกุนตาทย์
นางสุมาลี วีระไวทยะ
นายช्योंนนต์ สมุทวณิช

คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ได้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการ ๓ ชุด คือ คณะอนุกรรมการศึกษาและวิเคราะห์ปัญหารัฐธรรมนูญ คณะอนุกรรมการรับฟังความเห็นประชาชน และเผยแพร่มติและหลักการรัฐธรรมนูญ และอนุกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ

คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ได้พิจารณาหลักการทั้งหมดในร่างรัฐธรรมนูญเสร็จเมื่อวันที่ ๓๐ ธันวาคม ๒๕๑๖ และได้ร่างรัฐธรรมนูญเสร็จสิ้นในวันที่ ๒๗ มกราคม ๒๕๑๗ เพื่อเสนอต่อคณะรัฐมนตรีต่อไป ร่างรัฐธรรมนูญ ๒๕๑๗ มีความยาว ๒๒๕ มาตรา (คณะรัฐมนตรีตัดออกเสียหนึ่งมาตรา จึงเหลือ ๒๒๔ มาตรา) คณะรัฐมนตรีพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญเสร็จในวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๗ โดยได้มีการแก้ไข ๓ มาตรา ตัดทิ้ง ๑ มาตราคือ

มาตรา ๒๔ แก้ไขว่า การยกเลิกหรือแก้ไขกฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบสันตติวงศ์จะกระทำมิได้

มาตรา ๑๐๐ อนุ ๑ วรรคท้าย แก้เป็น สมาชิกวุฒิสภา

จะเป็นผู้สอนในมหาวิทยาลัยหรือสถานศึกษาชั้นอุดมศึกษาอื่น
ด้วยไม่ได้

มาตรา ๑๔๖ แก้ไขว่า ร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงินสมาชิกรัฐสภาจะเสนอได้ก็ต่อเมื่อมีคำรับรองของนายกรัฐมนตรี

คณะรัฐมนตรีตัดมาตรา ๒๑๖ ออกทั้งมาตรา มาตรา ๒๑๖ มีความว่า

“สมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งสองสภารวมกัน หรือสมาชิกของแต่ละสภามีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของทั้งสองสภา มีสิทธิเข้าชื่อเสนอญัตติกล่าวหารัฐมนตรีคนหนึ่งหรือหลายคนว่าได้กระทำการฝ่าฝืนบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือละเลยไม่ปฏิบัติหน้าที่ หรือกระทำการเกินขอบเขตอำนาจหน้าที่อันก่อให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงแก่ราชการแผ่นดิน หรือประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติ หรือประชาชน สมควรให้ส่งเรื่องไปยังคณะตุลาการรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาวินิจฉัย”

ญัตติดังกล่าวในวรรคหนึ่ง ถ้าเป็นของสมาชิกสภาทั้งสองสภาให้ยื่นต่อประธานรัฐสภา ถ้าเป็นของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้ยื่นต่อประธานสภาผู้แทนราษฎร

ให้รัฐสภาแต่งตั้งคณะกรรมการวิสามัญขึ้นคณะหนึ่งเพื่อสอบสวนญัตติกล่าวหาตามวรรคหนึ่ง ถ้ารัฐสภาพิจารณารายงานของคณะกรรมการแล้ว เห็นว่าควรส่งเรื่อง

ให้คณะกรรมการรัฐธรรมนูญวินิจฉัย ให้ประธานรัฐสภาส่ง
เรื่องให้คณะกรรมการรัฐธรรมนูญ

การลงมติตามวรรคสามให้ออกเสียงลงคะแนนลับ
และต้องมีเสียงเห็นชอบไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิก
ทั้งหมดของทั้งสองสภา

ให้คณะกรรมการรัฐธรรมนูญแจ้งคำวินิจฉัยไปยังประ
ธานรัฐสภา และให้ประธานรัฐสภาแจ้งคำวินิจฉัยนั้นไปยัง
นายกรัฐมนตรี ถ้าคณะกรรมการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า การ
กล่าวหาเป็นความจริงตามที่กล่าวหา ให้รัฐมนตรีผู้ถูกกล่าวหา
พ้นจากตำแหน่งนับแต่วันที่ประธานรัฐสภาได้รับแจ้งคำวินิจฉัย

ร่างรัฐธรรมนูญเข้าสู่สภานิติบัญญัติแห่งชาติในวันที่
๗ มีนาคม ๒๕๑๗ ก่อนการรับหลักการ ได้มีการอภิปรายร่าง
รัฐธรรมนูญที่ละหวมดอย่างกว้างขวาง

สภานิติบัญญัติแห่งชาติลงมติรับหลักการในวันที่ ๓
เมษายน ๒๕๑๗ ด้วยคะแนนเสียง ๒๐๙ ต่อ ๓ และได้เลือก
กรรมการ ๓๕ นาย เพื่อประกอบเป็นคณะกรรมการวิสามัญ
พิจารณาแปรญัตติ

คณะกรรมการวิสามัญ
พิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ
ของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ

นายไพโรจน์ ชัยนาม ประธานคณะกรรมการ

ดร. ป่วย อิงภากรณ์ รองประธาน ฯ

นายมนูญ บริสุทธิ์ รองประธาน ฯ

นายนิสสัย เวชชาชีวะ เลขาธิการ

นายเฉลิมชัย วสินนท์ ผู้แถลงข่าว

นายมารุต บุญนาค

ดร. อมร จันทรสุมบูรณ์

นายพงศ์เพ็ญ ศกุนตาทักษ์

พันเอกถนัด คอมันต์

นางแรม พรหมโอบล บุญยประสพ

นายธานีินทร์ กรัยวิเชียร

ดร. เกษม สวรรณกุล

นายปรีดี เกษมทรัพย์

นายใหญ่ ศวิตชาติ

นายเกษม ศิริสัมพันธ์

พลตำรวจโท จำรัส มังคลารัตน์

ดร. เถลิง ขำรงนาวาสวัสดิ์

นายเล็ก วานิชองกร

นาวาอากาศตรี กำธน สินธวานนท์

ดร. กระมล ทองธรรมชาติ

คุณหญิงอัมพร มีศุข
นายจิตติ ดิงศภักย์
ดร. หยุด แสงอุทัย
พันตำรวจโท ประจักษ์รา บุนนาค
นายประเทือง กীরติบุตร
นายพิชัย รัตตกุล
นายวิกรม เมฆานนท์
นายชลอ วนภดี
ดร. กมล สมวิเชียร
นายสนอง ตูจินดา
นายประกายเพชร อินธุโสภณ
นายเสวต เปี่ยมพงศ์สานต์
นายสรรเสริญ ไกรจิตติ
นายกิตติรัตน์ ศรีวิศาลวาจา
นายสิงโต จ่างตระกูล

จากหนังสือพิมพ์สยามรัฐรายวัน
ประจำวันที่ ๕ เมษายน ๒๕๑๗

ร่างรัฐธรรมนูญ

พุทธศักราช ๒๕๑๓

ทกณะรัฐมนตรีเสนอต่อ

สภานิติบัญญัติแห่งชาติ

ร่าง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ศุภมัสดุ พระพุทธศาสนกาลเป็น
อดีตภาค ๒๕๑๗ พรรษา ปัจจุบันสมัยจันทร์
คตินิยม พยัคฆสมพัตสร
สุริยคติกาล
โดยกาลบริเหท

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลย-
เดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพัตดินทร
สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร เสด็จออก ณ พระ-
ที่นั่งอนันตสมาคมท่ามกลางอุดมสันนิบาต พระบรม
วงศานุวงศ์ ทูตานุทูตผู้แทนนานาประเทศ สมาชิก

สถานบัญญัติแห่งชาติ และเสนามาตยราชบริพาร
เผ่าเมืองบาทบกขพรั้งพร้อมกันโดยอนุกรม

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้
ประกาศความพระราชปรารภว่า ตามที่สมเด็จพระบรม
บิตูลาธิราช พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาพระชา
ธิปกพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า
โปรดกระหม่อม พระราชทานรัฐธรรมนูญแห่งราช
อาณาจักรไทย ณ วันที่ ๑๐ ธันวาคม พุทธศักราช
๒๔๗๕ นั้น เป็นการสถาปนาการปกครองระบอบ
ประชาธิปไตยชนในประเทศไทยเป็นเบื้องต้น ด้วย
พระราชปณิธานอันแน่วแน่ในอันที่จะพระราชทาน
พระราชอำนาจในการปกครองแผ่นดินให้แก่ประชาชน
ชาวไทยทั้งมวล มิใช่แก่บุคคลคณะใดหรือฝ่ายใด
โดยเฉพาะ ทั้งนี้ โดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็น
ประมุขแห่งประเทศ และทรงเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตย
อันมาจากปวงชนตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

นับตั้งแต่กาลนั้นมาเป็นเวลาสี่สิบปีเศษ เหตุ
การณ์บ้านเมืองได้ผันแปรไปเป็นเหตุให้ต้องเปลี่ยนแปลง
แปลงแก้ไขหรือประกาศใช้รัฐธรรมนูญขึ้นใหม่หลาย

ครั้งหลายคราว และในบางครั้งก็จำเป็นต้องใช้ธรรม-
นุญปกครองประเทศเป็นการชั่วคราว เพื่อรอเวลา
ที่จะร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวรให้เสร็จ ทำให้การ
บริหารประเทศในขณะนั้นมิได้เป็นไปตามครรลอง
แห่งระบอบประชาธิปไตยตามควร

ในระยะเวลาเดียวกันนั้น ความคิดเห็นในทาง
การเมืองของประชาชนชาวไทยได้วิวัฒนาการไปมาก
ยิ่งขึ้น เพราะความเจริญก้าวหน้าทางการศึกษาและ
สื่อสารมวลชน ทำให้ประชาชนชาวไทยมีความรอบรู้
ในทางการเมืองมากยิ่งขึ้น เป็นเหตุให้ประชาชนชาว
ไทยมีความปรารถนาที่จะเข้ามามีส่วนมีเสียงในการ
ปกครองประเทศเช่นเดียวกับประชาชนในนานาอารย-
ประเทศทั้งหลาย จึงปรากฏว่าประชาชนชาวไทยได้
เรียกร้องให้มีรัฐธรรมนูญปกครองประเทศโดยเร็ว

เมื่อวันที่ ๑๓ และ ๑๔ ตุลาคม พุทธศักราช
๒๕๑๖ นักเรียนนิสิตนักศึกษาและประชาชนได้รวม
พลั้งกันเรียกร้องรัฐธรรมนูญจากรัฐบาลในขณะนั้น
ด้วยความกล้าหาญ เสียสละ แม้ด้วยเลือดเนื้อและ
ชีวิต เป็นเหตุให้รัฐบาลต้องกราบถวายบังคมลาออก

จากตำแหน่ง เมื่อใดมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า
โปรดกระหม่อมตั้งนายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายก
รัฐมนตรี และนายสัญญา ธรรมศักดิ์ได้จัดตั้งคณะ
รัฐมนตรีขึ้นแล้วเหตุการณ์จึงได้สงบลง

เพื่ออนุรักษ์ให้การเป็นไปตามความประสงค์
ของประชาชน คณะรัฐมนตรีจึงได้ตั้งกรรมการร่าง
รัฐธรรมนูญขึ้นคณะหนึ่งเพื่อร่างรัฐธรรมนูญ เมื่อคณะ
กรรมการได้ร่างรัฐธรรมนูญเสร็จแล้ว ได้นำร่างรัฐ-
ธรรมนูญนั้นเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาออกชน
หนึ่งและเมื่อคณะรัฐมนตรีได้พิจารณาแล้ว จึงได้นำ
ร่างรัฐธรรมนูญนั้นเสนอต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ
ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกจำนวน ๒๕๕ คน ที่ได้ทรงพระ
กรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้งขึ้นจากสมาชิก
สภาแห่งชาติ ผู้ได้รับเลือกจากสภาแห่งชาติอัน
ประกอบด้วยบุคคลผู้มีอาชีพและแนวความคิดเห็น
ต่างกันทั่วราชอาณาจักรจำนวน ๒๓๔๗ คน หลังจาก
ที่สภานิติบัญญัติแห่งชาติได้พิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ
ด้วยความรอบคอบแล้ว ได้มีมติเห็นชอบและได้นำ
ขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเพื่อทรงลงพระปรมา-

ภิชัยให้ประกาศใช้เป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

อุดมการณ์ของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ คือการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันจักยังผลให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม ปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและรักษาผลประโยชน์ของปวงชนชาวไทย รัฐธรรมนูญซึ่งยืนยันในเสรีภาพชนมูลฐานของประชาชนซึ่งได้มีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับที่แล้ว ๆ มา นอกจากนั้นยังได้ประกาศและยืนยันในเรื่องสิทธิเสรีภาพที่ไม่เคยปรากฏในรัฐธรรมนูญฉบับก่อน ๆ ไว้อีกหลายอย่างต่างประการ จึงนับว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่สมบูรณ์ในด้านการให้และคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนยิ่งกว่าที่เคยมีมาแล้ว

ในการร่างรัฐธรรมนูญนี้ คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ คณะรัฐมนตรีและสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ได้สดับตรับฟังความคิดเห็นของประชาชนอยู่ตลอดมา และประชาชนก็มีความสนใจส่งความคิดเห็นเข้ามามิได้ขาด ปรากฏว่าสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นที่เคารพเลื่อมใสศรัทธาของประชาชนชาวไทย ดังที่ได้

เคยเป็นมาแล้วแต่บุรพกาลมิได้เสื่อมคลาย บทบัญญัติ
 แห่งรัฐธรรมนูญในหมวดที่ว่าด้วยพระมหากษัตริย์
 ตลอดจนพระราชอำนาจทั้งปวง จึงได้กำหนดให้สอดคล้อง
 คล้องกับความเคารพเลื่อมใสศรัทธาของประชาชนซึ่ง
 ตรงกับเจตจำนงของประชาชน ในส่วนการปกครอง
 ประเทศนั้นก็ปรากฏว่า ประชาชนมีความปรารถนาที่
 จะมีส่วนในการปกครองตนเอง และต้องการที่จะมี
 ส่วนในการตัดสินใจของตนเองให้มากที่สุด
 รัฐธรรมนูญจึงได้บัญญัติให้รัฐสภาซึ่งมีผู้แทนราษฎร
 เป็นสมาชิกอยู่เป็นส่วนใหญ่ มีสิทธิและอำนาจ
 ที่จะควบคุมการบริหารของรัฐบาล ซึ่งจะต้องตั้งขึ้น
 จากสมาชิกแห่งรัฐสภา ด้วยความไว้วางใจของรัฐ
 สภา และอยู่ได้ด้วยความไว้วางใจของรัฐสภา และ
 รัฐสภานั้นประกอบด้วยสภาสองสภา คือ สภาผู้แทน
 ราษฎรซึ่งมีสมาชิกที่ราษฎรเลือกตั้งเข้ามาโดยตรงสภา
 หนึ่ง และอีกสภาหนึ่งได้แก่วุฒิสภานับสมาชิกซึ่ง
 ราษฎรเลือกตั้งทางอ้อม โดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
 เป็นผู้เลือกจากบุคคลผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนหนึ่ง ตาม
 ราชนามซึ่งคณะองคมนตรีได้จัดทำขึ้น สภาทั้งสอง

สิทธิและอำนาจทั้งในทางนิติบัญญัติ และในการ
ควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน นอกจากนี้แล้ว
เพื่อให้ประชาชนได้มีสิทธิในการปกครองตนเองยิ่งขึ้น
รัฐธรรมนูญจึงได้มีบทบัญญัติว่าด้วยการปกครองท้อง
ถิ่นไว้ทั้งหมดหนึ่ง และได้กำหนดให้จัดระเบียบการ
ปกครองท้องถิ่นตามหลักการแห่งการปกครองตนเอง
เอง ให้มีองค์กรท้องถิ่นที่มาจาก การเลือกตั้งของประ
ชาชนในท้องถิ่น และให้มีการเลือกตั้งตามระยะเวลา
ที่กำหนดในกฎหมาย

เมื่อได้ทรงมีพระราชวิจารณ์ ร่างรัฐธรรมนูญ
โดยถ่วงท่วงระบวนความแล้ว ทรงมีพระราชดำริ
เห็นสมควรพระราชทานพระบรมราชานุมัติตามคำแนะนำ
และยินยอมของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ

จึงมีพระบรมราชโองการดำรัส เหนือเกล้า
เหนือกระหม่อมให้ตรารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร
ไทยฉบับนั้นไว้ ให้ใช้แทนธรรมนูญการปกครอง
ราชอาณาจักร พุทธศักราช ๒๕๑๕ ซึ่งได้ตราไว้ ณ
วันที่ ๑๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๕ นั้น ตั้งแต่
วันประกาศเป็นต้นไป

ขอปวงชนชาวไทย จงร่วมจิตร่วมใจสมัคร
สโมสรเป็นเอกฉันท์ในอันที่จะพิทักษ์รักษารัฐธรรม-
นูญแห่งราชอาณาจักรไทยนี้ไว้ ให้สมกับที่ได้มีการ
เสียสละเลือดเนื้อและชีวิตซึ่งเป็นการเสียสละอันสูง
สุดเพื่อให้ได้มาซึ่งรัฐธรรมนูญ และพร้อมใจกัน
ปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญนี้ เพื่อดำรงคงไว้ซึ่งระบอบ
ประชาธิปไตยและอำนาจอธิปไตยของปวงชนชาวไทย
ในรัฐสีมาอาณาจักรและนำมาซึ่งความผาสุกสิริสวัสดิ
พัฒนาชัชฌิมมงคลอนเนกสุภผลเกียรติยศสถาพร แก่
อาณาประชาราษฎร์ของพระองค์สมเด็จพระบรมราช
ประสงคฺ์จงทุกประการ

หมวด ๑

บททั่วไป

มาตรา ๑ ประเทศไทยเป็นราชอาณาจักรอันหนึ่งอันเดียวจะแบ่งแยกมิได้

มาตรา ๒ ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตย มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

มาตรา ๓ อำนาจอธิปไตยมาจากปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้เป็นประมุขทรงใช้อำนาจนั้นแต่โดยบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

มาตรา ๔ บุคคลย่อมมีได้มาและเสียไปซึ่งสัญชาติไทย ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยสัญชาติ

มาตรา ๕ บทบัญญัติแห่งกฎหมายใดมีข้อความแย้งหรือขัดต่อรัฐธรรมนูญ บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้

หมวด ๒

พระมหากษัตริย์

มาตรา ๖ องค์พระมหากษัตริย์ดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะผู้ใดจะละเมิดมิได้

มาตรา ๗ ผู้ใดจะกล่าวหาหรือฟ้องร้องพระมหากษัตริย์ในทางใดๆ มิได้

มาตรา ๘ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะ และทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก

มาตรา ๙ พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจอธิปไตยทางรัฐสภา

มาตรา ๑๐ พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจบริหารทางคณะรัฐมนตรี

มาตรา ๑๑ พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจตุลาการทางศาลยุติธรรม

มาตรา ๑๒ พระมหากษัตริย์ทรงดำรงตำแหน่งจอมทัพไทย

มาตรา ๑๓ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะสถาปนาฐานันดรศักดิ์ และพระราชนัดดาของราชอิสริยาภรณ์

มาตรา ๑๔ พระมหากษัตริย์ทรงเลือกและแต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิเป็นประธานองคมนตรีคนหนึ่ง และองคมนตรีอื่นอีกไม่เกินกว่าสิบสี่คน ประกอบเป็นคณะองคมนตรี

คณะองคมนตรีมีหน้าที่ถวายความเห็นต่อพระมหากษัตริย์ ในพระราชกรณียกิจทั้งปวงที่พระมหากษัตริย์ทรงปรึกษา และมีหน้าที่อื่นตามที่บัญญัติในรัฐธรรมนูญ

องคมนตรีจะได้รับเงินประจำตำแหน่งและประโยชน์ตอบแทนอย่างอื่นตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา ๑๕ การเลือกและแต่งตั้งองคมนตรีก็ดี การให้องคมนตรีพ้นจากตำแหน่งก็ดี ให้เป็นไปตามพระราชอัธยาศัย

ให้ประธานรัฐสภาเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งประธานองคมนตรี หรือให้ประธานองคมนตรีพ้นจากตำแหน่ง และให้ประธานองคมนตรีเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งองคมนตรีอื่น หรือให้องคมนตรีอื่นพ้นจากตำแหน่ง

มาตรา ๑๖ องคมนตรีต้องไม่เป็นข้าราชการประจำ รัฐมนตรีหรือข้าราชการการเมืองอื่น สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกหรือ

เจ้าหน้าที่ในพรรคการเมือง และต้องไม่แสดงการ
ฝักใฝ่ในพรรคการเมืองใด ๆ

มาตรา ๑๗ ก่อนเข้ารับหน้าที่ องคมนตรี
ต้องถวายสัตย์ปฏิญาณ ต่อพระมหากษัตริย์ด้วยถ้อยคำ
ดังต่อไปนี้

“ ข้าพระพุทธเจ้า (ชื่อผู้ปฏิญาณ) ขอถวาย
สัตย์ปฏิญาณว่า ข้าพระพุทธเจ้าจะจงรักภักดีต่อพระ
มหากษัตริย์ และจะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์
สุจริต เพื่อประโยชน์ของประเทศและประชาชน ทั้งจะ
รักษาไว้และปฏิบัติตามซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร
ไทยทุกประการ ”

มาตรา ๑๘ องคมนตรีพ้นจากตำแหน่งเมื่อ
ตาย ลาออกหรือมีพระบรมราชโองการให้พ้นจาก
ตำแหน่ง

มาตรา ๑๙ การแต่งตั้งและถอดถอนข้าราชการ
ในพระองค์ และสมุหราชองครักษ์ให้เป็นไปตาม
พระราชอัธยาศัย

มาตรา ๒๐ ในเมื่อพระมหากษัตริย์จะไม่
ประทับอยู่ในราชอาณาจักร หรือจะทรงบริหารพระ

ราชการไม่ได้ด้วยเหตุใดก็ตาม จะได้ทรงแต่งตั้งผู้ใด
ผู้หนึ่งด้วยความเห็นชอบของรัฐสภาเป็นผู้สำเร็จราชการ
แทนพระองค์ และให้ประธานรัฐสภาเป็นผู้ลงนามรับ
สนองพระบรมราชโองการ

มาตรา ๒๑ ในกรณีที่พระมหากษัตริย์มิได้
ทรงแต่งตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตามมาตรา ๒๐
ก็ดี ในกรณีที่พระมหากษัตริย์ไม่สามารถทรงแต่งตั้ง
ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เพราะยังไม่ทรงบรรลุนิติ
ภาวะหรือเพราะเหตุอื่นใดก็ดี ให้คณะองคมนตรี
เสนอชื่อผู้ใดผู้หนึ่งที่สมควรดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จ
ราชการแทนพระองค์ต่อรัฐสภาเพื่อขอความเห็นชอบ
เมื่อรัฐสภาให้ความเห็นชอบแล้ว ให้ประธานรัฐสภา
ประกาศในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์แต่งตั้งผู้
นั้นเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

มาตรา ๒๒ ในระหว่างที่ไม่มีผู้สำเร็จราชการ
แทนพระองค์ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๒๐ หรือ
มาตรา ๒๑ ให้ประธานองคมนตรีเป็นผู้สำเร็จราชการ
แทนพระองค์ไปพลางก่อน

ในกรณีที่มีผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ซึ่งได้
รับการแต่งตั้งตามมาตรา ๒๐ หรือมาตรา ๒๑ ไม่
สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้ประธานองคมนตรีทำหน้าที่
ที่มีผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ชั่วคราว

ในระหว่างที่ประธานองคมนตรีเป็นผู้สำเร็จ
ราชการแทนพระองค์ตามวรรคหนึ่งก็ดี ในระหว่างที่
ประธานองคมนตรีทำหน้าที่ที่มีผู้สำเร็จราชการแทนพระ
องค์ตามวรรคสองก็ดี ประธานองคมนตรีจะปฏิบัติ
หน้าที่ในฐานะเป็นประธานองคมนตรีมิได้ ในกรณี
เช่นว่านี้ ให้คณะองคมนตรีเลือกองคมนตรีคนหนึ่ง
ขึ้นทำหน้าที่ประธานองคมนตรีชั่วคราว

มาตรา ๒๓ ก่อนเข้ารับหน้าที่ที่มีผู้สำเร็จราชการ
แทนพระองค์ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งตามมาตรา ๒๐
หรือมาตรา ๒๑ ต้องปฏิญาณตนในที่ประชุมรัฐสภา
ด้วยถ้อยคำดังต่อไปนี้

“ข้าพเจ้า (ชื่อผู้ปฏิญาณ) ขอปฏิญาณว่า
ข้าพเจ้าจะจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ (พระปรมา
ภิไธย) และจะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต

เพื่อประโยชน์ของประเทศและประชาชน ทั้งจะรักษา
ไว้และปฏิบัติตามซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
ทุกประการ”

มาตรา ๒๔ การสืบราชสมบัติให้เป็นไปโดยนัย
แห่งกฏมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พระ
พุทธศักราช ๒๔๖๗ และประกอบด้วยความเห็นชอบ
ของรัฐสภา

การยกเลิกหรือแก้ไขเพิ่มเติมกฏมณเฑียรบาล
ว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พระพุทธศักราช ๒๔๖๗
จะกระทำมิได้

มาตรา ๒๕ ในกรณีที่ราชบัลลังก์หากว่างลง
ให้คณะองคมนตรีเสนอพระนามผู้สืบราชสันตติวงศ์
ตามกฏมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พระ
พุทธศักราช ๒๔๖๗ ต่อรัฐสภาเพื่อขอความเห็นชอบ
เมื่อรัฐสภาให้ความเห็นชอบแล้ว ให้ประธานรัฐสภา
อัญเชิญองค์ผู้สืบสันตติวงศ์ขึ้นทรงราชย์เป็นพระมหา
กษัตริย์สืบไป แล้วให้ประธานรัฐสภาประกาศเพื่อ
ให้ประชาชนทราบ

ในระหว่างที่ยังไม่มีประกาศองค์ผู้สืบสันตติวงศ์ตามวรรคหนึ่ง ให้ประธานองคมนตรีเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ไปพลางก่อน แต่ในกรณีที่ราชบัลลังก์ว่างลงในระหว่างที่ได้แต่งตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ไว้ตามมาตรา ๒๐ หรือมาตรา ๒๑ หรือระหว่างเวลาที่ประธานองคมนตรีเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตามมาตรา ๒๒ วรรคหนึ่ง ก็ให้ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์นั้น ๆ แล้วแต่กรณี เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ต่อไป ทั้งนี้จนกว่าจะได้ประกาศองค์ผู้สืบราชสันตติวงศ์

ในกรณีที่ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ซึ่งได้รับแต่งตั้งไว้และเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ต่อไปตามวรรคสองไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้ประธานองคมนตรีทำหน้าที่ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ชั่วคราว

ในกรณีที่ประธานองคมนตรีเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตามวรรคสอง หรือทำหน้าที่ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ชั่วคราวตามวรรคสาม ให้นำบทบัญญัติมาตรา ๒๒ วรรคสามมาใช้บังคับ

หมวด ๓

สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย

มาตรา ๒๖ บุคคลย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญเสมอกัน

มาตรา ๒๗ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

มาตรา ๒๘ บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

การจำกัดสิทธิและเสรีภาพอันเป็นการฝ่าฝืนเจตนารมณ์ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญจะกระทำมิได้

มาตรา ๒๙ บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนา นิกายของศาสนาหรือลัทธินิยมในทางศาสนา และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อของตนเมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมือง และไม่เป็นการขัดขวางต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

ในการใช้เสรีภาพดังกล่าวในวรรคหนึ่ง บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองมิให้รัฐกระทำการใดๆ อัน

เป็นการรอนสิทธิหรือเสียประโยชน์อันควรมีควรได้ เพราะเหตุที่ถือศาสนา นิกายของศาสนาหรือลัทธินิยม ในทางศาสนา หรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือ แตกต่างจากบุคคลอื่น

มาตรา ๓๐ บุคคลจะไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่จะได้กระทำการอันกฎหมายซึ่งใช้อยู่ในเวลาที่ กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และ โทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่กำหนดไว้ใน กฎหมายซึ่งใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้

มาตรา ๓๑ ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อน ว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด

ก่อนที่จะมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคล ใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือน เป็นผู้กระทำความผิดมิได้

คำขอประกันผู้ต้องหาหรือจำเลยคดีอาญา จะ ต้องได้รับการพิจารณา และจะเรียกหลักประกันจน เกินควรแก่กรณีมิได้ การไม่ให้ประกันต้องอาศัยเหตุ ตามหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะในกฎหมาย และ

จะต้องแจ้งเหตุที่ไม่ให้ประกันแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลย
ทราบ

บุคคลผู้ถูกคุมขังหรือถูกจำคุก ย่อมมีสิทธิที่
จะได้รับการเยี่ยมตามสมควร

มาตรา ๓๒ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในร่างกาย
การจับกุมคุมขังหรือตรวจค้นตัวบุคคลจะกระ-
ทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่ง
กฎหมาย และผู้จับกุมหรือตรวจค้นจะต้องแจ้งข้อหา
หรือเหตุและรายละเอียดตามสมควร ให้ผู้ที่ถูกจับกุม
หรือถูกตรวจค้นทราบทันที พร้อมทั้งแจ้งให้ผู้ถูกจับ
กุมทราบว่าผู้ถูกจับกุมมีสิทธิที่จะให้การต่อเจ้าพนักงาน
หรือไม่ก็ได้ หากให้การ คำให้การนั้นอาจใช้เป็นพยาน
หลักฐานในการพิจารณาคดีได้ และแจ้งให้ผู้ถูกจับกุม
ทราบว่า ผู้ถูกจับกุมมีสิทธิที่จะพบและปรึกษา
ทนายความเป็นการเฉพาะตัว

ในกรณีที่มีการคุมขังตัวบุคคล ผู้ถูกคุมขังเอง
ก็ดี พนักงานอัยการก็ดี บุคคลอื่นใดเพื่อประโยชน์ของ
ผู้ถูกคุมขังก็ดี มีสิทธิร้องต่อศาลท้องถิ่นซึ่งมีอำนาจ
พิจารณาคดีอาญาว่าการคุมขังเป็นการมิชอบด้วยกฎ-

หมาย เมื่อมีคำร้องเช่นนั้น ให้ศาลดำเนินการไต่
สวนฝ่ายเดียวโดยด่วน ถ้าเห็นว่าคำร้องนั้นมีมูล ศาล
มีอำนาจสั่งผู้คุมขังให้นำตัวผู้ถูกคุมขังมาศาลโดยพลัน
และถ้าผู้คุมขังแสดงให้เป็นที่พอใจของศาลไม่ได้ว่าการ
คุมขังเป็นการชอบด้วยกฎหมาย ก็ให้ศาลส่งปล่อยตัว
ผู้ถูกคุมขังไปทันที

มาตรา ๓๓ การจับกุม และการสอบสวนเพื่อ
ฟ้องร้องให้บุคคลรับโทษอาญา มิให้กระทำโดยพนักงาน
เจ้าหน้าที่ที่สังกัดอยู่ในหน่วยงานเดียวกัน เว้นแต่
มีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น

มาตรา ๓๔ ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลย
มีสิทธิที่จะได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีด้วย
ความรวดเร็ว

ในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้ยากไร้ ไม่มี
ทุนทรัพย์พอที่จะจัดหาทนายความสำหรับตนเองได้
บุคคลดังกล่าวย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการช่วยเหลือจาก
รัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๓๕ บุคคลมีสิทธิที่จะไม่ให้เป็น
ปฏิปักษ์ต่อตนเอง อันอาจทำให้ตนถูกฟ้องคดีอาญา

คำรับสารภาพของบุคคลซึ่งเกิดจากการถูกรุ
ทรมาน ชูเชิญหรือใช้กำลังบังคับหรือเกิดจากการ
กระทำใด ๆ ที่ทำให้คำให้การนั้นเป็นไปโดยไม่สมัคร
ใจ ไม่อาจรับฟังเป็นพยานหลักฐานแห่งคดีได้

มาตรา ๓๖ บุคคลใดต้องรับโทษอาญาโดยคำ
พิพากษาถึงที่สุด หากปรากฏตามคำพิพากษาของศาล
หรือพ้นคดีชั้นพิจารณาใหม่ในภายหลังว่า บุคคลนั้น
มิได้เป็นผู้กระทำความผิดย่อมมีสิทธิที่จะได้รับค่าทด
แทน ทั้งนี้ตามเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๓๗ การเกณฑ์แรงงาน จะกระทำมิได้
เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย
เฉพาะเพื่อประโยชน์ในการป้องกันภัยพิบัติสาธารณะ
อันมีมาเป็นการฉุกเฉิน หรือโดยอาศัยอำนาจตามบท
บัญญัติแห่งกฎหมาย ซึ่งบัญญัติให้กระทำได้ในระหว่าง
เวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการรบหรือการสงคราม หรือ
ในระหว่างเวลาที่มีประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน หรือ
ประกาศใช้กฎอัยการศึก

มาตรา ๓๘ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในเคหสถาน

บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองในการที่จะอยู่
อาศัยและครอบครองเคหสถานโดยปกติสุข การเข้า
ไปในเคหสถานโดยปราศจากความยินยอมของผู้ครอบ
ครองก็ดี การตรวจค้นเคหสถานก็ดี จะกระทำมิได้
เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา ๓๔ สิทธิของบุคคลในทรัพย์สินย่อม
ได้รับความคุ้มครอง ขอบเขตและการจำกัดสิทธิเช่น
ว่านี้ย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

การสืบมรดกย่อมได้รับความคุ้มครอง สิทธิ
ของบุคคลในการสืบมรดกย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติ
แห่งกฎหมาย

การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ จะกระทำมิได้
เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย
เฉพาะเพื่อการอันเป็นสาธารณูปโภค หรือการอันจำ
เป็นในการป้องกันประเทศโดยตรงหรือการได้มาซึ่ง
ทรัพยากรธรรมชาติ หรือเพื่อการผังเมือง หรือเพื่อ
การพัฒนาการเกษตร หรืออุตสาหกรรม หรือเพื่อการ
ปฏิรูปที่ดิน หรือเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างอื่น และ
ต้องชดใช้ค่าทำขวัญอันเป็นธรรมแก่เจ้าของ ตลอด

จนผู้ทรงสิทธิบรรเทาที่ได้รับความสะดวกในการเวนคืน
นั้น ทั้งนี้ตามที่ระบุไว้ในกฎหมาย

การกำหนดค่าทำขวัญตามวรรคสามให้ค้ำหนึ่งถึง
สภาพ และที่ตั้งของอสังหาริมทรัพย์และวัตถุประสงค์
ของการเวนคืน

มาตรา ๔๐ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการพูด
การเขียน การพิมพ์และการโฆษณา

การจำกัดเสรีภาพเช่นว่านี้ จะกระทำมิได้ เว้น
แต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะ
เพื่อรักษาความปลอดภัยของประเทศหรือเพื่อคุ้มครอง
สิทธิ เสรีภาพ เกียรติยศหรือชื่อเสียงของบุคคลอื่น
หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดี
ของประชาชน หรือเพื่อป้องกันความเสื่อมทรามทาง
จิตใจของเยาวชน

การปิดโรงพิมพ์หรือห้ามทำการพิมพ์เพื่อบั่น
รอนเสรีภาพตามมาตรานี้ จะกระทำมิได้

การให้เสนอเรื่องหรือข้อความในหนังสือพิมพ์
ไปให้เจ้าหน้าที่ตรวจก่อนโฆษณาจะกระทำมิได้ เว้น
แต่จะกระทำในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการ

รบหรือการสงครามหรือในระหว่างเวลาที่มีประกาศ
สถานการณ์ฉุกเฉิน หรือประกาศใช้กฎอัยการศึก แต่
ทั้งนี้จะต้องกระทำโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่ง
กฎหมายซึ่งได้ตราขึ้นตามความในวรรคสอง

เจ้าของกิจการหนังสือพิมพ์ต้องเป็นบุคคลสัญ-
ชาติไทย ทั้งนี้ตามเงื่อนไขที่กฎหมายบัญญัติ

การให้เงินหรือทรัพย์สินอย่างอื่นอุดหนุนหนังสือ
พิมพ์ของเอกชน รัฐจะกระทำมิได้

มาตรา ๔๑ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการศึกษา
อบรมศิลปะและวิทยาการต่าง ๆ เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์
ต่อหน้าที่ของพลเมืองในการเข้ารับการศึกษาอบรมตาม
กฎหมายว่าด้วยการศึกษาอบรม และไม่ขัดต่อกฎหมาย
ว่าด้วยการจัดตั้งสถานศึกษา

มาตรา ๔๒ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการชุมนุม
โดยสงบและปราศจากอาวุธ

การจำกัดเสรีภาพเช่นว่านี้ จะกระทำมิได้ เว้น
แต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะ
ในกรณีการชุมนุมสาธารณะ และเพื่อคุ้มครองความ
สะดวกของประชาชนที่จะใช้ที่สาธารณะ หรือเพื่อ

รักษาความสงบเรียบร้อยในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการรบหรือการสงคราม หรือในระหว่างเวลาที่มีประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน หรือประกาศใช้กฎอัยการศึก

มาตรา ๔๓ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม

การจัดตั้ง วัตถุประสงค์และการดำเนินกิจการของสมาคมต้องไม่เป็นการฝ่าฝืนกฎหมาย

มาตรา ๔๔ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันเป็นพรรคการเมือง เพื่อดำเนินกิจการในทางการเมืองตามวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้

การจัดตั้งและการดำเนินกิจการของพรรคการเมืองย่อมเป็นไปตามบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยพรรคการเมือง

พรรคการเมืองต้องแสดงที่มาของรายได้และการใช้จ่ายโดยเปิดเผย

มาตรา ๔๕ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการสื่อสารถึงกันโดยทางไปรษณีย์หรือทางอื่นที่ชอบด้วยกฎหมาย

การตรวจ การกัก หรือการเปิดเผยจดหมาย
โทรเลข โทรศัพท์ หรือสิ่งสื่อสารอื่นใดที่บุคคลมีติด
ต่อดังกัน รวมทั้งการกระทำด้วยประการอื่นใดเพื่อให้
ล่วงรู้ถึงข้อความในสิ่งสื่อสารทั้งหลายที่บุคคลมีติดต่อ
ดังกัน จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตาม
บทบัญญัติแห่งกฎหมาย

บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการใช้การสื่อสาร
ที่จัดไว้เป็นบริการสาธารณะ

มาตรา ๔๖ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการเลือก
ถิ่นที่อยู่ภายในราชอาณาจักร

การจำกัดเสรีภาพเช่นว่านี้ จะกระทำมิได้ เว้น
แต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะ
เพื่อความปลอดภัยของประเทศหรือสวัสดิภาพของประ
ชาชน หรือการผังเมืองหรือเพื่อรักษาความสัมพันธ์
ในครอบครัว

การเนรเทศบุคคลผู้มีสัญชาติไทยออกนอกราช
อาณาจักรจะกระทำมิได้

มาตรา ๔๗ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการประ
กอบอาชีพ

การจำกัดเสรีภาพเช่นว่านี้ จะกระทำมิได้ เว้น
แต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะ
เพื่อความปลอดภัยของประเทศหรือเศรษฐกิจแห่งชาติ
หรือสวัสดิภาพของประชาชนหรือการผังเมือง หรือ
เพื่อรักษาความสัมพันธ์ในครอบครัว

มาตรา ๔๘ สิทธิของบุคคลในครอบครัวย่อม
ได้รับความคุ้มครอง

มาตรา ๔๙ บุคคลคนเดียวหรือหลายคนรวม
กันย่อมมีสิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ภายในเงื่อนไข
และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๕๐ สิทธิของบุคคลที่จะฟ้องหน่วย
ราชการซึ่งเป็นนิติบุคคล ให้รับผิดชอบเพื่อการกระทำของ
เจ้าพนักงาน ย่อมได้รับความคุ้มครอง

มาตรา ๕๑ บุคคลซึ่งเป็นทหาร ตำรวจ ข้าราชการ
การ และพนักงานท้องถิ่น ย่อมมีสิทธิและเสรีภาพ
ตามรัฐธรรมนูญเช่นเดียวกับประชาชนพลเมือง เว้น
แต่ที่จำกัดในกฎหมายหรือกฎหรือข้อบังคับที่ออก
โดยอาศัยอำนาจกฎหมาย เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการ
เมือง สมรรถภาพหรือวินัย

หมวด ๔ หน้าที่ของชนชาวไทย

มาตรา ๕๒ บุคคลมีหน้าที่รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ

มาตรา ๕๓ บุคคลมีหน้าที่ป้องกันประเทศ

มาตรา ๕๔ บุคคลมีหน้าที่รับราชการทหาร ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๕๕ บุคคลมีหน้าที่เคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย

มาตรา ๕๖ ในการใช้สิทธิเลือกตั้งและสิทธิออกเสียงประชามติ บุคคลมีหน้าที่ต้องกระทำโดยสุจริต และมุ่งถึงประโยชน์ส่วนรวม

มาตรา ๕๗ บุคคลมีหน้าที่เสียภาษีอากรตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๕๘ บุคคลมีหน้าที่ช่วยเหลือราชการ ตามกฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๕๙ บุคคลมีหน้าที่รับการศึกษาอบรมชั้นประถมศึกษา ภายในเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

หมวด ๕ แผนนโยบายแห่งรัฐ

มาตรา ๖๐ บทบัญญัติในหมวดนี้มีไว้เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการตรากฎหมายและการกำหนดนโยบาย และไม่ก่อให้เกิดสิทธิในการฟ้องร้องรัฐ

มาตรา ๖๑ รัฐจะต้องรักษาไว้ซึ่งเอกราช

มาตรา ๖๒ รัฐพึงส่งเสริมสัมพันธไมตรีกับนานาประเทศและถือหลักเสมอภาคในการปฏิบัติต่อกัน

มาตรา ๖๓ รัฐพึงร่วมมือกับนานาประเทศในการรักษาความยุติธรรมระหว่างประเทศและผดุงสันติสุขของโลก

มาตรา ๖๔ รัฐพึงจัดระบบงานของกระบวนการยุติธรรมให้เกิดความยุติธรรมแก่ประชาชน และมีหลักประกันความเป็นอิสระของศาล

มาตรา ๖๕ กำลังทหารพึงมีโดยเหมาะสมแก่ความจำเป็นสำหรับรักษาเอกราชความมั่นคงและผลประโยชน์แห่งชาติ

มาตรา ๖๖ กำลังทหารเป็นของชาติ ไม่ขึ้นต่อเอกชนคณะบุคคลหรือพรรคการเมืองใด ๆ

มาตรา ๖๗ กำลังทหารพึงใช้เพื่อการรบหรือ
การสงครามหรือเพื่อปราบปรามการกบฏ การจลาจล
หรือการก่อการร้ายอันเป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติ
หรือเพื่อสนับสนุนการรักษาความสงบ

การใช้กำลังทหารเพื่อการอื่น ให้เป็นไปตาม
บทบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา ๖๘ รัฐพึงส่งเสริมและบำรุงการศึกษา
อบรม

การจัดระบบการศึกษาอบรมเป็นหน้าที่ของรัฐ
โดยเฉพาะสถานศึกษาทั้งปวงย่อมอยู่ภายใต้การควบคุม
ดูแลของรัฐ

การศึกษาอบรมชั้นอุดมศึกษา รัฐพึงจัดการ
ให้สถานศึกษาดำเนินกิจการของตนเอง ได้ภายในขอบ
เขตที่กฎหมายบัญญัติ

สถานศึกษาของรัฐและของท้องถิ่นอันพึงให้
ความเสมอภาคแก่บุคคลในการเข้ารับการศึกษาอบรม
ตามความสามารถของบุคคลนั้น ๆ

มาตรา ๖๙ การศึกษาอบรมชั้นประถมศึกษา
ในสถานศึกษาของรัฐและของท้องถิ่น จะต้องจัดให้

โดยไม่เก็บค่าเล่าเรียน

รัฐพึงช่วยเหลือผู้ยากไร้ให้ได้รับทุนและปัจจัย
ต่าง ๆ ในการศึกษาอบรมทุกระดับตามสมควร

มาตรา ๗๐ รัฐพึงสนับสนุนการค้นคว้าและ
การวิจัยในศิลปะและวิทยาการต่าง ๆ และส่งเสริมการ
สถิติ

มาตรา ๗๑ รัฐพึงส่งเสริมและรักษาไว้ซึ่ง
วัฒนธรรมของชาติ แต่ต้องไม่กระทำโดยวิธีการอัน
เป็นการบังคับฝืนใจบุคคล

มาตรา ๗๒ รัฐพึงบำรุงรักษาสถานที่และวัตถุ
อันมีค่าในทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและศิลปกรรม

มาตรา ๗๓ รัฐพึงบำรุงรักษาความงามทาง
ธรรมชาติรวมทั้งป่าไม้และต้นน้ำลำธาร

มาตรา ๗๔ รัฐพึงส่งเสริมการค้นหายา
กรรมชาติ เพื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในทาง
เศรษฐกิจ

มาตรา ๗๕ รัฐพึงดำเนินการให้ความช่วยเหลือ

ถ้าในฐานะของบุคคลในทางเศรษฐกิจและสังคมลด
น้อยลง

มาตรา ๗๖ รัฐพึงจัดระบบการถือกรรมสิทธิ์
และการครอบครองที่ดินเพื่อประโยชน์แห่งการส่งเสริม
เกษตรกรรมหรืออุตสาหกรรม และพึงกำหนดพันธะ
ให้เจ้าของที่ดินใช้ที่ดินให้เป็นประโยชน์ตามความ
เหมาะสมแก่สภาพของที่ดิน

มาตรา ๗๗ รัฐพึงส่งเสริมให้ชาวนาและ
เกษตรกรอื่นมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินเพื่อประกอบเกษตร
กรรมตามสมควร

มาตรา ๗๘ รัฐพึงส่งเสริมและบำรุงเกษตร-
กรรม

รัฐพึงคุ้มครองและรักษาผลประโยชน์ของชาว
นาและเกษตรกรอื่นในด้านการจำหน่ายผลผลิต

มาตรา ๗๙ รัฐพึงส่งเสริมและสนับสนุนการ
สหกรณ์

มาตรา ๘๐ รัฐพึงส่งเสริมและสนับสนุน
พาณิชย์กรรมและอุตสาหกรรม

มาตรา ๘๑ รัฐพึงสนับสนุนให้เอกชนได้มีการริเริ่มในทางเศรษฐกิจ

รัฐพึงประกอบกิจการอันมีลักษณะเป็นสาธารณูปโภคในทางที่จะให้เป็นประโยชน์แก่ประชาชนเป็นส่วนรวม การประกอบกิจการอันมีลักษณะเป็นสาธารณูปโภค เอกชนจะกระทำมิได้เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

รัฐพึงวางมาตรการมิให้มีการผูกขาดตัดตอนในทางเศรษฐกิจโดยเอกชนที่มีได้อาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ทั้งนี้ไม่ว่าการผูกขาดตัดต่อนั้นจะเป็นโดยทางตรงหรือทางอ้อม

มาตรา ๘๒ รัฐพึงส่งเสริมและสนับสนุนการสังคมสงเคราะห์เพื่อสวัสดิภาพและความผาสุกของประชาชน

มาตรา ๘๓ รัฐพึงส่งเสริมให้ประชากรวัยทำงานมีงานทำตามควรแก่อัตราและคุ้มครองแรงงานให้เป็นไปโดยเป็นธรรม

มาตรา ๘๔ รัฐพึงจัดให้บุคคลทุกพลภาพมีงานทำตามความสามารถและความเหมาะสม

มาตรา ๘๕ รัฐพึงส่งเสริมให้ประชาชนที่มีที่อยู่อาศัยโดยถูกสุขลักษณะ

มาตรา ๘๖ รัฐพึงส่งเสริมการสาธารณสุขตลอดถึงการมารดาและทารกสงเคราะห์ และพึงคุ้มครองสุขภาพของบุคคลและสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมด้วย

รัฐพึงให้การรักษายาบาลแก่ผู้ยากไร้โดยไม่คิดมูลค่า

การป้องกันและปราบปรามโรคระบาด รัฐจะต้องกระทำให้แก่ประชาชนโดยไม่คิดมูลค่า

มาตรา ๘๗ รัฐพึงบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อมให้สะอาดและบริสุทธิ์และพึงขจัดสิ่งเป็นพิษซึ่งทำลายสุขภาพและอนามัยของประชาชน

หมวด ๖

รัฐสภา

ส่วนที่ ๑

บททั่วไป

มาตรา ๘๘ รัฐสภาประกอบด้วยวุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎร

รัฐสภาจะประชุมร่วมกันหรือแยกกัน ย่อม
เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ^๕

มาตรา ๘๘ ให้รัฐสภาเลือกประธานวุฒิสภา
หรือประธานสภาผู้แทนราษฎรคนใดคนหนึ่งเป็นประ
ธานรัฐสภา และอีกคนหนึ่งเป็นรองประธานรัฐสภา

การเลือกประธานรัฐสภาและรองประธานรัฐ-
สภาตามวรรคหนึ่งให้ใช้วิธีออกเสียงลงคะแนนลับ

ประธานรัฐสภา มีอำนาจหน้าที่ดำเนินกิจการ
ของรัฐสภาในกรณีประชุมร่วมกันให้เป็นไปตามระเบียบ
และมีอำนาจหน้าที่อื่นตามที่บัญญัติในรัฐธรรมนูญ^๕

ในกรณีที่ประธานรัฐสภาไม่อยู่หรือไม่สามารถ
ปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้รองประธานรัฐสภาทำหน้าที่แทน

มาตรา ๘๙ ประธานรัฐสภาและรองประธาน
รัฐสภาดำรงตำแหน่งจนสิ้นอายุของสภาหรือเมื่อมีการ
ยุบสภาผู้แทนราษฎร

ในกรณีที่ประธานรัฐสภาหรือรองประธานรัฐ
สภาพ้นจากตำแหน่งประธานวุฒิสภาหรือตำแหน่งประ
ธานสภาผู้แทนราษฎร ให้ประธานวุฒิสภาหรือประธาน
สภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับเลือกเข้ามาใหม่ดำรงตำแหน่ง

ประธานรัฐสภาหรือตำแหน่งรองประธานรัฐสภาที่ว่าง
ลงแล้วแต่กรณี

มาตรา ๘๑ ร่างพระราชบัญญัติจะตราขึ้นเป็น
กฎหมายได้ก็แต่โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา

มาตรา ๘๒ ร่างพระราชบัญญัติซึ่งได้รับ
ความเห็นชอบของรัฐสภาแล้ว ให้นายกรัฐมนตรีนำ
ขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย เพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระ
ปรมาภิไธย และเมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา
แล้ว ให้ใช้บังคับเป็นกฎหมายได้

มาตรา ๘๓ ร่างพระราชบัญญัติใดพระมหา-
กษัตริย์ไม่ทรงเห็นชอบด้วยและพระราชทานคืนมายัง
รัฐสภา หรือเมื่อพ้นเก้าสิบวันแล้วมิได้พระราชทานคืน
มา รัฐสภาจะต้องปรึกษาร่างพระราชบัญญัตินั้นใหม่
ถ้ารัฐสภาลงมติยืนยันตามเดิมด้วยคะแนนเสียงไม่ต่ำ
กว่าสองในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของทั้งสอง
สภาแล้ว ให้นายกรัฐมนตรีนำร่างพระราชบัญญัตินั้น
ขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายอีกครั้งหนึ่ง เมื่อพระมหากษัตริย์
มิได้ทรงลงพระปรมาภิไธยพระราชทานลงมาภายใน
สามสิบวัน ให้นายกรัฐมนตรีนำพระราชบัญญัตินั้น

ประกาศในราชกิจจานุเบกษาใช้บังคับเป็นกฎหมายได้
เสมือนหนึ่งว่าพระมหากษัตริย์ได้ทรงลงพระปรมาภิ-
ไธยแล้ว

มาตรา ๙๔ ร่างพระราชบัญญัติใดพระมหา-
กษัตริย์ทรงพระราชดำริเห็นว่ากระทบถึงประโยชน์ได้
เสียสำคัญของประเทศหรือประชาชน และทรงพระ
ราชดำริเห็นสมควรให้ประชาชนได้วินิจฉัย พระมหา-
กษัตริย์ย่อมทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะให้ประชาชน
ทั่วประเทศออกเสียงเป็นประชามติว่าเห็นชอบหรือไม่
เห็นชอบด้วยร่างพระราชบัญญัตินั้น

ในการให้ประชาชนออกเสียงเป็นประชามติ จะ
ได้มีประกาศพระบรมราชโองการภายในเก้าสิบวันนับ
แต่วันที่น่าร่างพระราชบัญญัติขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย และ
ให้ประธานองคมนตรีเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรม
ราชโองการ

เมื่อมีประกาศพระบรมราชโองการตามวรรค
สอง ให้ตราพระราชกฤษฎีกากำหนดวันให้ประชาชน
ออกเสียงเป็นประชามติภายในเก้าสิบวันนับแต่วันประ
กาศพระบรมราชโองการ และวันออกเสียงประชามติ

ต้องเป็นวันเดียวกันทั่วราชอาณาจักร

ในเมื่อพระมหากษัตริย์ทรงใช้พระราชอำนาจตามมาตรานี้มิให้นำบทบัญญัติ มาตรา ๙๓ มาใช้บังคับ

มาตรา ๙๕ บุคคลผู้มีสิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรย่อมมีสิทธิออกเสียงประชามติ

เพื่อประโยชน์แห่งพรรคหนึ่ง ให้ถือว่าปีที่มีการออกเสียงประชามติเป็นปีที่มีการเลือกตั้ง และวันออกเสียงประชามติเป็นวันเลือกตั้ง

หลักเกณฑ์และวิธีการออกเสียงประชามติ ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการออกเสียงประชามติ

มาตรา ๙๖ ในการให้ประชาชนออกเสียงตามมาตรา ๙๔ ให้ถือเอาเสียงข้างมากเป็นประมาณ ถ้ามีประชามติเห็นชอบด้วยร่างพระราชบัญญัติ พระมหากษัตริย์จะ ได้ทรงลงพระปรมาภิไธยภายในสามสิบวันนับแต่วันประกาศผลประชามติ และเมื่อได้ประกาศพระราชบัญญัตินั้นในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ให้ใช้บังคับได้ ถ้ามีประชามติไม่เห็นชอบด้วยร่างพระราชบัญญัติ ให้ร่างพระราชบัญญัตินั้นตกไป

มาตรา ๙๗ สมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้
แทนราษฎรจะได้รับเงินประจำตำแหน่งและประโยชน์
ตอบแทนอย่างอื่นตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา ๙๘ บุคคลจะเป็นสมาชิกวุฒิสภาและ
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในขณะเดียวกันมิได้

มาตรา ๙๙ สมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้
แทนราษฎรจะเป็นข้าราชการประจำมิได้

มาตรา ๑๐๐ สมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้
แทนราษฎร

(๑) ต้องไม่รับตำแหน่งหรือหน้าที่ใดจาก
หน่วยราชการหรือหน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจ
หรือดำรงตำแหน่งหน้าที่เช่นว่านั้น ^{๕๕} ทั้งนี้ นอกจาก
ตำแหน่งรัฐมนตรีหรือข้าราชการการเมืองอื่น หรือ
ตำแหน่งที่รัฐมนตรีหรือข้าราชการการเมืองอื่นต้อง
ดำรงโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

(๒) ต้องไม่เป็นผู้จัดการ กรรมการ ที่ปรึกษา
ตัวแทนหรือลูกจ้างของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัท ที่
หน่วยราชการและหรือหน่วยงานของรัฐ และหรือรัฐ

วิสาหกิจเป็นผู้ลงทุนหรือถือหุ้นมากกว่าร้อยละห้าสิบ
ของทุนหรือจำนวนหุ้นทั้งสิ้น

(๓) ต้องไม่รับสัมปทานจากรัฐหรือหน่วย
ราชการหรือหน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจหรือคง
ถือไว้ซึ่งสัมปทานนั้น หรือเป็นคู่สัญญากับรัฐหรือ
หน่วยราชการหรือหน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจ
อันมีลักษณะเป็นการผูกขาดตัดตอน ทั้งนี้ไม่ว่าโดย
ตรงหรือโดยทางอ้อม

(๔) ต้องไม่รับเงินหรือประโยชน์ใด ๆ จาก
หน่วยราชการ หรือหน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจ
เป็นพิเศษ นอกเหนือไปจากที่หน่วยราชการหรือ
หน่วยงานของรัฐวิสาหกิจปฏิบัติกับบุคคลอื่น ๆ ใน
ธุรกิจการงานตามปรกติ และนอกจากเงินหรือประ
โยชน์ที่พึงได้รับในฐานะเป็นสมาชิกวุฒิสภาหรือ
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือในฐานะที่ได้ปฏิบัติงาน
ในตำแหน่งที่ดำรงได้โดยไม่ต้องห้ามตามมาตรา

บทบัญญัติมาตรานี้มิให้ใช้บังคับในกรณีที่
สมาชิกวุฒิสภาหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรรับเบีย
หวัด บำเหน็จ บำนาญ หรือเงินปีพระบรมวงศา-

นงศ์ หรือเงินอื่นใดที่ต้องจ่ายตามข้อผูกพันซึ่งมีระบุ
ให้จ่ายในงบประมาณแผ่นดิน และมีให้ใช้บังคับ
ในกรณีที่สมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
รับหรือดำรงตำแหน่งกรรมการของรัฐสภา หรือ
วุฒิสภา หรือสภาผู้แทนราษฎรหรือกรรมการที่ได้รับ
แต่งตั้งในฐานะเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตามบทบัญญัติแห่ง
กฎหมาย

มาตรา ๑๐๑ สมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภา
ผู้แทนราษฎรจะต้องไม่ประพฤตินำมาซึ่งความ
เสื่อมเสียแก่สภา

มาตรา ๑๐๒ เมื่อสมาชิกวุฒิสภาหรือสมาชิก
สภาผู้แทนราษฎรไม่น้อยกว่ายี่สิบห้าคนเห็นว่าสมาชิก
ผู้ใดในสภาที่ตนเป็นสมาชิกมีความประพฤตินำ
มาซึ่งความเสื่อมเสียแก่สภา สมควรจะให้ออกจากตำแหน่ง
มีสิทธิเข้าชื่อร้องต่อประธานแห่งสภาที่ตนเป็น
สมาชิกเพื่อให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัย และ
ให้ประธานแห่งสภาที่ได้รับคำร้องส่งคำร้องนั้น ไปยัง
คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ

เมื่อคณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยแล้ว

ให้คณะกรรมการรัฐธรรมนูญแจ้งคำวินิจฉัยนั้น ไปยัง
ประธานแห่งสภาที่ได้รับคำร้องดังกล่าวในวาระหนึ่ง

ในกรณีที่คณะกรรมการรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัย
ว่าสมาชิกผู้ใดมีความประพฤติในทางที่นำมาซึ่งความ
เสื่อมเสียแก่สภา ให้สมาชิกภาพของสมาชิกผู้นั้นสิ้น
สุดลงในวันที่ประธานแห่งสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิกได้รับ
แจ้งคำวินิจฉัย

มาตรา ๑๐๓ สมาชิกวุฒิสภาหรือสมาชิกสภาผู้
แทนราษฎรไม่น้อยกว่าห้าคนมีสิทธิเข้าชื่อร้องต่อประ
ธานแห่งสภาที่ตนเป็นสมาชิกว่าสมาชิกภาพของสมาชิก
คนใดคนหนึ่งแห่งสภานั้น^๕สิ้นสุดลงตามมาตรา ๑๐๔
(๓) (๔) (๕) (๖) หรือ (๗) หรือมาตรา
๑๒๖ (๓) (๔) (๕) (๖) (๗) (๘) (๙)
หรือ (๑๐) แล้วแต่กรณี และให้ประธานแห่งสภา
ที่ได้รับคำร้อง ส่งคำร้องนั้นไปยังคณะกรรมการรัฐ
ธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยว่าสมาชิกภาพของสมาชิกผู้นั้น^๕
สิ้นสุดลงหรือไม่

เมื่อคณะกรรมการรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยแล้ว
ให้คณะกรรมการรัฐธรรมนูญแจ้งคำวินิจฉัยนั้นไปยัง

ประธานแห่งสภาที่ได้รับคำสั่งดังกล่าวในวรรคหนึ่ง

มาตรา ๑๐๔ การออกจากตำแหน่งของสมาชิกวุฒิสภาหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ภายหลังจากวันที่สมาชิกภาพสิ้นสุดลงก็ดี คำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญว่าสมาชิกภาพของสมาชิกคนใดคนหนึ่งสิ้นสุดลงก็ดี ย่อมไม่กระทบกระทั่งกิจการที่สมาชิกผู้นั้นได้กระทำไปในหน้าที่สมาชิกรวมทั้งการได้รับเงินประจำตำแหน่งหรือประโยชน์ตอบแทนอื่นก่อนที่สมาชิกผู้นั้นออกจากตำแหน่ง หรือก่อนที่ประธานแห่งสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิกได้รับแจ้งคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญแล้วแต่กรณี

ส่วนที่ ๒

วุฒิสภา

มาตรา ๑๐๕ วุฒิสภาประกอบด้วยสมาชิกจำนวนหนึ่งร้อยคนซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเลือกตั้งจากผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งมีความรู้ความชำนาญในวิชาหรือกิจการต่างๆ อันจะยังประโยชน์ให้เกิดแก่การปกครองแผ่นดิน และมีสัญชาติไทยโดยกำเนิดทั้งไม่เป็นบุคคล

ต้องห้ามตามมาตรา ๑๑๗ และมาตรา ๑๒๐

คณะองคมนตรีเป็นผู้จัดทำบัญชีรายชื่อผู้ทรง
คุณวุฒิตามวรรคหนึ่งมีจำนวนสามร้อยคนเป็นบัญชีลับ
เพื่อให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเลือกตั้ง

การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาให้ใช้วิธีออกเสียง
ลงคะแนนลับ หลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิ
สภาให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิก
วุฒิสภา

เมื่อได้มีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาแล้ว ให้ผู้
ทำหน้าที่เป็นประธานในการประชุมเลือกตั้งสมาชิก
วุฒิสภานำความกราบบังคมทูลเพื่อทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง และลงนามรับสนองพระบรม
ราชโองการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภา

มาตรา ๑๐๖ การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาต้อง
จัดให้มีขึ้นภายในสิบห้าวันนับแต่วันเลือกตั้งสมาชิก
สภาผู้แทนราษฎร

มาตรา ๑๐๗ อายุของวุฒิสภาเริ่มแต่วันที่พระ
มหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภา และสิ้นสุดลง

พร้อมทั้งอายุของสภาผู้แทนราษฎร หรือเมื่อมีการยุบ
สภาผู้แทนราษฎร

มาตรา ๑๐๘ สมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภา
เริ่มแต่วันที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง

มาตรา ๑๐๙ สมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภา
สิ้นสุดลงเมื่อ

- (๑) ถึงคราวออกตามอายุของวุฒิสภา
- (๒) ตาย
- (๓) ลาออก
- (๔) เสียสัญชาติไทย
- (๕) กระทำการอันต้องห้ามตามมาตรา ๑๐๐
- (๖) มีลักษณะต้องห้ามตามที่บัญญัติไว้ใน

มาตรา ๑๑๗ (๑) (๒) (๓) หรือ (๕) หรือ
มาตรา ๑๒๐ (๑) หรือ (๒)

(๗) ถูกจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก
เว้นแต่ในความผิดอันได้กระทำโดยประมาทหรือความ
ผิดที่เป็นลหุโทษ หรือความผิดที่มีกำหนดโทษชั้น
ลหุโทษ

(๘) คณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยว่า

มีความประพฤติในทางนำมาซึ่งความเสื่อมเสียแก่วุฒิสภา

มาตรา ๑๑๐ เมื่อตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาว่างลงเพราะเหตุอื่นใด นอกจากถึงคราวออกตามอายุของวุฒิสภา คณะองคมนตรีจะเสนอรายชื่อบุคคลผู้มีลักษณะต้องตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๐๕ จำนวนสามเท่าของจำนวนตำแหน่งที่ว่าง ให้สภาผู้แทนราษฎรเลือกตั้งเข้ามาเป็นสมาชิกแทนเว้นแต่อายุของวุฒิสภาจะเหลือไม่ถึงหนึ่งร้อยแปดสิบวัน สมาชิกวุฒิสภาซึ่งได้รับเลือกตั้งย่อมอยู่ในตำแหน่งได้เพียงเท่าที่กำหนดเวลาของผู้ซึ่งตนแทน

ในการเลือกตั้งตามวรรคหนึ่งให้นำบทบัญญัติมาตรา ๑๐๕ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ส่วนที่ ๓

สภาผู้แทนราษฎร

มาตรา ๑๑๑ สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิก ซึ่งราษฎรเลือกตั้งมีจำนวนไม่น้อยกว่าสองร้อยสี่สิบคนแต่ไม่เกินสามร้อยคน ทั้งนี้ตามเกณฑ์ที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๑๒

มาตรา ๑๑๒ จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
ที่แต่ละจังหวัดจะมี ให้คำนวณตามเกณฑ์จำนวน
ราษฎรที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิก
สภาผู้แทนราษฎร

จังหวัดหนึ่งอย่างน้อยให้มีการเลือกตั้งสมาชิก
สภาผู้แทนราษฎรหนึ่งคน

จังหวัดใดมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
ได้ไม่เกินสามคน ให้ถือเขตจังหวัดเป็นเขตเลือกตั้ง
และจังหวัดใดมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้
เกินกว่าสามคน ให้แบ่งเขตจังหวัดออกเป็นเขตเลือก
ตั้งโดยจัดให้แต่ละเขตเลือกตั้งมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทน
ราษฎรเขตละสามคน

ในกรณีที่จะแบ่งเขตเลือกตั้งในจังหวัดหนึ่งให้
มีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครบสามคนทุกเขต
ไม่ได้ ให้แบ่งเขตเลือกตั้งออกเป็นเขตเลือกตั้งที่มี
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเขตละสามคนเสียก่อน แต่
เขตที่เหลือต้องไม่น้อยกว่าเขตละสองคน

ในกรณีที่จังหวัดใดมีการเลือกตั้งสมาชิกสภา
ผู้แทนราษฎรได้สี่คน ให้แบ่งเขตเลือกตั้งออกเป็น

สองเขต เขตหนึ่งให้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสองคน

มาตรา ๑๑๓ จังหวัดใดมีการแบ่งเขตเลือกตั้งเกินกว่าหนึ่งเขต ต้องแบ่งพื้นที่ของเขตเลือกตั้งแต่ละเขตให้ติดต่อกัน และต้องจัดอัตราส่วนของจำนวนราษฎรกับจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่จะพึงมีได้ในแต่ละเขตให้ใกล้เคียงกัน

มาตรา ๑๑๔ การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้ใช้วิธีออกเสียงลงคะแนนโดยตรงและลับ

ในเขตเลือกตั้งแต่ละเขตให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีสิทธิออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้งผู้สมัครรับเลือกตั้งได้เท่าจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีได้ในเขตเลือกตั้งนั้น

มาตรา ๑๑๕ บุคคลผู้มีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในมาตรา ๑๑๖ และไม่เป็นบุคคลต้องห้ามตามมาตรา ๑๑๗ ย่อมมีสิทธิเลือกตั้ง

มาตรา ๑๑๖ ผู้มีสิทธิเลือกตั้งต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

(๑) สัญชาติไทยตามกฎหมาย แต่บุคคลผู้มีสัญชาติไทยและถือสัญชาติอื่นด้วยในขณะเดียวกันก็ดี

บุคคลผู้ได้สัญชาติไทยโดยการแปลงสัญชาติก็ดี ต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกด้วย เว้นแต่บุคคลผู้มีสัญชาติไทยโดยการเกิด แต่เกิดในต่างประเทศไม่ต้องมีคุณสมบัติดังกล่าว

(๒) อายุไม่ต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ในวันที่ ๑ มกราคมของปีที่มีการเลือกตั้ง

มาตรา ๑๑๗ บุคคลผู้มีลักษณะดังต่อไปนี้วันเลือกตั้งเป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้ง คือ

- (๑) วิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ
- (๒) หุนหันพลันแล่นและเป็นใบ้ ซึ่งไม่สามารถอ่านและเขียนหนังสือได้
- (๓) ภิกษุ สามเณร นักพรตหรือนักบวช
- (๔) ต้องคุมขังอยู่โดยหมายของศาล
- (๕) อยู่ในระหว่างถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งโดยคำพิพากษา

มาตรา ๑๑๘ บุคคลผู้มีสิทธิเลือกตั้งตามมาตรา ๑๑๕ และมีคุณสมบัติตามมาตรา ๑๑๗ ทั้งไม่เป็นบุคคลต้องห้ามตามมาตรา ๑๒๐ ย่อมมีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง

เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แต่บทบัญญัติมาตรา
๑๑๗ (๔) มิให้นำมาใช้บังคับในกรณีที่ยังมิได้มีคำ
พิพากษาของศาลใดศาลหนึ่ง ให้จำคุกผู้ต้องคุมขัง
มาตรา ๑๑๙ ผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

(๑) สัญชาติไทยตามกฎหมาย แต่บุคคลผู้มี
สัญชาติไทยและถือสัญชาติอื่นด้วย ในขณะเดียวกันก็ดี
บุคคลผู้ได้สัญชาติไทยโดยการแปลงสัญชาติก็ดี ต้องมี
คุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเลือก
ตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกด้วย เว้นแต่บุคคลผู้มี
สัญชาติไทยโดยการเกิด แต่เกิดในต่างประเทศไม่ต้อง
มีคุณสมบัติดังกล่าว

(๒) อายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบสามปีบริบูรณ์ในวัน
เลือกตั้ง

(๓) มาตรฐานการศึกษาตามที่กำหนดไว้ใน
กฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

(๔) เป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่พรรคเดียว

มาตรา ๑๒๐ บุคคลผู้มีลักษณะดังต่อไปนี้
เป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้ง คือ

(๑) ตีดยาเสพติดให้โทษ

(๒) เป็นบุคคลล้มละลาย ซึ่งศาลยังไม่สั่ง
ให้พ้นจากคดี

(๓) เคยต้องคำพิพากษาให้จำคุกตั้งแต่สองปี
ขึ้นไป โดยได้พ้นโทษมายังไม่ถึงห้าปีในวันเลือกตั้ง
เว้นแต่ในความผิดอันได้กระทำโดยประมาท

(๔) เป็นข้าราชการหรือพนักงานท้องถิ่น ซึ่ง
มีเงินเดือนและตำแหน่งประจำ นอกจากข้าราชการ
การเมือง

(๕) เป็นพนักงานของหน่วยงานของรัฐหรือ
รัฐวิสาหกิจ

มาตรา ๑๒๑ ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งรัฐ-
ธรรมนูญนี้ หลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้งให้เป็น
ไปตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน
ราษฎร

มาตรา ๑๒๒ อายุของสภาผู้แทนราษฎรมี
กำหนดคราวละสี่ปีนับแต่วันเลือกตั้ง

มาตรา ๑๒๓ เมื่ออายุของสภาผู้แทนราษฎร
สิ้นสุดลง พระมหากษัตริย์จะได้ทรงตราพระราชกฤษฎ
ฎีกาให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรใหม่เป็น
การเลือกตั้งทั่วไป ซึ่งต้องกำหนดวันเลือกตั้งภายในหก
สิบวันนับแต่วันที่อายุของสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลง
และวันเลือกตั้งนั้นต้องกำหนดวันเดียวกันทั่วราชอาณาจักร

มาตรา ๑๒๔ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระ
ราชอำนาจที่จะยุบสภาผู้แทนราษฎร เพื่อให้มีการ
เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรใหม่

การยุบสภาผู้แทนราษฎรให้กระทำโดยพระราช
กฤษฎีกา ซึ่งต้องกำหนดวันเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน
ราษฎรใหม่เป็นการเลือกตั้งทั่วไปภายในเก้าสิบวัน และ
วันเลือกตั้งนั้นต้องกำหนดวันเดียวกันทั่วราชอาณาจักร

การยุบสภาผู้แทนราษฎรจะกระทำได้เพียงครั้ง
เดียวในเหตุการณ์เดียวกัน

มาตรา ๑๒๕ สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้
แทนราษฎรเริ่มแต่วันเลือกตั้ง

มาตรา ๑๒๖ สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้
แทนราษฎรสิ้นสุดลง เมื่อ

(๑) ถึงคราวออกตามอายุของสภาผู้แทนราษฎร
หรือมีการยุบสภาผู้แทนราษฎร

(๒) ตาย

(๓) ลาออก

(๔) กระทำการอันต้องห้ามตามมาตรา ๑๐๐

(๕) ขาดคุณสมบัติตามมาตรา ๑๑๖ (๑) หรือ
มาตรา ๑๑๙ (๑) (๒) หรือ (๓)

(๖) มีลักษณะต้องห้ามตามที่บัญญัติไว้ใน
มาตรา ๑๑๗ (๑) (๒) (๓) หรือ (๕) หรือมาตรา
๑๒๐ (๑) หรือ (๒)

(๗) ลาออกจากการเป็นสมาชิกของพรรคการเมือง
หรือพรรคการเมืองที่ตนเป็นสมาชิกยุบเลิก

(๘) ขาดจากการเป็นสมาชิกของพรรคการเมือง
ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งยุบเลิกพรรคการเมืองที่สมาชิก
สภาผู้แทนราษฎรผู้นั้นเป็นสมาชิก หรือพรรคการเมือง
มีมติให้พ้นจากการเป็นสมาชิกและไม่อาจเข้าเป็น
สมาชิกของพรรคการเมืองอื่นได้ภายในหกสิบวันนับ

แต่วันที่ศาลมีคำสั่ง หรือพรรคการเมืองมีมติแล้วแต่กรณี ในกรณีเช่นนี้ให้ถือว่าขาดจากสมาชิกภาพนับแต่วันถัดจากวันที่ครบกำหนดหกสิบวันนั้น

(๙) ไม่มาประชุมตลอดสมัยประชุมที่มีกำหนดเวลาไม่น้อยกว่าเก้าสิบวัน

(๑๐) ถูกจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่ในความผิดอันได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดที่เป็นลหุโทษ หรือความผิดที่มีกำหนดโทษชั้นลหุโทษ

(๑๑) คณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยว่ามีความประพฤติในทางนำมาซึ่งความเสื่อมเสียแก่สภาผู้แทนราษฎร

มาตรา ๑๒๗ เมื่อตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรว่างลงเพราะเหตุอื่นใด นอกจากถึงคราวออกตามอายุของสภาผู้แทนราษฎร หรือเมื่อมีการยุบสภาผู้แทนราษฎร ให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขึ้นแทนภายในกำหนดเวลาเก้าสิบวัน เว้นแต่อายุของสภาผู้แทนราษฎรจะเหลือไม่ถึงหนึ่งร้อยแปดสิบวัน

สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้เข้ามาแทนนั้นเริ่มแต่วันเลือกตั้ง และอยู่ในตำแหน่งได้เพียงเท่าอายุของสภาผู้แทนราษฎรที่เหลืออยู่

ส่วนที่ ๔ บทที่ใช้แก่สภาทั้งสอง

มาตรา ๑๒๘ สมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรย่อมเป็นผู้แทนปวงชนชาวไทย

มาตรา ๑๒๙ ก่อนเข้ารับหน้าที่ สมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้องปฏิญาณตนในที่ประชุมแห่งสภาที่ตนเป็นสมาชิก ด้วยถ้อยคำดังต่อไปนี้

“ข้าพเจ้า (ชื่อผู้ปฏิญาณ) ขอปฏิญาณว่า ข้าพเจ้าจะปฏิบัติหน้าที่ตามความเห็นของข้าพเจ้าโดยบริสุทธิ์ใจ เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของปวงชนชาวไทย ทั้งจะรักษาไว้และปฏิบัติตามซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกประการ”

มาตรา ๑๓๐ วุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎรแต่ละสภา มีประธานสภาคนหนึ่งและรองประธานสภาคน

หนึ่ง ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจากสมาชิกแห่ง
สถานนั้น ๆ ตามมติของสภา

มาตรา ๑๓๑ ประธานและรองประธานวุฒิสภา
และประธานและรองประธานสภาผู้แทนราษฎรดำรง
ตำแหน่งจนสิ้นอายุของสภา หรือเมื่อมีการยุบสภาผู้
แทนราษฎร

ประธานและรองประธานวุฒิสภา และประธาน
และรองประธานสภาผู้แทนราษฎรย่อมพ้นจากตำแหน่ง
ก่อนถึงวาระพ้นจากตำแหน่งตามวรรคหนึ่ง เมื่อ

- (๑) ขาดจากสมาชิกภาพแห่งสภาที่ตนเป็น
สมาชิก
- (๒) ลาออกจากตำแหน่ง
- (๓) ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีหรือข้าราชการ
การเมืองอื่น
- (๔) ต้องคำพิพากษาโทษจำคุก

มาตรา ๑๓๒ ประธานวุฒิสภาและประธาน
สภาผู้แทนราษฎร มีอำนาจหน้าที่ดำเนินกิจการของ
สถานนั้น ๆ ให้เป็นไปตามระเบียบ รองประธานมี

อำนาจหน้าที่ทำกิจการแทนประธาน เมื่อประธานไม่
อยู่หรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้

มาตรา ๑๓๓ เมื่อประธานและรองประธาน
วุฒิสภาหรือประธานและรองประธานสภาผู้แทนราษฎร
ไม่อยู่ในที่ประชุมให้สมาชิกแห่งสภานั้น ๆ เลือกตั้งกัน
ขึ้นเองเป็นประธานในคราวประชุมนั้น

มาตรา ๑๓๔ การประชุมวุฒิสภาก็ดี การประ
ชุมสภาผู้แทนราษฎรก็ดี ต้องมีสมาชิกประชุมไม่น้อย
กว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของแต่ละสภา
จึงจะเป็นองค์ประชุม

มาตรา ๑๓๕ ภายใต้บังคับมาตรา ๒๔ มาตรา
๙๓ มาตรา ๑๕๐ มาตรา ๑๕๙ มาตรา ๑๗๔
มาตรา ๑๗๖ มาตรา ๑๘๔ มาตรา ๒๑๘ และมาตรา
๒๑๙ การลงมติวินิจฉัยข้อปรึกษาให้ถือเอาเสียงข้าง
มากเป็นประมาณ

สมาชิกคนหนึ่งย่อมมีเสียงหนึ่งในการออกเสียง
ลงคะแนน ถ้ามีคะแนนเสียงเท่ากันให้ประธานในที่
ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นได้อีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด

มาตรา ๑๓๖ ในที่ประชุมวุฒิสภากิติ ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร กิติ ที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภา กิติ สมาชิกผู้ใดจะกล่าวถ้อยคำใด ๆ ในทางแถลงข้อเท็จจริง หรือแสดงความคิดเห็น หรือออกเสียงลงคะแนน ย่อมเป็นเอกสิทธิ์โดยเด็ดขาด ผู้ใดจะนำไปเป็นเหตุฟ้องร้องว่ากล่าวสมาชิกผู้นั้นในทางใดมิได้

เอกสิทธิ์นี้ย่อมคุ้มครองไปถึงผู้พิมพ์และผู้โฆษณารายงานการประชุมโดยคำสั่งของสภา และคุ้มครองไปถึงบุคคลซึ่งประธานในที่ประชุมอนุญาตให้แถลงข้อเท็จจริงหรือแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมด้วย

มาตรา ๑๓๗ ภายในสามสิบวันนับแต่วันเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้มีการเรียกประชุมรัฐสภา เพื่อให้สมาชิกได้มาประชุมเป็นครั้งแรก

ในปีหนึ่งจะให้สมัยประชุมสภาสามัญของรัฐสภาสมัยหนึ่งหรือสองสมัยแล้วแต่สภาผู้แทนราษฎรจะกำหนด

วันประชุมครั้งแรกตามวรรคหนึ่งให้ถือเป็นวันเริ่มสมัยประชุมสามัญประจำปี ส่วนวันเริ่มสมัยประชุม

สามัญประจำปีของรัฐสภาสมัยต่อ ๆ ไป ให้สภาผู้แทน
ราษฎรเป็นผู้กำหนด

มาตรา ๑๓๘ สมัยประชุมสามัญของรัฐสภาสมัย
หนึ่ง ๆ ให้มีกำหนดเวลาเก้าสิบวัน แต่พระมหากษัตริย์
จะโปรดเกล้าฯ ให้ขยายเวลาออกไปก็ได้

การปิดสมัยประชุมสามัญก่อนครบกำหนดเวลา
เก้าสิบวันจะกระทำได้แต่โดยความเห็นชอบของรัฐสภา

มาตรา ๑๓๙ พระมหากษัตริย์ทรงเรียกประชุม
รัฐสภา ทรงเปิดและปิดประชุม

พระมหากษัตริย์จะเสด็จพระราชดำเนินมาทรง
ทำพิธีเปิดประชุมสมัยประชุมสามัญประจำปีสมัยแรก
ด้วยพระองค์เองหรือจะโปรดเกล้าฯ ให้รัชทายาทซึ่ง
บรรลุนิติภาวะแล้วหรือผู้ใดผู้หนึ่งเป็นผู้แทนพระองค์
มาทำพิธีก็ได้

มาตรา ๑๔๐ เมื่อมีความจำเป็นเพื่อประโยชน์
แห่งรัฐ พระมหากษัตริย์จะทรงเรียกประชุมรัฐสภา
เป็นการประชุมสมัยวิสามัญก็ได้

มาตรา ๑๔๑ สมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภา
ผู้แทนราษฎรทั้งสองสภารวมกัน หรือสมาชิกสภา

ผู้แทนราษฎร มีจำนวนไม่ต่ำกว่าหนึ่งในสามของ
จำนวนสมาชิกทั้งหมดของทั้งสองสภามีสิทธิเข้าชื่อร้อง
ขอให้นำความกราบบังคมทูล เพื่อมีพระบรมราช-
โองการประกาศเรียกประชุมรัฐสภาเป็นการประชุมสมัย
วิสามัญได้

คำร้องขอดังกล่าวในวรรคหนึ่ง ถ้าเป็นของ
สมาชิกทั้งสองสภาให้ยื่นต่อประธานรัฐสภา ถ้าเป็น
ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้ยื่นต่อประธานสภาผู้-
แทนราษฎร

ให้ประธานสภาผู้ได้รับคำร้องขอ นำความกราบ
บังคมทูลและลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ

มาตรา ๑๔๒ ภายใต้บังคับมาตรา ๑๔๑ การ
เรียกประชุม การขยายเวลาประชุม และการปิดประชุม
รัฐสภา ให้กระทำโดยพระราชกฤษฎีกา

มาตรา ๑๔๓ ในระหว่างสมัยประชุม ห้าม
มิให้จับหรือคุมขังหรือหมายเรียกตัวสมาชิกวุฒิสภา
หรือสมาชิกผู้แทนราษฎรไปทำการสอบสวน ในฐานะ
ที่สมาชิกผู้นั้นเป็นผู้ต้องหาในคดีอาญา เว้นแต่ในกรณี

ที่ได้รับอนุญาตจากสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิกหรือในกรณี
ที่จับในขณะกระทำความผิด

ในกรณีที่มีการจับสมาชิกวุฒิสภาหรือสมาชิก
สภาผู้แทนราษฎรในขณะกระทำความผิดให้รายงานไป
ยังประธานแห่งสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิกโดยด่วน และ
ประธานแห่งสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิกอาจส่งปล่อยผู้ถูก
จับให้พ้นจากการคุมขังได้

มาตรา ๑๔๔ ในกรณีที่มีการฟ้องสมาชิกวุฒิสภา
หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในคดีอาญา ไม่ว่าจะ
จะได้ฟ้องนอกหรือในสมัยประชุม ศาลจะพิจารณาคดี
นั้นในระหว่างสมัยประชุมมิได้เว้นแต่จะได้รับอนุญาต
จากสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิก แต่การพิจารณาคดีต้องไม่
เป็นการขัดขวางต่อการที่สมาชิกผู้นั้น จะมาเข้าประชุม
สภา

การพิจารณาที่ศาลได้กระทำไปก่อนมีคำอ้างว่า
จำเลยเป็นสมาชิกของสภาใดสภาหนึ่ง ย่อมเป็นอัน
ใช้ได้

มาตรา ๑๔๕ ถ้าสมาชิกวุฒิสภาหรือสมาชิก
สภาผู้แทนราษฎรถูกคุมขังในระหว่างสอบสวนหรือ

พิจารณาอยู่ก่อนสมัยประชุม เมื่อถึงสมัยประชุม พนักงานสอบสวนหรือศาลแล้วแต่กรณี ต้องส่งปล่อยทันที ถ้าหากสมาชิกผู้นั้นเป็นสมาชิกได้ร้องขอ คำสั่งปล่อยตามวรรคหนึ่งให้มีผลบังคับตั้งแต่วันส่งปล่อยจนถึงวันสุดท้ายแห่งสมัยประชุม

มาตรา ๑๔๖ ร่างพระราชบัญญัติจะเสนอได้ก็แต่โดยคณะรัฐมนตรี สมาชิกวุฒิสภาหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแต่ร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับทางการเงิน สมาชิกวุฒิสภาหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะเสนอได้ก็ต่อเมื่อมีคำรับรองของนายกรัฐมนตรี

ร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับทางการเงิน หมายความว่าร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อความต่อไปนี้ทั้งหมด หรือแต่ข้อใดข้อหนึ่ง

(๑) การตั้งขึ้นหรือยกเลิกหรือลดหรือเปลี่ยนแปลงแก้ไขหรือผ่อนหรือวางระเบียบการบังคับอันเกี่ยวกับภาษีหรืออากร

(๒) การจัดสรรหรือรับหรือรักษาหรือจ่ายหรือก่อภาระผูกพันเงินแผ่นดิน

(๓) การกู้เงิน หรือการค้าประกันหรือการ
ใช้เงินกู้

(๔) เงินตรา

ในกรณีเป็นที่สงสัยว่าร่างพระราชบัญญัติใด
เป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงินที่จะต้องมีการ
รับรองของนายกรัฐมนตรีหรือไม่ ให้เป็นอำนาจของ
ประธานแห่งสภาที่ได้รับร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นผู้
วินิจฉัย

มาตรา ๑๔๗ ภายใต้บังคับมาตรา ๑๕๔ ร่าง
พระราชบัญญัติของคณะรัฐมนตรี และร่างพระราช
บัญญัติของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ให้เสนอต่อสภา
ผู้แทนราษฎร ร่างพระราชบัญญัติของสมาชิกวุฒิสภา
ให้เสนอต่อวุฒิสภา

มาตรา ๑๔๘ เมื่อสภาผู้แทนราษฎรหรือวุฒิสภา
ได้พิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่เสนอตามมาตรา
๑๔๗ และลงมติให้ใช้ได้แล้ว ให้สภาผู้แทนราษฎร
หรือวุฒิสภาเสนอร่างพระราชบัญญัตินั้นต่อวุฒิสภา
หรือสภาผู้แทนราษฎรแล้วแต่กรณี วุฒิสภาหรือสภา
ผู้แทนราษฎรต้องพิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่อีกสภา

หนึ่งเสนอมานั้นให้เสร็จภายในหกสัปดาห์ แต่ถ้าร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน ต้องพิจารณาให้เสร็จภายในสามสัปดาห์ ทั้งนี้เว้นแต่สภาผู้แทนราษฎรหรือวุฒิสภาที่เสนอร่างพระราชบัญญัตินั้นจะได้ลงมติให้ขยายเวลาออกไปเป็นพิเศษ กำหนดวันดังกล่าวให้หมายถึงวันในสมัยประชุม และให้เริ่มนับแต่วันที่ร่างพระราชบัญญัตินั้นมาถึงวุฒิสภาหรือสภาผู้แทนราษฎร แล้วแต่กรณี

ระยะเวลาดังกล่าวในวรรคหนึ่งไม่ให้นับรวมระยะเวลาที่อยู่ในระหว่างการพิจารณาของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญตามมาตรา ๑๕๑

ถ้าวุฒิสภาหรือสภาผู้แทนราษฎรไม่ได้พิจารณาร่างพระราชบัญญัติให้เสร็จภายในกำหนดเวลาที่กล่าวในวรรคหนึ่ง ก็ให้ถือว่าวุฒิสภาหรือสภาผู้แทนราษฎรได้ให้ความเห็นชอบในร่างพระราชบัญญัตินั้น

ในการที่สภาผู้แทนราษฎรเสนอร่างพระราชบัญญัติไปยังวุฒิสภา หรือวุฒิสภาเสนอร่างพระราชบัญญัติไปยังสภาผู้แทนราษฎร ตามวรรคหนึ่ง ให้ประธานแห่งสภาที่เสนอร่างพระราชบัญญัติไปยังอีก

สภาหนึ่งนั้น แจ้งไปตามความเห็นของประธานแห่ง
สภานั้นด้วยว่าร่างพระราชบัญญัติที่เสนอไปนั้นเป็นร่าง
พระราชบัญญัติเกี่ยวกับทางการเงินหรือไม่ คำแจ้งของ
ประธานแห่งสภาให้ถือเป็นที่เด็ดขาด

ในกรณีที่ประธานแห่งสภามีได้แจ้งไปว่าร่าง
พระราชบัญญัติใดเป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับ
ทางการเงินหรือไม่ ให้ถือว่าร่างพระราชบัญญัตินั้นมิใช่
ร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับทางการเงิน

มาตรา ๑๔๕ เมื่อวุฒิสภาหรือสภาผู้แทน
ราษฎรได้พิจารณาร่างพระราชบัญญัติเสร็จแล้ว

(๑) ถ้าเห็นชอบด้วยกับสภาผู้แทนราษฎรหรือ
วุฒิสภาที่เสนอร่างพระราชบัญญัตินั้นมา ก็ให้ดำเนิน
การต่อไปตามมาตรา ๙๒

(๒) ถ้าไม่เห็นชอบด้วยกับสภาผู้แทนราษฎร
หรือวุฒิสภาที่เสนอร่างพระราชบัญญัตินั้นมา ในกรณี
ที่ร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นร่างพระราชบัญญัติที่สภา
ผู้แทนราษฎรเสนอมาก็ให้ยับยั้งร่างพระราชบัญญัตินั้น
ไว้ก่อน และส่งร่างพระราชบัญญัตินั้นคืนไปยังสภา
ผู้แทนราษฎร ในกรณีที่ร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็น

ร่างพระราชบัญญัติที่วุฒิสภาเสนอมา ก็ให้ร่างพระราชบัญญัตินั้นตกไป

(๓) ถ้าแก้ไขเพิ่มเติม ก็ให้ส่งร่างพระราชบัญญัติตามที่แก้ไขเพิ่มเติมนั้นไปยังสภาผู้แทนราษฎรหรือวุฒิสภาที่เสนอร่างพระราชบัญญัตินั้นมา แล้วแต่กรณี ในกรณีเช่นว่านี้ ให้สภาทั้งสองต่างตั้งบุคคลที่เป็นหรือมิได้เป็นสมาชิกแห่งสภานั้นๆ มีจำนวนเท่ากันตามที่วุฒิสภาหรือสภาผู้แทนราษฎรที่เสนอร่างพระราชบัญญัตินั้นกำหนด ประกอบเป็นคณะกรรมการร่วมกันเพื่อพิจารณาร่างพระราชบัญญัตินั้น แล้วให้คณะกรรมการร่วมกันนั้นรายงานและเสนอร่างพระราชบัญญัติที่คณะกรรมการร่วมกันได้พิจารณาแล้วต่อสภาทั้งสอง ถ้าสภาทั้งสองต่างเห็นชอบด้วยร่างพระราชบัญญัติที่คณะกรรมการร่วมกันได้พิจารณาแล้วนั้น ก็ให้ดำเนินการต่อไปตามมาตรา ๙๒ ถ้าสภาใดสภาหนึ่งไม่เห็นชอบด้วย ในกรณีที่ร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นร่างพระราชบัญญัติของสภาผู้แทนราษฎร ก็ให้ยับยั้งร่างพระราชบัญญัตินั้นไว้ก่อน ในกรณีที่ร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นร่างพระราชบัญญัติของ

วุฒิสภา ก็ให้ร่างพระราชบัญญัตินั้นตกไป

คณะกรรมการร่วมกัน ย่อมมีอำนาจเรียกบุคคลใดๆ มาแถลงข้อเท็จจริง หรือแสดงความคิดเห็นในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติได้ และเอกสิทธิที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๓๖ นั้น ให้คุ้มครองถึงบุคคลผู้กระทำความผิดที่ตามมาตรานี้ด้วย

การประชุมคณะกรรมการร่วมกัน ต้องมีกรรมการประชุมไม่ต่ำกว่ากึ่งจำนวนกรรมการทั้งหมด จึงจะเป็นองค์ประชุม และให้นำข้อบังคับการประชุมของสภาผู้แทนราษฎร ในส่วนที่เกี่ยวกับกรรมการมาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๑๕๐ ร่างพระราชบัญญัติที่ต้องยับยั้งไว้ตามบทบัญญัติมาตรา ๑๔๙ นั้น สภาผู้แทนราษฎร จะยกขึ้นพิจารณาใหม่ได้ต่อเมื่อเวลาหนึ่งร้อยแปดสิบวันได้ล่วงพ้นไปนับแต่วันที่วุฒิสภาลงมติไม่เห็นชอบด้วย ในกรณีเช่นว่านี้ ถ้าสภาผู้แทนราษฎรลงมติยืนยันร่างเดิมหรือร่างที่คณะกรรมการร่วมกันพิจารณาด้วยคะแนนเสียงมากกว่ากึ่งจำนวนสมาชิกทั้งหมดของสภาแล้ว ก็ให้ถือว่าร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็น

อันได้รับความเห็นชอบของรัฐสภา และให้ดำเนินการ
ต่อไปตามมาตรา ๙๒

ถ้าร่างพระราชบัญญัติที่ต้องยับยั้งไว้เป็นร่าง
พระราชบัญญัติเกี่ยวกับทางการเงิน สภาผู้แทนราษฎร
อาจกร่างพระราชบัญญัติขึ้นขึ้นพิจารณาใหม่ได้ทันที
ในกรณีเช่นว่านี้ ถ้าสภาผู้แทนราษฎรลงมติยืนยันร่าง
เดิมหรือร่างที่คณะกรรมาธิการร่วมกันพิจารณาคด้วย
คะแนนเสียงมากกว่ากึ่งจำนวนสมาชิกทั้งหมดของสภา
แล้ว ก็ให้ถือว่าร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นอันได้รับ
ความเห็นชอบของรัฐสภา และให้ดำเนินการต่อไป
ตามมาตรา ๙๒

มาตรา ๑๕๑ ในระหว่างที่มีการยับยั้งร่างพระ
ราชบัญญัติใดตามบทบัญญัติ มาตรา ๑๔๙ คณะ
รัฐมนตรี สมาชิกวุฒิสภาหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
จะเสนอร่างพระราชบัญญัติที่มีหลักการอย่างเดียวกัน
หรือคล้ายกันกับหลักการของร่างพระราชบัญญัติที่ต้อง
ยับยั้งไว้มิได้

ในกรณีที่สภาที่รับร่างพระราชบัญญัตินั้นไว้
พิจารณาสงสัยว่าเป็นร่างพระราชบัญญัติที่มีหลักการ

อย่างเดียวกันหรือคล้ายกันกับหลักการของร่างพระราชบัญญัติที่ต้องยับยั้งไว้ ให้ประธานแห่งสภานั้นส่งร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัย ถ้าคณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าเป็นร่างพระราชบัญญัติที่มีหลักการอย่างเดียวกันหรือคล้ายกันกับหลักการของร่างพระราชบัญญัติที่ต้องยับยั้งไว้ ให้ร่างพระราชบัญญัตินั้นตกไป

มาตรา ๑๕๒ ในกรณีที่สภาผู้แทนราษฎรสิ้นอายุหรือมีการยุบสภาผู้แทนราษฎร บรรดาร่างพระราชบัญญัติที่รัฐสภายังมิได้ให้ความเห็นชอบ หรือที่พระมหากษัตริย์ไม่ทรงเห็นชอบด้วย หรือเมื่อพ้นเก้าสิบวันแล้วไม่ได้พระราชทานคืนมา หรือที่ประชาชนยังไม่ได้ออกเสียงเป็นประชามติตามมาตรา ๑๔ ให้เป็นอันตกไป

มาตรา ๑๕๓ งบประมาณรายจ่ายของแผ่นดินประจำปีงบประมาณที่ให้ทำเป็นพระราชบัญญัติ ถ้าพระราชบัญญัติออกไม่ทันปีงบประมาณใหม่ ให้ใช้พระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณปีก่อนนั้นไปพลาง

มาตรา ๑๕๔ ร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณและร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติมให้คณะรัฐมนตรีเสนอต่อรัฐสภา เมื่อรัฐสภาได้พิจารณาเสร็จแล้ว ให้ดำเนินการตามมาตรา ๙๒ ต่อไป

มาตรา ๑๕๕ การจ่ายเงินแผ่นดิน จะกระทำได้อีกเฉพาะที่ได้อนุญาตไว้ในกฎหมายว่าด้วยงบประมาณรายจ่ายหรือกฎหมายว่าด้วยวิธีการงบประมาณเว้นแต่ในกรณีจำเป็นรีบด่วนจะจ่ายไปก่อนก็ได้ แต่ต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ ในกรณีเช่นว่านี้ ต้องขออนุมัติจากรัฐสภาในโอกาสแรกที่พึงกระทำได้

คำอนุมัติของรัฐสภาให้ทำเป็นพระราชบัญญัติเฉพาะเรื่องหรือรวมลงไว้ในพระราชบัญญัติโอนงบประมาณรายจ่าย หรือพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม หรือพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณถัดไป

มาตรา ๑๕๖ วุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎร

มีอำนาจควบคุมราชการแผ่นดินโดยบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

มาตรา ๑๕๗ ในที่ประชุมวุฒิสภาหรือสภาผู้แทนราษฎรสมาชิกทุกคนมีสิทธิตั้งกระทู้ถามรัฐมนตรีในเรื่องใดเกี่ยวกับงานในหน้าที่ได้ แต่รัฐมนตรีย่อมมีสิทธิที่จะไม่ตอบเมื่อเห็นว่าเรื่องนั้นยังไม่ควรเปิดเผยเพราะเกี่ยวกับความปลอดภัยหรือประโยชน์สำคัญของแผ่นดิน

มาตรา ๑๕๘ สมาชิกวุฒิสภาหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่ต่ำกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของแต่ละสภา มีสิทธิเข้าชื่อเสนอญัตติขอให้เปิดอภิปรายทั่วไป ในที่ประชุมวุฒิสภาหรือสภาผู้แทนราษฎร แล้วแต่กรณี เพื่อให้คณะรัฐมนตรีแถลงข้อเท็จจริงหรือแสดงความคิดเห็นในปัญหาอันเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดิน

ญัตติดังกล่าวในวรรคหนึ่งเป็นของสมาชิกสภาใดให้ยื่นต่อประธานสภานั้น และให้ประธานสภาผู้ได้รับญัตติแจ้งไปยังนายกรัฐมนตรี เพื่อกำหนดเวลาสำหรับการเปิดอภิปรายทั่วไป ซึ่งต้องไม่ช้ากว่าสามสิบ

วันนับแต่วันที่นายกรัฐมนตรีได้รับแจ้ง แต่คณะรัฐมนตรีย่อมมีสิทธิที่จะขอให้ระงับการเปิดอภิปรายทั่วไปนั้นเสียได้ เมื่อเห็นว่าเป็นเรื่องที่ยังไม่ควรเปิดเผย เพราะเกี่ยวกับความปลอดภัยหรือประโยชน์สำคัญของแผ่นดิน

ในการเปิดอภิปรายทั่วไปตามมาตรา ๙๘ สภาจะลงมติในปัญหาที่อภิปรายมิได้

มาตรา ๑๕๙ สมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งสองสภารวมกัน หรือสมาชิกของแต่ละสภา มีจำนวนไม่ต่ำกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของทั้งสองสภา มีสิทธิเข้าชื่อเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไป เพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายตัวหรือทั้งคณะ

ญัตติดังกล่าวในวาระหนึ่ง ถ้าเป็นของสมาชิกของทั้งสองสภาให้ยื่นต่อประธานรัฐสภา ถ้าเป็นของสมาชิกสภาใดให้ยื่นต่อประธานสภานั้น

การเปิดอภิปรายทั่วไปตามญัตติดังกล่าวในวาระหนึ่ง ให้กระทำในที่ประชุมรัฐสภา

เมื่อการเปิดอภิปรายทั่วไปสิ้นสุดลง โดยมีใช้
ด้วยมติให้ผ่านระเบียบวาระเปิดอภิปรายนั้นไป ให้ที่
ประชุมรัฐสภาลงมติไว้วางใจหรือไม่ไว้วางใจ การลง
มติในกรณีเช่นว่านี้ มิให้กระทำในวันเดียวกับวันที่
การอภิปรายสิ้นสุด มติไม่ไว้วางใจต้องมีเสียงมากกว่า
กึ่งจำนวนของสมาชิกทั้งหมดของทั้งสองสภา

ในกรณีที่มติไม่ไว้วางใจมีเสียงไม่มากกว่ากึ่ง
จำนวนของสมาชิกทั้งหมดของทั้งสองสภา สมาชิกวุฒิ
สภาและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เข้าชื่อเสนอญัตติ
ขอเปิดอภิปรายนั้นเป็นอันหมดสิทธิที่จะเข้าชื่อเสนอ
ญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐ
มนตรีเป็นรายตัวหรือทั้งคณะอีกตลอดสมัยประชุมนั้น

มาตรา ๑๖๐ การประชุมวุฒิสภา การประชุม
สภาผู้แทนราษฎร และการประชุมร่วมกันของรัฐสภา
ย่อมเป็นการเปิดเผยตามลักษณะที่กำหนดไว้ในข้อบัง
คับของแต่ละสภา แต่ถ้าหากคณะรัฐมนตรีหรือสมาชิก
ของแต่ละสภา หรือสมาชิกของทั้งสองสภารวมกัน
แล้วแต่กรณีมีจำนวนไม่ต่ำกว่ายี่สิบห้าคนร้องขอให้
ประชุมลับ ก็ให้ประชุมลับ

มาตรา ๑๖๑ วุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจเลือกสมาชิกของแต่ละสภาตั้งเป็นคณะกรรมการการสามัญ และมีอำนาจเลือกบุคคลผู้เป็นสมาชิกหรือมิได้เป็นสมาชิกตั้งเป็นคณะกรรมการวิสามัญ เพื่อกระทำการหรือพิจารณาสอบสวน หรือศึกษาเรื่องใดๆ อันอยู่ในอำนาจหน้าที่ของสภาแล้วรายงานต่อสภา คณะกรรมการที่กล่าวนี้ย่อมมีอำนาจเรียกบุคคลใดๆ มาแสดงข้อเท็จจริงหรือแสดงความคิดเห็นในกิจการที่กระทำ หรือในเรื่องที่พิจารณาสอบสวนหรือศึกษาอยู่นั้นได้

เอกสิทธิที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๓๖ นั้น ให้คุ้มครองถึงบุคคลผู้กระทำหน้าที่ตามมาตรา ๑๓๖ ด้วย

กรรมการที่ต้งจากผู้ที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมดต้องมีจำนวนตามหรือใกล้เคียงกับอัตราส่วนของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของแต่ละพรรคการเมือง หรือกลุ่มพรรคการเมืองที่มีอยู่ในสภาผู้แทนราษฎร

ในระหว่างที่ยังไม่มีข้อบังคับการประชุมของสภาผู้แทนราษฎรตามมาตรา ๑๖๔ ให้ประธานสภาผู้

แทนราษฎรเป็นผู้กำหนดอัตราส่วนตามวรรคสาม

มาตรา ๑๖๒ การประชุมคณะกรรมาธิการต้องมีกรรมาธิการประชุมไม่ต่ำกว่ากึ่งจำนวนกรรมาธิการทั้งหมด จึงจะเป็นองค์ประชุม

มาตรา ๑๖๓ ภายใต้บังคับมาตรา ๒๑๕ ถ้ามีปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของรัฐสภาที่จะต้องตีความรัฐธรรมนูญ ให้เป็นอำนาจของรัฐสภาที่จะตีความและให้ถือว่าการตีความของรัฐสภาเป็นเด็ดขาด

ในการตีความรัฐธรรมนูญตามวรรคหนึ่ง ต้องมีสมาชิกประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งจำนวนสมาชิกทั้งหมดของทั้งสองสภาจึงจะเป็นองค์ประชุม

มาตรา ๑๖๔ วุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจตราข้อบังคับการประชุมเกี่ยวกับการเลือกและการปฏิบัติหน้าที่ของประธานสภา รองประธานสภา และกรรมาธิการ วิธีการประชุมการเสนอและพิจารณา ร่างพระราชบัญญัติ การเสนอญัตติ การปรึกษา การอภิปราย การลงมติ การตั้งกระทู้ถาม การเปิดอภิปรายทั่วไป การยื่นข้อความไว้วางใจ การรักษาระเบียบและความเรียบร้อยและกิจการอื่นเพื่อดำเนินการตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

ส่วนที่ ๕

การประชุมร่วมกันของรัฐสภา

มาตรา ๑๖๕ ในกรณีต่อไปนี้ให้รัฐสภาประชุมร่วมกัน

(๑) การให้ความเห็นชอบในการตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตามมาตรา ๒๐ และมาตรา ๒๑

(๒) การปฏิญาณตนของผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ต่อรัฐสภาตามมาตรา ๒๓

(๓) การให้ความเห็นชอบในการสืบราชสมบัติตามมาตรา ๒๕

(๔) การเลือกประธานรัฐสภาและรองประธานรัฐสภาตามมาตรา ๘๘

(๕) การพิจาราร่างพระราชบัญญัติใหม่ตามมาตรา ๙๓

(๖) การให้ความเห็นชอบในการปิดสมัยประชุมตามมาตรา ๑๓๘

(๗) การเปิดประชุมรัฐสภาตามมาตรา ๑๓๙

(๘) การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ และร่างพระราช

บัญญัติงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติมตามมาตรา ๑๕๔

(๙) การอนุมัติการจ่ายเงินแผ่นดิน ตาม
มาตรา ๑๕๕

(๑๐) การเบิกอภิปรายทั่วไปตามมาตรา ๑๕๙
และมาตรา ๑๗๕

(๑๑) การตีความรัฐธรรมนูญตามมาตรา ๑๖๓

(๑๒) การแถลงนโยบาย และขอความไว้วาง
ใจตามมาตรา ๑๗๔ และการยืนยันขอความไว้วางใจ
ตามมาตรา ๑๗๖

(๑๓) การพิจารณาอนุมัติหรือไม่อนุมัติพระ-
ราชกำหนดตามมาตรา ๑๘๐ และมาตรา ๑๘๑

(๑๔) การมีมติเลิกใช้กฎอัยการศึกตามมาตรา
๑๘๓

(๑๕) การให้ความเห็นชอบในการประกาศ
สงครามตามมาตรา ๑๘๔

(๑๖) การให้ความเห็นชอบแก่หนังสือสัญญา
และสนธิสัญญาตามมาตรา ๑๘๕

(๑๗) การให้ความเห็นชอบในการแต่งตั้ง การ
ลงโทษ และการถอดถอนหัวหน้าหน่วยราชการตาม
มาตรา ๒๐๔

(๑๘) การแต่งตั้งตุลาการรัฐธรรมนูญตาม
มาตรา ๒๐๘

(๑๙) การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญตาม
มาตรา ๒๑๘ และมาตรา ๒๑๙

มาตรา ๑๖๖ ในการประชุมร่วมกันของรัฐสภา
ให้ใช้ข้อบังคับการประชุมของสภาผู้แทนราษฎร โดย
อนุโลม

มาตรา ๑๖๗ ภายใต้บังคับมาตรา ๑๖๓ วรรค
สองในการประชุมร่วมกันของรัฐสภาให้นำบทที่ใช้
แก่สภาทั้งสองมาใช้บังคับโดยอนุโลม แต่เฉพาะการ
ตั้งคณะกรรมการสามัญหรือวิสามัญ กรรมการที่
ตั้งจากผู้ที่เป็นสมาชิกของแต่ละสภาจะต้องมีจำนวน
ตามหรือใกล้เคียงกับอัตราส่วนของจำนวนสมาชิกของ
แต่ละสภา

หมวด ๗

คณะรัฐมนตรี

มาตรา ๑๖๘ พระมหากษัตริย์ทรงตั้งสมาชิก
วุฒิสภาหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นนายกรัฐมนตรี

มนตรีคนหนึ่งและรัฐมนตรีอีกไม่น้อยกว่าสิบห้าคน
และไม่มากกว่าสามสิบคน ประกอบเป็นคณะรัฐมนตรี
มีหน้าที่บริหารราชการแผ่นดิน

ให้ประธานรัฐสภาเป็นผู้ลงนามรับสนองพระ
บรมราชโองการตั้งนายกรัฐมนตรี

มาตรา ๑๖๙ ก่อนเข้ารับหน้าที่ รัฐมนตรีต้อง
ถวายสัตย์ปฏิญาณต่อพระมหากษัตริย์ด้วยถ้อยคำดังต่อไปนี้

“ข้าพระพุทธเจ้า (ชื่อผู้ปฏิญาณ) ขอถวาย
สัตย์ปฏิญาณว่าข้าพระพุทธเจ้าจะจงรักภักดีต่อพระมหา
กษัตริย์และจะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตเพื่อ
ประโยชน์ของประเทศและประชาชน ทั้งจะรักษาไว้
และปฏิบัติตามซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
ทุกประการ”

มาตรา ๑๗๐ รัฐมนตรีจะเป็นข้าราชการบ้ระ
จำมิได้

มาตรา ๑๗๑ รัฐมนตรีจะกระทำการใด ๆ ที่
ห้ามไว้มิให้สมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
กระทำตามที่บัญญัติในมาตรา ๑๐๐ มิได้ และนอก

จากนั้นรัฐมนตรีจะเป็นผู้จัดการกรรมการ ที่ปรึกษา
ตัวแทนหรือลูกจ้างของบุคคล ห้างหุ้นส่วนบริษัทหรือ
องค์การใดๆ ซึ่งดำเนินธุรกิจเพื่อการค้าไว้ก็ได้ด้วย

มาตรา ๑๗๒ รัฐมนตรีย่อม มีสิทธิเข้า ประชุม
และแถลงข้อเท็จจริงหรือแสดงความคิดเห็นในที่ประ-
ชุมสภาซึ่งตนมิได้เป็นสมาชิก แต่ไม่มีสิทธิออกเสียง
ลงคะแนน

เอกสิทธิที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๓๖ให้นำมา
ใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๑๗๓ ในการดำเนินนโยบายบริหาร
ราชการแผ่นดินคณะรัฐมนตรีต้องได้รับความไว้วางใจ
ของรัฐสภา

รัฐมนตรีต้องรับผิดชอบต่อรัฐสภาในหน้าที่
ของตน และต้องรับผิดชอบร่วมกันต่อรัฐสภาใน
นโยบายทั่วไปของคณะรัฐมนตรี

มาตรา ๑๗๔ คณะรัฐมนตรีที่จะเข้าบริหาร
ราชการแผ่นดินต้องแถลงนโยบายต่อรัฐสภา เพื่อขอ
ความไว้วางใจ มติให้ความไว้วางใจต้องได้รับคะแนน

เสียงมากกว่ากึ่งจำนวนของสมาชิกของทั้งสองสภาที่มาประชุม

มาตรา ๑๗๕ ถ้ามีปัญหาเกี่ยวกับราชการแผ่นดินที่คณะรัฐมนตรีเห็นสมควรจะฟังความคิดเห็นของสมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร นายกรัฐมนตรีจะแจ้งไปยังประธานรัฐสภาขอให้มีการเปิดอภิปรายทั่วไปในที่ประชุมรัฐสภาก็ได้ ในกรณีเช่นว่านี้รัฐสภาจะลงมติในปัญหาที่อภิปรายมิได้

มาตรา ๑๗๖ ในระหว่างการบริหารราชการแผ่นดินภายหลังที่ได้รับความไว้วางใจจากรัฐสภาแล้ว ถ้ามีพฤติการณ์ที่คณะรัฐมนตรีเห็นสมควร คณะรัฐมนตรีจะขอให้รัฐสภายืนยันความไว้วางใจอีกครั้งก็ได้ ในกรณีเช่นว่านี้ให้นำบทบัญญัติมาตรา ๑๗๔ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๑๗๗ รัฐมนตรีทั้งคณะพ้นจากตำแหน่งเมื่อ

(๑) รัฐสภาลงมติไม่ไว้วางใจตามมาตรา ๑๕๙

(๒) ไม่ได้รับความไว้วางใจตามมาตรา ๑๗๔

หรือ มาตรา ๑๗๖

(๓) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสิ้นอายุหรือมีการยุบสภาผู้แทนราษฎร

(๔) คณะรัฐมนตรีลาออก

(๕) ความเป็นรัฐมนตรีของนายกรัฐมนตรีสิ้นสุดลงตามมาตรา ๑๗๘

คณะรัฐมนตรีที่พ้นจากตำแหน่งต้องอยู่ในตำแหน่งเพื่อดำเนินงานไปจนกว่าจะตั้งคณะรัฐมนตรีขึ้นใหม่

มาตรา ๑๗๘ ความเป็นรัฐมนตรีสิ้นสุดลงเฉพาะตัว เมื่อ

(๑) ตาย

(๒) ลาออก

(๓) ขาดคุณสมบัติสำหรับผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามมาตรา ๑๑๙ หรือมีลักษณะต้องห้ามตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๑๗ (๑) (๒) (๓) หรือ (๕) หรือ มาตรา ๑๒๐ (๑) หรือ (๒)

(๔) ต้องคำพิพากษาโทษจำคุก

(๕) รัฐสภาลงมติไม่ไว้วางใจตามมาตรา ๑๕๙

(๖) กระทำการที่ต้องห้ามตามมาตรา ๑๗๑

(๗) มีพระบรมราชโองการตามมาตรา ๑๗๙
ให้นำบทบัญญัติมาตรา ๑๐๔ มาใช้บังคับแก่
การสิ้นสุดของความเป็นรัฐมนตรีตามมาตรา ๑๗๙
(๒) (๓) (๔) หรือ (๖)

มาตรา ๑๗๙ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระ-
ราชอำนาจในการให้รัฐมนตรีพ้นจากความเป็นรัฐมนตรี
ตามที่นายกรัฐมนตรีถวายคำแนะนำ

มาตรา ๑๘๐ ในกรณีฉุกเฉินที่มีความจำเป็น
รีบด่วนในอันจะรักษาความปลอดภัยของประเทศหรือ
ความปลอดภัยสาธารณะหรือป้องกันภัยพิบัติสาธารณะ
และไม่สามารถจะเรียกประชุมรัฐสภาได้ทันทีก็ดี
เมื่อกรณีเช่นว่านี้เกิดขึ้นในระหว่างสภาผู้แทนราษฎร
ถูกยุบก็ดี พระมหากษัตริย์จะทรงตราพระราชกำหนด
ให้ใช้บังคับดังเช่นพระราชบัญญัติก็ได้

ในการประชุมรัฐสภาคราวต่อไป ให้คณะ
รัฐมนตรีเสนอพระราชกำหนดนั้นต่อรัฐสภาโดยไม่
ชักช้า ถ้ารัฐสภาอนุมัติแล้วให้พระราชกำหนดนั้นมี
ผลใช้บังคับเป็นพระราชบัญญัติต่อไป ถ้ารัฐสภาไม่
อนุมัติ ให้พระราชกำหนดนั้นตกไป แต่ทั้งนี้ไม่กระ-

ทบกระทั่งกิจการที่ได้เป็นไปในระหว่างที่ใช้พระราช
กำหนดนั้น

การอนุมัติหรือไม่อนุมัติพระราชกำหนดให้
นายกรัฐมนตรีประกาศในราชกิจจานุเบกษา ในกรณี
ไม่อนุมัติ ให้มีผลตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราช
กิจจานุเบกษา

มาตรา ๑๘๑ ในระหว่างสมัยประชุม ถ้ามี
ความจำเป็นต้องมีกฎหมายเกี่ยวด้วยการภาษีอากรหรือ
เงินตรา ซึ่งจะต้องได้รับการพิจารณาโดยด่วนและลับ
เพื่อรักษาประโยชน์ของแผ่นดิน พระมหากษัตริย์จะ
ทรงตราพระราชกำหนดให้ใช้บังคับดังเช่นพระราช
บัญญัติก็ได้

พระราชกำหนดที่ได้ตราขึ้นตามวรรคหนึ่งจะ
ต้องนำเสนอต่อรัฐสภาภายในสองวันนับแต่วันถัดจาก
วันประกาศในราชกิจจานุเบกษา และให้นำบทบัญญัติ
มาตรา ๑๘๐ วรรคสองและวรรคสามมาใช้บังคับโดย
อนุโลม

มาตรา ๑๘๒ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระ
ราชอำนาจในการตราพระราชกฤษฎีกาตามที่กำหนดไว้

ในรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายอื่น

มาตรา ๑๘๓ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการประกาศใช้และเลิกใช้กฎอัยการศึกตามลักษณะและวิธีการตามกฎหมายว่าด้วยกฎอัยการศึก

ในกรณีที่มีความจำเป็นต้องประกาศใช้กฎอัยการศึกเฉพาะแห่งเป็นการรีบด่วน เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารย่อมกระทำได้ตามกฎหมายว่าด้วยกฎอัยการศึก

เมื่อได้ใช้กฎอัยการศึกเกินสามสิบวันแล้ว สมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งสองสภารวมกัน หรือสมาชิกของแต่ละสภา มีจำนวนไม่น้อยกว่ายี่สิบห้าคนมีสิทธิร้องขอต่อรัฐสภาเพื่อให้รัฐสภามีมติเลิกใช้ได้ มติให้เลิกใช้กฎอัยการศึกต้องมีเสียงมากกว่ากึ่งจำนวนของสมาชิกทั้งหมดของทั้งสองสภา

การประกาศเลิกใช้กฎอัยการศึกตามวรรคสามให้ดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยกฎอัยการศึก

มาตรา ๑๘๔ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการประกาศสงคราม เมื่อได้รับความเห็นชอบของรัฐสภา

มติให้ความเห็นชอบของรัฐสภาต้องมีเสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของทั้งสองสภา

มาตรา ๑๘๕ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการทำหนังสือสัญญาสันติภาพสงบศึก และทำหนังสือสัญญาอื่นกับนานาประเทศ

หนังสือสัญญาใดมีบทเปลี่ยนแปลงอาณาเขตไทย หรือจะต้องออกพระราชบัญญัติเพื่อให้การเป็นไปตามสัญญา หรือสนธิสัญญาพันธมิตรทางทหาร ต้องได้รับความเห็นชอบของรัฐสภา

มาตรา ๑๘๖ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษ

มาตรา ๑๘๗ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการถอดถอนฐานันดรศักดิ์ และเรียกคืนเครื่องราชอิสริยาภรณ์

มาตรา ๑๘๘ พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งและถอดถอนข้าราชการฝ่ายทหารและฝ่ายพลเรือนตำแหน่ง ปลัดกระทรวง อธิบดี และเทียบเท่า

มาตรา ๑๘๙ การกำหนดคุณสมบัติ การ
บรรจุ การแต่งตั้ง การเลื่อนตำแหน่ง การเลื่อน
เงินเดือน การถอดถอน และการลงโทษข้าราชการ
ให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา ๑๙๐ ภายใต้งบกับมาตรา ๑๕ มาตรา
๒๐ มาตรา ๙๔ มาตรา ๑๐๕ มาตรา ๑๑๐ มาตรา ๑๔๑
มาตรา ๑๖๘ และมาตรา ๒๒๐ บทกฎหมาย พระราช
หัตถเลขาและพระบรมราชโองการใด ๆ อันเกี่ยวกับ
ราชการแผ่นดินต้องมีรัฐมนตรีลงนามรับสนองพระ
บรมราชโองการ

หมวด ๘

ศาลยุติธรรม

มาตรา ๑๙๑ การพิจารณาพิพากษาอรรถคดี
เป็นอำนาจของศาลยุติธรรมซึ่งจะต้องดำเนินการตาม
กฎหมายและในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์

มาตรา ๑๙๒ บรรดาศาลยุติธรรมทั้งหลายจะ
ตั้งขึ้นได้ก็แต่โดยพระราชบัญญัติ

มาตรา ๑๕๓ การตั้งศาลยุติธรรมชั้นใหม่เพื่อพิจารณาพิพากษาคดีใดคดีหนึ่งหรือที่มีข้อหาฐานใดฐานหนึ่งโดยเฉพาะแทนศาลยุติธรรมธรรมดาที่มีอยู่ตามกฎหมายสำหรับพิจารณาพิพากษาคดีนั้น จะกระทำมิได้

มาตรา ๑๕๔ การบัญญัติกฎหมายให้มีผลเป็นการเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลยุติธรรมหรือวิธีพิจารณา เพื่อใช้แก่คดีใดคดีหนึ่งโดยเฉพาะจะกระทำมิได้

มาตรา ๑๕๕ ผู้พิพากษามีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีให้เป็นไปตามกฎหมาย

มาตรา ๑๕๖ พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งและถอดถอนผู้พิพากษา

มาตรา ๑๕๗ การแต่งตั้งและการถอดถอนผู้พิพากษาจะต้องได้รับความเห็นชอบของคณะกรรมการตุลาการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการก่อน แล้วจึงนำความกราบบังคมทูล

การเลื่อนตำแหน่ง การเลื่อนเงินเดือนและการลงโทษผู้พิพากษา จะต้องได้รับความเห็นชอบของ

คณะกรรมการตุลาการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ

มาตรา ๑๙๘ คณะกรรมการตุลาการประกอบด้วยประธานศาลฎีกาเป็นประธานกรรมการ ข้าราชการฝ่ายตุลาการเป็นกรรมการ โดยตำแหน่งสามคนตามที่กำหนดในกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิอีกแปดคน ซึ่งข้าราชการตุลาการเป็นผู้เลือกจากข้าราชการตุลาการสี่คน กับจากข้าราชการบำนาญที่เคยรับราชการเป็นผู้พิพากษามาแล้ว และต้องไม่ดำรงตำแหน่งข้าราชการการเมือง ไม่เป็นสมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือทนายความ อีกสี่คน

ตำแหน่งของข้าราชการตุลาการผู้มีสิทธิได้รับเลือกเป็นกรรมการตุลาการผู้ทรงคุณวุฒิ และการเลือกตั้งกรรมการตุลาการผู้ทรงคุณวุฒิให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ

มาตรา ๑๙๙ ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีตามที่กฎหมายบัญญัติ ตุลาการศาลทหารมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดีให้เป็นไปตาม

กฎหมาย การแต่งตั้งและการถอดถอนตุลาการศาล
ทหาร ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

หมวด ๙ ศาลและองค์กรอื่นของรัฐ

มาตรา ๒๐๐ ศาลปกครองและศาลในสาขา
แรงงาน สาขาอาชีพหรือสาขาสังคมจะตั้งขึ้นได้ก็แต่
โดยพระราชบัญญัติ

การแต่งตั้งและการถอดถอนผู้พิพากษา อำนาจ
หน้าที่ของศาล ตลอดจนวิธีพิจารณาของศาลตาม
วรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้ง
ศาลนั้น

มาตรา ๒๐๑ ในกรณีที่มีปัญหาเกี่ยวกับอำนาจ
หน้าที่ระหว่างศาลยุติธรรมกับศาลอื่น หรือระหว่าง
ศาลอื่นด้วยกัน ให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญเป็นผู้
วินิจฉัย

มาตรา ๒๐๒ การตรวจสอบบัญชีรายรับราย
จ่ายของแผ่นดิน และบัญชีรายรับรายจ่าย บัญชี
การเงินทรัพย์สินและเอกสารที่เกี่ยวข้องของหน่วย

ราชการ หน่วยงานของรัฐและรัฐวิสาหกิจรวมทั้ง
หน่วยงานอื่น ๆ ตามที่กฎหมายบัญญัติ ให้เป็นอำนาจ
หน้าที่ของหน่วยราชการหน่วยใดหน่วยหนึ่งโดยเฉพาะ
ที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย

มาตรา ๒๐๓ หน่วยราชการที่จัดตั้งขึ้นตาม
มาตรา ๒๐๒ มีอิสระในการดำเนินการตามอำนาจหน้าที่
ที่ตามที่กฎหมายบัญญัติและต้องเสนองบปีเงินรายรับ
รายจ่ายของแผ่นดินพร้อมทั้งรายงานผลการปฏิบัติงาน
และข้อสังเกตต่อรัฐสภาและคณะรัฐมนตรีเป็นประจำ
ทุกกรอบปี

มาตรา ๒๐๔ การแต่งตั้ง การลงโทษ และ
การถอดถอนหัวหน้าหน่วยราชการ ตามมาตรา ๒๐๒
ต้องได้รับความเห็นชอบของรัฐสภา

หมวด ๑๐ การปกครองท้องถิ่น

มาตรา ๒๐๕ การจัดระเบียบการปกครอง
ส่วนท้องถิ่นต้องเป็นไปตามหลักแห่งการปกครองตนเอง
ตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น ทั้งนี้ตามบท
บัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา ๒๐๖ การปกครองท้องถิ่นทุกระดับ
ในทุกจังหวัดต้องจัดให้มีองค์กรท้องถิ่นที่มาจากการ
เลือกตั้งของประชาชนในท้องถิ่นและต้องมีการเลือกตั้ง
ตามระยะเวลาที่กำหนดในกฎหมาย

องค์กรตามวรรคหนึ่ง ต้องมีอิสระในการ
กำหนดนโยบายการปกครองท้องถิ่นของตน

มาตรา ๒๐๗ การเลือกตั้งสมาชิกขององค์กร
ท้องถิ่น ให้ใช้วิธีออกเสียงลงคะแนนโดยตรง

หลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้งให้เป็นไปตาม
กฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกขององค์กรท้องถิ่น

หมวด ๑๑

ตุลาการรัฐธรรมนูญ

มาตรา ๒๐๘ คณะตุลาการรัฐธรรมนูญประ-
กอบด้วยตุลาการรัฐธรรมนูญมีจำนวนเก้าคน โดย
รัฐสภา คณะรัฐมนตรีและคณะกรรมการตุลาการตาม
มาตรา ๑๙๘ เป็นผู้เลือกจากผู้ทรงคุณวุฒิในทาง
กฎหมายมีจำนวนฝ่ายละสามคน

ให้คณะกรรมการตุลาการเลือกตุลาการรัฐ-

รัฐธรรมนูญเป็นลำดับแรก และแจ้งผลการเลือกต่อ
รัฐสภาและคณะรัฐมนตรี เมื่อรัฐสภาได้เลือกแล้ว
ให้แจ้งผลการเลือกต่อคณะรัฐมนตรี เมื่อคณะรัฐมนตรี
ได้เลือกแล้วให้นายกรัฐมนตรีนำรายชื่อผู้ได้รับเลือก
ทั้งหมดกราบบังคมทูลเพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
แต่งตั้งเป็นตุลาการรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ให้กระทำให้
แล้วเสร็จภายในหกสิบวันนับแต่วันเลือกตั้งสมาชิกสภา
ผู้แทนราษฎร

ให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญเลือกตุลาการรัฐ
ธรรมนูญคนหนึ่งเป็นประธาน

ในกรณีที่ประธานไม่อยู่หรือไม่สามารถปฏิบัติ
หน้าที่ได้ ให้ตุลาการรัฐธรรมนูญเลือกตั้งกันขึ้นเอง
เป็นประธานในคราวประชุมนั้น

มาตรา ๒๐๙ ตุลาการรัฐธรรมนูญจะเป็น
สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ข้าราชการ
การเมือง ข้าราชการประจำหรือพนักงานท้องถิ่นมิได้

มาตรา ๒๑๐ ตุลาการรัฐธรรมนูญจะได้รับเงิน
ประจำตำแหน่ง และประโยชน์ตอบแทนอย่างอื่นตาม

บทบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา ๒๑๑ บุคคลจะดำรงตำแหน่งตุลาการ
รัฐธรรมนูญติดต่อกันสองครั้งมิได้

มาตรา ๒๑๒ ตุลาการรัฐธรรมนูญพ้นจาก
ตำแหน่ง เมื่อ

(๑) เปิดสมัยประชุมรัฐสภาครั้งแรกหลังจาก
การเลือกตั้งทั่วไป

(๒) ตาย

(๓) ลาออก

(๔) เป็นสมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาผู้แทน
ราษฎร ข้าราชการการเมือง ข้าราชการประจำ หรือ
พนักงานท้องถิ่น

(๕) ต้องคำพิพากษาโทษจำคุก

มาตรา ๒๑๓ เมื่อตำแหน่งตุลาการรัฐธรรมนูญ
ว่างลง ให้รัฐสภา คณะรัฐมนตรี หรือคณะกรรมการ
ตุลาการที่ได้เลือกตุลาการรัฐธรรมนูญผู้พ้นจากตำแหน่ง
แล้วแต่กรณี เลือกตุลาการรัฐธรรมนูญแทน
ตำแหน่งที่ว่างนั้น

มาตรา ๒๑๔ เมื่อร่างพระราชบัญญัติใดได้รับ

ความเห็นชอบของรัฐสภาแล้ว ก่อนที่นายกรัฐมนตรี
จะนำร่างพระราชบัญญัตินั้นขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวายเพื่อ
พระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธยตามมาตรา ๙๒

(๑) หากสมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทน
ราษฎรทั้งสองสภารวมกัน หรือสมาชิกของแต่ละสภา
มีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกทั้ง
หมดของทั้งสองสภาเห็นว่าร่างพระราชบัญญัติตาม
วรรคหนึ่งมีข้อความแย้งหรือขัดต่อรัฐธรรมนูญ ให้
เสนอความเห็นต่อประธานรัฐสภา ประธานวุฒิสภา
หรือประธานสภาผู้แทนราษฎร แล้วแต่กรณี แล้วให้
ประธานแห่งสภาที่ได้รับความเห็นดังกล่าวส่งความเห็น
นั้นไปยังคณะตุลาการรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาวินิจฉัย
แล้วแจ้งให้นายกรัฐมนตรีทราบ

(๒) หากนายกรัฐมนตรีเห็นว่าร่างพระราช
บัญญัติตามวรรคหนึ่งมีข้อความแย้งหรือขัดต่อรัฐ
ธรรมนูญให้ส่งความเห็นเช่นว่านั้นไปยังคณะตุลาการ
รัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาวินิจฉัยแล้วแจ้งให้ประธาน
รัฐสภา ประธานวุฒิสภา และประธานสภาผู้แทน
ราษฎรทราบ

ในระหว่างที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญพิจารณา
วินิจฉัย ให้นายกรัฐมนตรีระงับการดำเนินการเพื่อ
ประกาศใช้ร่างพระราชบัญญัติตามวรรคหนึ่ง จนกว่า
จะมีคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ถ้าคณะ
ตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า ร่างพระราชบัญญัตินั้น
ไม่มีข้อความแย้งหรือขัดต่อรัฐธรรมนูญ ให้นายก
รัฐมนตรีส่งร่างพระราชบัญญัตินั้นคืนไปยังรัฐสภา
ต่อไป

มาตรา ๒๑๕ ในการที่ศาลจะใช้บทบัญญัติแห่ง
กฎหมายบังคับแก่คดีใด ถ้าศาลเห็นว่าบทบัญญัติแห่ง
กฎหมายนั้นต้องด้วยบทบัญญัติมาตรา ๕ และยังไม่ม
ีคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวข้อง
กับบทบัญญัตินั้น ให้ศาลรอการพิจารณาพิพากษาคดี
ไว้ชั่วคราว แล้วส่งความเห็นเช่นนั้นตามทางการ
เพื่อคณะตุลาการรัฐธรรมนูญจะได้พิจารณาวินิจฉัย

คำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ให้
ใช้ได้ในคดีทั้งปวง แต่ไม่กระทบกระทั่งคำพิพากษา
ของศาลอันถึงที่สุดแล้ว

มาตรา ๒๑๖ คำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐ

รัฐธรรมนูญให้ถือเป็นเด็ดขาด และให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา ๒๑๗ วิธีการพิจารณาของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญให้เป็นไปตามกฎหมาย

หมวด ๑๒

การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ

มาตรา ๒๑๘ การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญจะกระทำได้อีกแต่โดยหลักเกณฑ์และวิธีการดังต่อไปนี้

(๑) ญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมต้องมาจากคณะรัฐมนตรีหรือจากสมาชิกวุฒิสภา และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งสองสภารวมกันหรือจากสมาชิกของแต่ละสภา มีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของทั้งสองสภา

(๒) ญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมต้องเสนอเป็นร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมและให้รัฐสภาพิจารณาเป็นสามวาระ

(๓) การออกเสียงลงคะแนนในวาระที่หนึ่งขึ้นรับหลักการให้ใช้วิธีเรียกชื่อ และต้องมีเสียงเห็น

ชอบด้วยในการแก้ไขเพิ่มเติมนั้นไม่น้อยกว่าสองใน
สามของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของทั้งสองสภา

(๔) การออกเสียงลงคะแนนในวาระที่สอง
ชั้นพิจารณาเรียงลำดับมาตราให้ถือเอาเสียงข้างมาก
เป็นประมาณ

(๕) เมื่อการพิจารณาวาระที่สองเสร็จสิ้นแล้ว
ให้รอไว้สิบห้าวัน เมื่อพ้นกำหนดนั้นแล้วให้รัฐสภา
พิจารณาในวาระที่สามต่อไป

(๖) การออกเสียงลงคะแนนในวาระที่สามชั้น
สุดท้าย ให้ใช้วิธีเรียกชื่อและต้องมีเสียงเห็นชอบด้วย
ในการที่จะให้ออกใช้เป็นรัฐธรรมนูญไม่น้อยกว่าสอง
ในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของทั้งสองสภา

(๗) เมื่อการลงมติได้เป็นไปตามที่กล่าวข้าง
บนนี้แล้วให้นำร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมขึ้น
ทูลเกล้าฯ ถวาย และให้นำบทบัญญัติมาตรา ๙๒
และมาตรา ๙๓ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๒๑๙ ในการออกเสียงลงคะแนนใน
วาระที่สามตามมาตรา ๒๑๘ (๖) ถ้ามีเสียงเห็นชอบ
ด้วยไม่ถึงสองในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของ

ทั้งสองสภา แต่มีเสียงเห็นชอบด้วยมากกว่ากึ่งหนึ่ง
ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของทั้งสองสภา เมื่อเวลา
หนึ่งปีได้ล่วงพ้นไปแล้ว นับแต่วันที่ที่มีการลงมติ
ดังกล่าวให้นำร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมขึ้น
พิจารณาใหม่เป็นวาระที่สามอีกครั้งหนึ่ง การออก
เสียงลงคะแนนในวาระนี้ให้ใช้วิธีเรียกชื่อ ถ้ามีเสียง
เห็นชอบด้วยมากกว่ากึ่งจำนวนของสมาชิกทั้งหมดของ
ทั้งสองสภาก็ให้ดำเนินการตามมาตรา ๒๑๘ (๗) ต่อ
ไป

ในกรณีที่มีเสียงเห็นชอบด้วยไม่ถึงจำนวนตาม
ที่กำหนดในวรรคหนึ่งก็ดี ในระหว่างระยะเวลาปีหนึ่ง
ตามวรรคหนึ่งนั้น ถ้าสภาผู้แทนราษฎรสิ้นอายุหรือ
มีการยุบสภาผู้แทนราษฎรก็ดี ร่างรัฐธรรมนูญแก้ไข
เพิ่มเติมนั้นเป็นอันตกไป

มาตรา ๒๒๐ ถ้าพระมหากษัตริย์ทรงพระราช
ดำริเห็นว่าร่างรัฐธรรมนูญที่นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายตาม
มาตรา ๒๑๘ หรือมาตรา ๒๑๙ กระทบถึงประโยชน์
ได้เสียสำคัญของประเทศหรือประชาชน และทรงพระ
ราชดำริเห็นสมควรให้ประชาชนได้วินิจฉัย พระ-

มหากษัตริย์ย่อมทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะให้ประชาชนทั่วประเทศออกเสียงเป็นประชามติว่าเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบด้วยร่างรัฐธรรมนูญนั้น และให้นำบทบัญญัติมาตรา ๙๔ วรรคสอง วรรคสาม และวรรคสี่ มาตรา ๙๕ และมาตรา ๙๖ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

บทเฉพาะกาล

มาตรา ๒๒๑ ให้ดำเนินการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ ให้เสร็จสิ้นภายในเก้าสิบวัน นับแต่วันใช้รัฐธรรมนูญ

มาตรา ๒๒๒ ในระหว่างที่รัฐธรรมนูญนี้ใช้บังคับจนถึงวันเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามมาตรา ๒๒๑ ให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติตามรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรทำหน้าที่รัฐสภาตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ และมีให้นำบทบัญญัติมาตรา ๙๙ และมาตรา ๑๐๐ มาใช้บังคับแก่การดำรงตำแหน่งของสภานิติบัญญัติแห่งชาติตามมาตรา ๙๙

มาตรา ๒๒๓ ให้คณะรัฐมนตรีที่บริหารราช-

